

TYHJÄÄ PUHETTAKO?

Eduskunnan välikysymysinstituutio 1999–2013

**Salla Juga
Pro gradu -tutkielma
Valtio-oppi
Yhteiskuntatieteiden
ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Kevät 2015**

TIIVISTELMÄ

TYHJÄÄ PUHETTAKO?

EDUSKUNNAN VÄLIKYSYMYKSINSTITUUTIO 1999–2013

Salla Juga

Pro gradu -tutkielma

Valtio-oppi

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Jyväskylän yliopisto

Ohjaaja: Kari Palonen

Kevät 2015

83 sivua (+ liite)

Tässä tutkielmassa tarkastellaan Suomen välikysymysinstituutiota parlamentaarisenä valvontakeinona ja opposition tapana kontrolloida hallitusta. Tutkielma tarjoaa katsauksen välikysymysinstituution nykytilaan ja käyttöön eduskunnassa. Keskiössä on hallituksen ja opposition välinen vastakkainasettelu ja sen ilmeneminen välikysymysdebateissa. Aihetta lähestytään vuosina 1999–2013 esitettyjen välikysymysten pohjalta.

Välikysymysinstituutiota tarkastellaan kahdesta toisiinsa liittyvästä näkökulmasta käsin: se nähdään sekä parlamentaarisenä menettelytapana että parlamentaarisen retoriikan paikkana, jossa puheella on keskeinen merkitys. Proseduurina se asettuu muiden parlamentaaristen kysymysten joukkoon ja kielensä osalta se edustaa parlamentaarista täysistuntopuhetta, jota säätelee oma normistonsa. Työssä avataan sitä, millä tavoin puolueet ja kansanedustajat käyttävät välikysymystä ja niistä käytyjä debatteja välineenään erilaisten päämäärien ajamisessa.

Teoreettisesti välikysymys sijoittuu osaksi laajempaa keskustelua hallituksen vallasta ja vastuusta sekä parlamentin ja opposition keinoista valvoa sitä. Välikysymyksen alkuperäinen merkitys hallituksen luottamuksen mittajana on vähentynyt, ja välikysymyksen uusiksi tavoitteiksi ovat nousseet muun muassa tiedon saaminen hallitukselta, hallituksen kritisointi ja omien vaihtoehtojen esittäminen, opposition tärkeinä pitämien asioiden tuominen poliittiselle agendalle, julkisen keskustelun herättäminen sekä näkyvyys mediassa ja sitä kautta äänestäjien tavoittaminen.

Analyysi osoittaa välikysymyskeskustelujen sisältävän poliittisia konflikteja, joissa oppositio ja hallitus toteuttavat roolejaan hyökkääjänä ja puolustajana, vaikka toisinaan debatin asetelma voi kääntyä myös päinvastoin. Keskustelun merkitys ja rooli ovat vahvistuneet luottamusäänestyksen menettäessä merkitystään. Nykymuodossaankin instituutio on säilynyt Suomessa opposition merkittävimpänä tapana haastaa ja kritisoida hallitusta.

Asiasanat: debatti, eduskunta, oppositio, parlamentaarinen valvonta, retoriikka, välikysymys

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO.....	4
1.1	Välikysymyksen problematisointi	4
1.2	Aiempi tutkimus	7
1.3	Tutkimuksen aineisto ja rakenne	9
2	VÄLIKYSYMYS PARLAMENTAARISENA INSTITUUTIONA.....	10
2.1	Välikysymysmenettelyn historiaa.....	10
2.2	Parlamentaariset kysymykset	15
2.3	Välikysymysmenettelyn vaiheet.....	19
2.4	Miksi välikysymyksiä esitetään?.....	22
3	KATSAUS VÄLIKYSYMYKSIIN 1999–2011	29
3.1	Välikysymysten käyttö.....	30
3.2	Poliittinen profiloituminen välikysymyksissä	35
3.3	Mitä kysytään, miten vastataan?.....	44
4	EUROKRIISIVÄLIKYSYMYKSET 2011–2013.....	49
4.1	Eurokriisi debatin kohteena.....	50
4.2	Välikysymysretoriikkaa	56
4.3	Roolit ja vaikuttaminen välikysymyskeskusteluissa	66
5	JOHTOPÄÄTÖKSIÄ	69
6	LÄHTEET	80
7	LIITTEET.....	84

1 JOHDANTO

Tarkastelen tässä tutkielmassa eduskunnan välikysymysinstituutiota vuosina 1999–2013. Pyrin selvittämään millainen on välikysymyksen merkitys parlamentaarisen instituutiona nyky-Suomessa, ja millaisiin tarkoituksiin sitä käytetään. Vaikka keskityn erityisesti viime vuosiin, esittelen työn alussa lyhyesti myös instituution taustaa ja historiaa. Parlamentaarisen kontrollin lisäksi pyrin nostamaan esiin välikysymyksen muita merkityksiä. Kolmannessa luvussa teen katsauksen vuosina 1999–2011 esitettyihin välikysymyksiin ja neljännessä luvussa keskityn vaalikauden 2011–2015 alkupuoliskoon ja erityisesti eurokriisiin, joka hallitsi välikysymysdebatteja vuosina 2011–2013. Lähestyn välikysymystä siis paitsi parlamentaarisen instituutiona ja menettelytapana, myös keskeisenä opposition ja hallituksen vastakkainasettelua ilmentävänä instanssina, joka mahdollistaa puolesta ja vastaan puhumisen ja erilaisten kantojen tuomisen keskusteluun. Lopulta arvioin välikysymyksen poliittisen merkityksen muutosta ja nykytilaa.

1.1 Välikysymyksen problematisointi

Välikysymystä ei ole juuri tutkittu sitten 1990-luvun. Aiheen esille nostamisen taustalla vaikuttaa välikysymysinstituution viimeaikainen kehitys sekä Suomen politiikassa tapahtuneet muutokset. Tutkimallani ajanjaksolla esitettiin yhteensä 58 välikysymystä (noin neljä vuodessa), joista 14 vuoden 2011 eduskuntavaalien jälkeen vuosina 2011–2013. Vuonna 2012 kysymyksiä esitettiin peräti kahdeksan. Samaan määrään päästiin edellisen kerran Esko Ahon hallituksen aikaan vuonna 1994, joten voidaan puhua melko poikkeuksellisesta vuodesta. Määrä osoittaa opposition ottaneen tuolloin erityisen aktiiviseen roolin hallituksen vastapainona. Vilkasta välikysymysvuotta voidaan selittää kevään 2011 vaalien jälkeen muuttuneella poliittisella kontekstilla ja hallitus-oppositiomuodostelmalla. Poliittinen tilanne nosti esiin tutkielmani kannalta keskeisen kysymyksen: miksi välikysymyksiä esitetään yhä melko usein, vaikka sen poliittista vaikutusvaltaa pidetään vähäisenä?

Vuoden 2011 vaaleja on kuvattu ”muutosvaaleiksi” (Borg 2012). Suomen politiikkaa ovat viime vuosina hallinneet kolme suurta puoluetta eli keskusta, kokoomus ja SDP. Vaalit muuttivat tätä asetelmaa perussuomalaisten kannatuksen kohotessa huomattavasti ja kansanedustajien määrän noustessa viidestä lähes neljäänkymmeneen. Kesään jatkuneet vaikeat hallitusneuvottelut synnyttivät kuuden puolueen hallituskoalition perussuomalaisten ja keskustan jäädessä oppositioon. Kummallakin oppositiopuolueella oli vaalien jälkeen merkittävä määrä kansanedustajia, perussuomalaisilla 39 ja keskustalla 35. Perussuomalaisten kasvu on näkynyt puolueen harjoittamassa oppositiopolitiikassa ja myös esitetyissä välikysymyksissä. Suurena puolueena se voi esittää välikysymyksen omin voimin, ja tuota mahdollisuutta on myös hyödynnetty: vuosina 2011–2013 perussuomalaiset esitti seitsemän välikysymystä.

Kahden suuren oppositiopuolueen myötä vaalikaudella syntyi asetelma, jossa oppositiopuolueet kritisoivat paitsi hallitusta, myös toisiaan. Puolueet eivät välttämättä allekirjoita toistensa välikysymyksiä vaan esittävät mieluummin omiaan. Tämäkin voi osaltaan selittää välikysymysten määrää viime vuosina. Poliittisesti uudenlainen ajankohta tarjoaa mahdollisuuden tutkia välikysymystä paitsi perustuslakiin kirjattuna parlamentaarisen proseduurina, myös yrityksenä käyttää poliittista valtaa ja edistää opposition agenda tyypillisesti hallituksen ohjaamassa järjestelmässä. Pyrin selvittämään välikysymysten roolia oppositiopolitiikassa sekä opposition ja hallituksen vastakkainasettelun ilmentäjänä. Perinteisesti välikysymys on ollut opposition vahvin ase hallitusta vastaan, mutta tämä merkitys on heikentynyt vahvojen enemmistöhallitusten myötä. Arvioin työssä, mitä instituution vaikutusvallasta on jäljellä, ja mitkä muut tarkoitusperät ovat korvanneet alkuperäisen pyrkimyksen hallituksen kaatamiseen.

Lähestyn tutkielmassa välikysymystä paitsi parlamentaarisen kontrollin välineenä, myös eräänlaisena puolueiden väylänä markkinoida poliittista agendaansa. Välikysymys paljastaa aina jotakin esittäjänsä prioriteeteista ja siitä, mitä asioita halutaan nostaa poliittiselle esityslistalle ja julkiseen keskusteluun. Keskustelun ja poliittisen mielenkiinnon suuntaaminen ovatkin tärkeitä välikysymyksen merkityksiä, joita media nykyisin korostaa. Keskustelun avulla kansalaisille välitetään poliitikkojen näkemyksiä, joilla pyritään muovaamaan esimerkiksi yleistä mielipidettä ja äänestymiskäyttäytymistä. Medianäkyvyys vaikuttaa myös poliitikkojen halukkuuteen osallistua välikysymysdebatteihin. Tämä näkemys korostaa välikysymysten roolia politiikan

markkinointina, mihin liittyy myös kritiikki välikysymyskeskustelusta (tai täysistuntopuheista yleensä) poliittisena teatterina tai ”tyhjänä puheena”, jossa kansanedustajien ensisijainen tavoite on valtakunnan medioihin pääseminen ja näkyvyyden tavoittelu. Toisaalta elämme ajassa, joka edellyttää poliitikoilta medianäkyvyyttä ja kykyä erottautua massasta. Tähän liittyy läheisesti politiikan henkilöityminen, mikä edellyttää poliitikoilta myös taitoa toimia suhteessa medioihin ja äänestäjiin. Palaan näihin teemoihin pohtiessani välikysymyksen nykyistä poliittista merkitystä ja käyttötapoja.

Välikysymysmenettely liittyy läheisesti parlamentaarisen järjestelmän peruseräpäätöseen, jonka mukaan hallitus on vastaa eduskunnalle, jonka enemmistön luottamusta sen on nautittava. Tämä ei juuri tuota suomalaisille hallituksille ongelmia nykypäivänä, mutta hallitukset eivät ole aina olleet yhtä vakaita. Välikysymyksen yhteydessä esitettyyn epäluottamuslauseeseen on kaatanut viisi hallitusta, edellisen kerran vuonna 1958 (von Fieandt in virkamieshallitus). Enemmistöhallitukset alkoivat yleistyä 1980-luvulla, mihin saakka välikysymyksillä oli käytännössäkin mahdollisuus vaikuttaa. Toisaalta opposition valtaa tukivat myös eduskunnan vähemmistöoikeudet, joita on sittemmin karsittu. Hallituksen kaataminen ei kuitenkaan mitään todennäköisimmin ensisijaisesti ohjaa tänä päivänä välikysymyksen esittäjiä, ja eräs tutkimuskysymyksistäni onkin arvioida motivaatioita välikysymyksen esittämisen taustalla.

Lähestyn välikysymystä tutkimuskohteena kahdesta näkökulmasta käsin. Ensimmäinen perspektiivi on arvioida välikysymystä korostamalla sen alkuperäisestä kontrollimerkitystä. Tämä näkemys korostaa instituution luonnetta hallituksen ja yksittäisten ministerien saattamisena poliittiseen (sekä oikeudelliseen) vastuuseen toimistaan. Välikysymyksen perustuslaissa taattu asema velvoittaa hallituksen keskustelemaan siitä opposition kanssa täysistunnossa. Välikysymys asettuu tämän merkityksen kautta muiden parlamentaaristen valvontakeinojen ja erityisesti suullisten ja kirjallisten kysymysten joukkoon. Hallitus voi pyrkiä välttämään opposition kontrollikeinojen käyttöä informoimalla itse eduskuntaa selonteoilla, tiedonannoilla tai pääministerin ilmoituksilla. Näistä tiedonanto muistuttaa menettelyä välikysymystä, sillä siitä käydään eduskunnassa keskustelu, jonka kuluessa kansanedustajien on mahdollista esittää epäluottamuslausetta hallitukselle. Valvonta on kuitenkin perinteisesti keskittynyt oppositiolle, jonka tärkein ja painokkain valvonnan muoto välikysymys edelleen on.

Toinen lähestymistapani korostaa välikysymyksen muita merkityksiä ja erityisesti välikysymyksistä harjoitettua debattia. Kontrollimerkityksen heikennyttä keskusteluista ja vuoropuhelusta on tullut aiempaa keskeisempi osa välikysymysmenettelyä. Vaikka keskustelut eivät ole osa varsinaista päätöksentekoa luottamusäänestyksen tuloksen ollessa ennakoitavissa, voidaan välikysymystä käyttää vaikeiden poliittisten kysymysten puntarointiin eri kannoilta. Hallituksen ja opposition välisessä vastakkainasettelussa korostuvat osapuolten erilaisina pidetyt roolit, joita noudattaen oppositio tarjoaa vaihtoehtoja ja kritisoii hallitusta ja hallitus pyrkii perustelevaan ja legitimoimaan omaa linjaansa. Roolit eivät kuitenkaan ole muuttumattomia, vaan ne voivat mukautua keskustelun eri vaiheisiin. Toisinaan myös oppositio voi joutua puolustautumaan hallituksen kritiikkiä vastaan.

1.2 Aiempi tutkimus

Politiikan tutkimuksessa on kiinnitetty viime aikoina varsin vähän huomiota välikysymyksiin, mikä asettaa omat haasteensa instituution tutkimiseen. Useimmiten välikysymys esitellään lyhyesti muiden parlamentaaristen kysymysten ohessa, mutta sille ei anneta ainakaan enää nykyisin erityistä painoarvoa, vaikka sitä voi edelleen pitää opposition tärkeimpänä ja painokkaimpana hallitusta haastavana välineenä. Erona omaan lähestymistapaani tutkimukset ovat usein keskittyneet vain instituution käytäntöön ja lainopilliseen puoleen. Sen sijaan välikysymysdebatit ovat jääneet akateemisen tutkimuksen huomion ulkopuolelle. Pyrin korostamaan tätä välikysymysten puolta nostamalla esiin välikysymysaiheita ja teemoja, joiden kautta voidaan analysoida instituution käytön motiiveja ja puolueiden erilaisia rooleja välikysymysten esittäjinä ja hallituksen kritisoijina.

Työni kannalta keskeisiä teoksia ovat Guy-Erik Isakssonin ja Voitto Helanderin vuonna 2001 julkaistu *Interpellationer i Norden: kontrol eller propaganda?* sekä heidän aihetta käsittelevät artikkelinsa samana ajankohtana. Isakssonin ja Helanderin teos on neljään hypoteesiin nojaava tutkimus välikysymyksistä Pohjoismaissa, mutta se keskittyy lähinnä välikysymyksen institutionaaliseen ja kvantitatiiviseen puoleen. Tutkimuksessa on pyritty selvittämään muun muassa välikysymysten määriä tiettyinä ajankohtina kuten ennen vaaleja, mutta myös välikysymyksiin motivoivia tekijöitä talousteorian pohjalta.

Huomioin Isakssonin ja Helanderin keskeisimmät väitteet tutkielmassani ja hyödynnän niitä jossain määrin muutosten arvioimisessa, mutta oma tarkasteluni yhdistää instituutioon parlamentaarisen puheen ulottuvuuden ja keskustelun instituutiota määrittävänä tekijänä.

Poliittisen aspektin lisäksi välikysymystä on käsitelty lainopillisesta ja sosiologisesta näkökulmasta. Kari Joutsamon lainopillinen lisensiaatin tutkielma välikysymyksistä vuodelta 1980 käsittelee kattavasti välikysymystä historiallisena instituutiona ja listaa välikysymykset itsenäisyyden alusta alkaen. Enemmän välikysymysten sisällölliseen puoleen liittyen on julkaistu ainakin yksi sosiaalipoliittinen tutkimus, joka käsitteli eriarvoisuuden teemaa välikysymyksissä 2000-luvulla (Saari 2011). Juho Saaren sosiologisen tutkimuksen näkökulmat ja lähtökohdat ovat erilaisia kuin poliittisessa tutkimuksessa, mutta hänen tapansa lähestyä välikysymyksiä aineistona on hyvin samankaltainen kuin omani ja hän korostaakin juuri keskustelun ja dialogin kiinnostavuutta välikysymyksissä. Saaren artikkeli kiinnitti omassa tutkielmassani huomion puolueiden poliittisten profiilien tarkasteluun ja siihen, millaista kuvaa puolueet itsestään välikysymysten kautta rakentavat. Tällainen tarkastelu on sinänsä tarpeen, sillä puolueiden välillä näyttää olevan eroja välikysymysten tematiikassa ja sitä kautta asioissa, joita pyritään nostamaan esiin eduskunnassa ja julkisessa keskustelussa.

Eduskuntapuheet ovat saaneet viime vuosina jonkun verran huomiota, ja oma tutkimusaiheeni sijoittuukin erilaisten parlamentaarista puhetta analysoineiden tutkimusten joukkoon. Kyösti Pekonen esitteli teoksessaan Puhe eduskunnassa (2011) kansanedustajien ajatuksia täysistunnoista, joita moni kuvasi ”tyhjän puheen” paikaksi todellisen vaikutusvallan keskittyessä valiokuntiin. Jyväskylän yliopiston valtio-opin pro gradu -tutkielmissa on analysoitu esimerkiksi eduskunnan budjettipuheenvuorojen (Puumala 2010), kyselytuntien (Laaksonen 2011) ja uskonnollisten puheenvuorojen (Koivisto 2013) retoriikkaa. Onni Pekosen väitöskirja (2014) puolestaan käsitteli eduskunnan parlamentaarisia proseduuridebatteja 1800–1900-lukujen taitteessa, jolloin myös välikysymysmenettelystä pyrittiin muovaamaan säännönmukainen instituutio kansainvälisten vaikutteiden pohjalta.

Laajemman viitekehyksen välikysymyksen tarkastelulle tarjoaa parlamentaarisen valvonnan (*parliamentary oversight*) konteksti. Parlamentaarista kysymyksistä ja hallitusvallan valvonnasta on käyty keskustelua niin Suomessa kuin ulkomailla. Suomessa

erityisesti Matti Wiberg on tutkinut kysymyksiä etenkin Euroopan maita vertailevan analyysin kautta. Välikysymystä käsitellään näissä tutkimuksissa melko pintapuolisesti, mutta se liitetään selkeästi instrumenttina muiden parlamentaaristen kontrolloikeinojen joukkoon. Tämän pohjalta tarkoitukseni onkin syventää yksittäisen instituution merkityksen arvioimista osana tätä viitekehystä ja kontrolloikeinojen valikoimaa. Suomalainen välikysymysmenettely on joiltain aspekteiltaan melko ainutlaatuinen, eikä sitä voi suoraan verrata muiden maiden instituutioihin, mikä osaltaan selittää myös välikysymyksen suhteellisen arvovaltaisena säilynyttä asemaa.

1.3 Tutkimuksen aineisto ja rakenne

Tutkimukseni aineistona ovat eduskunnan asiakirjat, tarkemmin ottaen välikysymystekstit ja välikysymyksistä käytyjä keskusteluja sisältävät täysistuntojen pöytäkirjat. Ne ovat saatavilla sähköisessä muodossa eduskunnan verkkosivuilta. Liitteeksi olen listannut vaalikausilla 1999–2014 esitetyt välikysymykset ja kysymysmuotoilut. Etenen työssä yleisestä välikysymysinstituution arvioimisesta välikysymysdebattien tarkasteluun. Pohjustan välikysymysten tarkastelua avaamalla ensin instituution historiallista taustaa ja sen parlamentaarisen valvonnan viitekehystä luvussa kaksi, jossa erittelen myös välikysymysmenettelyn vaiheet ja tavoitteet.

Luvussa kolme käsittelen kolmen vaalikauden aikana vuosina 1999–2011 tehtyjä välikysymyksiä ja niiden temaattista merkitystä puolueiden poliittisessa profiloitumisessa. Ajanjakso kattoi monenlaisia hallituksen ja opposition muodostelmia ja poliittisia valtasuhteita, mikä mahdollistaa välikysymysinstituution arvioinnin myös puoluepoliittisena työkaluna. Kiinnitän huomiota siihen, kuinka eri puolueet käyttivät välikysymystä omien päämääriensä ajamiseen ja millaisia aiheita eri puolueet nostivat ajanjaksolla esiin. Pysin löytämään perusteluita myös sille, miksi välikysymyksiä on esitetty. Neljännessä luvussa analysoin vuosien 2011–2013 eurokriisivälikysymyksiä ja niistä käytyä debattia. Viidennessä luvussa pohdin lopuksi välikysymysinstituution nykytilaa.

2 VÄLIKYSYMYS PARLAMENTAARISENA INSTITUUTIONA

Tässä luvussa taustoitan välikysymystä parlamentaarisen valvonnan viitekehyksessä. Kyseessä on historiallinen instituutio, jolla on omat erityispiirteensä suhteessa muihin kysymystyyppeihin. Hahmotan ensin välikysymysmenettelyn historiallista taustaa ja sen vakiintumista eduskunnan käytännöksi. Välikysymysinstituution historiallisista vaiheista ovat aiemmin kirjoittaneet melko kattavasti Joutsamo (1980) sekä Isaksson ja Helander (2001), joten käsittelen historiaosuuden pääpiirteittäin. Toisessa alaluvussa vertailen välikysymystä muihin parlamentaarisiin kysymystyyppeihin. Kolmannessa alaluvussa erittelen välikysymysproseduurin vaiheet ja neljännessä alaluvussa siirryn välikysymyksen merkityksen ja tarkoituksien esittelyyn.

2.1 Välikysymysmenettelyn historiaa

Välikysymys on eräs vanhimpia parlamentaarisia instituutioita. Parlamentarismin kotimaana pidetään Britanniaa, ja myös parlamentaarinen kysymysmenettely on alun perin kehittynyt Westminsterissä. Välikysymyksen kaltaista instituutiota ei Britannian parlamentissa kuitenkaan varsinaisesti ole, vaan sen lähtömaana pidetään Ranskaa, jonka hallitusmuodossa oli alkeellinen välikysymysmenettely jo vuonna 1791. (Joutsamo 1980, 22) Ranskan kolmannen tasavallan vuoden 1875 perustuslakiin kirjattiin määräys ministerivastuusta, jonka on tulkittu tarkoittaneen sekä juridista että poliittista vastuuta (Jansson 1993, 13). Juridinen eli oikeudellinen vastuu edellyttää ministerien toiminnan lainmukaisuutta kun taas poliittinen vastuu korostaa nimenomaan parlamentaarista vastuuta eli hallituksen ja ministereiden vallan oikeutuksen riippuvuutta parlamentin luottamuksesta.

Ranskalainen välikysymysmalli omaksuttiin yleisesti Manner-Euroopan maissa, niin myös Suomessa (Joutsamo 1980, 23). Jo Suomen suurruhtinaskunnan aikana (1809–1917) eduskunta sai esittää senaatin jäsenille (vrt. ministerit) kysymyksiä heidän toimenkuvaansa liittyvistä asioista. Kysymysinstituutio jäljitteli ranskalaisen ministerivastuun mallia, mutta sen keskeinen ongelma oli, että senaatin jäsen sai jättää vastaamatta kysymykseen ilman perusteluja (Jansson 1993, 29). Vuosina 1907–1909 ennen toista sortokautta (1909–1917)

kysymysten esittäminen nousi tärkeäksi valvontakeinoksi ja jo tuolloin pyrittiin luomaan ”säännönmukainen välikysymysmenettely” (Jansson 1993, 29). Välikysymys (joka alkuaikoina tunnettiin usein nimellä ”interpellatsioni”) oli eräs merkittävimmistä tavoitteista kysymysmenettelyn luomisen suhteen ja vuoden 1906 valtiojärjestyksessä menettelyn edistämiseksi otettiin tärkeä edistysaskel kun siihen kirjattiin yleinen kysymysinstituutti, niin sanottu ”interpellatsionisäädös” (Joutsamo 1980, 23). Nykyisin perustuslakiin vakiintuneen menettelyn käyttöönotto ei kuitenkaan ollut Suomessa itsestäänselvyys, vaan sen eteen tehtiin tietoista edistämistä- ja kehitystyötä. Epäkohdista kuten kysymyksiin vastaamattomuudesta pyrittiin eroon ja välikysymys haluttiin vakiinnuttaa parlamentaariseksi valvonnan keinoksi (ks. esim. SDP:n edustajakokouksen pöytäkirja 1906). Kehitys kuitenkin pysähtyi senaatin venäläistämiseen, joka tyrehtytti kysymyksiin vastaamisen täysin.

Välikysymyksen kaltainen ministerivastuuta korostava instituutio oli Suomessa siis jossain määrin olemassa jo ennen maan itsenäistymistä, mutta poliittisten olosuhteiden vuoksi se ei kuitenkaan toteutunut käytännössä ennen virallista siirtymistä parlamentarismiin vuonna 1917. Ranskan vuoden 1875 perustuslakia käytettiin pohjana, kun K. J. Ståhlbergin johtama perustuslakikomitea käsitteli välikysymysmenettelyn uudistamista vuonna 1917 (Jansson 1993, 43). Vuonna 1917 voimaan astuneessa valtiojärjestyksen muutoksessa välikysymys erotettiin kirjallisesta kysymyksestä. Ministerin täytyi jatkossa myös perustella vastaamatta jättäminen (joka oli silti edelleen mahdollista) ja menettelyn lopuksi järjestettiin luottamuslauseäänestys (Joutsamo 1980, 24–25). Vuonna 1928 välikysymys kirjattiin uuteen valtiojärjestykseen (37 §). Myös Suomessa hallituksen ja ministereiden vastuullisuus koski alun perin oikeudellista velvollisuutta noudattaa lakia ja vasta myöhemmin myös poliittista vastuuta, joka nykypäivänä on parlamentaarisen valvonnan keskiössä ja jota myös välikysymys edustaa.

Nykyisin välikysymyksestä säädetään Suomen perustuslaissa eduskunnan toimintaa koskevassa luvussa. Vuonna 2000 voimaan astuneessa perustuslaissa se määritellään seuraavasti:

Vähintään kaksikymmentä kansanedustajaa voi tehdä valtioneuvostolle tai ministerille näiden toimialaan kuuluvasta asiasta välikysymyksen. Välikysymykseen tulee vastata eduskunnan täysistunnossa viidentoista päivän kuluessa siitä, kun kysymys on saatettu valtioneuvoston tietoon.

Välikysymyksen käsittelyn päätteeksi toimitetaan äänestys valtioneuvoston tai ministerin nauttimasta luottamuksesta, jos keskustelun aikana on tehty ehdotus epäluottamuslauseen antamisesta valtioneuvostolle tai ministerille. (Suomen perustuslaki, 43 §)

Näin ollen laki asettaa menettelylle rajoituksia säätämällä välikysymyksen esittämiseen vaadittavien kansanedustajien vähimmäismäärän, hallituksen vastaamisvelvollisuuden määräajassa sekä velvoittaen mahdollisen luottamusäänestyksen järjestämiseen. Välikysymyksellä on Suomessa edelleen poikkeuksellisen vahva asema. Joissakin maissa instituution rooli on kutistunut tavalliseksi kysymykseksi, jonka yksittäinen edustaja voi esittää. Tässä valossa Suomen perustuslain vaatimus 20 kansanedustajan tuesta erottaa sen monien muiden maiden instituutioista ja on osaltaan toiminut instituution vakavuuden merkinä. Välikysymyksiä ei tyypillisesti ole esitetty vähäpätöisistä asioista, eivätkä pienimmät puolueet pysty sitä ilman muiden tukea käyttämään. Tämä on johtanut painoarvon ainakin osittaiseen säilymiseen myös tänä päivänä.

Instituutiona välikysymyksen voi liittää yleisesti parlamentarismiin ja sen valvontamuotojen kehityksen yhteyteen, olihan välikysymyksen alkuperäinen merkitys testata hallituksen tai ministerin eduskunnassa nauttima luottamus. Vaikka välikysymys omaksuttiin Ranskasta, Suomessa sovellettiin muutoin perinteistä englantilaista parlamentarismien mallia. Parlamentarismi kirjattiin Suomen hallitusmuodoksi ensimmäistä kertaa vuoden 1917 perustuslaissa. Suomen parlamentaarista kehitystä on pidetty myöhäisenä, mutta se on toisaalta ollut myös sen etu (Pekonen 2014, 322). Menettelyiden ja myös välikysymyksen suhteen Suomessa ollaan oltu tietoisia muiden maiden vastaavista käytännöistä:

”Tiedämmehän muitten maitten parlamenteista, että interpellatsioonit yleensä aina tehdään juuri vähemmistössä olevain vastustuspuolueitten edustajain taholta, joitten edusmiesvelvollisuuteen jo erityisesti kuuluu hallituksen toiminnan valpas arvosteleminen” (SDP:n puoluekokouksen pöytäkirja 1906, 142)

Myös luottamuslauseäänestystä ”interpellatsioonin” jälkeen pidettiin instituutiolle tyypillisenä:

”Muuten on asian luonnosta selvää, että aina kun jokin interpellatsioni on eduskunnassa käsitelty, on välittömästi sen jälkeen, milloin vain joku sitä vaatii, äänestettävä hallitukselle annettavasta luottamus- tai epäluottamuslauseesta.” (ibid.)

Suomen välikysymys-käsitettä vastaa monessa kielessä termi *interpellation* (latinan sanasta 1500-luvulta, ”an appeal”, interpellationem, ”to interrupt by speaking”). Myös Suomessa

käytettiin vuosina 1907–1908 välikysymyksestä termiä ”interpellatsioni”, mikä ilmenee tuon ajan pöytäkirjoista (Jansson 1993, 29). Vuonna 1907 perustuslakivaliokunnan mietinnössä (PEVM 1/1907) tehtiin ero välikysymyksen ja muiden kysymysten välille:

”Voimassaolevassa valtiopäiväjärjestyksessä on uutta se, että kysymys senaatin jäsenelle voidaan täysi-istunnossa esittää erityisenä asiana käsiteltäväksi, mikä seikka juuri näin tehdylle kysymykselle eli interpellatsionille on ominaista ja erottaa sen muista edustajain hallituksen jäsenille tekemistä kysymyksistä.”

Eurooppalaiset esimerkit olivat tärkeitä Suomen parlamentaaristen käytäntöjen kehityksessä. Parlamentarismi lujittui eurooppalaisissa perustuslaeissa entisestään toisen maailmansodan myötä, kun proseduureja ja parlamentaarista säännöstöä kehitettiin (Jansson 1993, 13–14). Monessa tapauksessa parlamentarismien periaatteet ja käytännöt levisivät kuitenkin suoraan politiikan käytäntöihin, mutta eivät aina välttämättä heti valtiosääntöihin (Jansson 1993, 13). Näin ollen parlamentaarisia käytäntöjä on harjoitettu, ennen kuin niistä voi lukea varsinaisista dokumenteista. Useissa maissa parlamentarismi kirjattiin perustuslakiin vasta paljon omaksumisensa jälkeen (ibid.). Suomen verrokkeina ovat usein olleet muut Pohjoismaat, joissa parlamentarismi kehittyi aiemmin tai yhtä aikaa kuin Suomessa. Norja siirtyi parlamentarismiin jo vuonna 1884, Tanska vuonna 1901 ja Ruotsi vuonna 1917 (Damgaard 1992, 13; Anckar 1992, 152). Lainsäädäntöön parlamentaariset käytännöt vakiintuivat myöhemmin, Tanskassa vasta vuonna 1953 ja Ruotsissa vielä myöhemmin vuonna 1974 (Jansson 1993, 13). Maiden vertaileva analyysi on osoittanut niiden parlamentaarisisissa käytännöissä myös merkittäviä eroja, mikä käy ilmi myös välikysymysinstituution tarkastelun kautta. Isaksson ja Helander (2001) pyrkivät Pohjoismaita vertailevaan välikysymysanalyysiin teoksessaan *Interpellationer i Norden*, mutta korostivat instituutioiden maasidonnaisuutta ja erilaisia merkityksiä toisinaan samantyyppisinä pidettyjen Pohjoismaidenkin alueella. Tämä on yksi keskeinen syy, minkä vuoksi en työssäni viittaa juuri tämän enempää muiden maiden välikysymysinstituutioihin.

Varhaisena esimerkkinä välikysymyksen toteuttamasta parlamentaarisen periaatteen merkityksestä Suomessa voi nähdä Mechelinin senaatin (1905–1908) epäluottamuslauseesta johtuneen eron (Jansson 1993, 29). Sosiaalidemokraatit esittivät vuonna 1908 välikysymyksen ja epäluottamuslauseen, joka sai enemmistön kannatuksen eduskunnassa vanhasuomalaisen äänestettyä tyhjää. Mechelinin hallitus erosi, vaikka se ei tuohon aikaan ollut vielä välttämätöntä. Tämän voi nähdä parlamentaarisen periaatteen

kunnioittamisena ja suuntauksena parlamentarismiin vahvistumiseen Suomessa. Välikysymysmenettely on näin ollen käytännössä ollut käytössä parlamentaarisenä välineenä jo ennen sen varsinaista kirjaamista perustuslakiin, ja se on ollut omalaatuisensa kysymys muiden kysymysten joukossa. Siihen voitiin jo varhaisessa vaiheessa liittää myös keskustelua seuraavia jatkotoimenpiteitä, jotka eivät muiden kysymysten kohdalla ole olleet mahdollisia. Välikysymyksen esittämistä seurasi keskustelua ja päiväjärjestykseen siirtyminen, tai jos tätä vastustettiin, voitiin asia siirtää vielä valiokuntakäsittelyyn. (Joutsamo 1980, 47)

Suomen itsenäisyyden aikana välikysymykseen kaatunut neljä hallitusta, jotka kaikki olivat vähemmistöhallituksia. Vuonna 1926 kaatui Kallion II hallitus, joka oli porvarillinen vähemmistöhallitus. Sen muodostivat maalaisliitto ja kokoomuspuolue, maalaisliiton ollessa pääministeripuolue Kyösti Kallion johdolla. Välikysymyksen aiheena olivat sotilashallinnon epäkohdat. (Ståhlberg 1927, 84–85) Seuraavan kerran kaatui Sunilan I hallitus vuonna 1928 välikysymykseen ”suojeluskuntalaisten mielivaltaisuuksista”. Äänestystulos oli niukka hallituksen kaatuessa äänin 83–82. (Hidén 2006, 152) Myös Sukselaisen I hallitus kaatui yhdellä äänellä (75–74) vuonna 1957 kysymykseen hallituksen parlamentaarisenä hyväksyttävyydestä. (ibid.) Viimeisin välikysymykseen kaatunut hallitus oli Berndt von Fieandtin virkamieshallitus vuonna 1958. Sen mielenkiintoisena elementtinä oli ei-poliittisen virkamieshallituksen kaataminen parlamentaarisin keinoin. Historiaan peilaten välikysymysmenettely ei siis ole ollut keskeisessä roolissa kovin monen kaatuneen hallituksen kohdalla. Siitä huolimatta välikysymysten esittäminen on jatkunut tasaisesti nykypäivään saakka.

Poliittinen ympäristö on muuttunut sikäli, että enemmistöhallituksen muodostamisesta on tullut puolueiden keskeinen tavoite ja siinä on myös onnistuttu. Itsenäisyyden jälkeiset vähemmistöhallitukset selittyvät vaikealla poliittisella tilanteella: sosialidemokraatit eivät suostuneet koalitiollahituksiin osittain sisällissodasta johtuvista syistä, kun taas oikeistoa parlamentaariset periaatteet eivät tuolloin vielä juuri kiinnostaneet (Anckar 1992, 158). Hallitusten muodostaminen jäi pitkälti poliittisessa keskustassa oleville puolueille, joilla puolestaan oli monia ristiriitoja oikeiston kanssa. Yhteiskunnallisten olojen vakautumisen myötä myös puolueiden välinen yhteistyö on helpottanut, mikä on mahdollistanut laajapohjaisten koalitioiden muodostamisen. Tämä näkyi myös vuonna 2011

muodostetussa kuuden puolueen hallituksessa, jollainen tuskin olisi aina ollut Suomessa mahdollinen.

2.2 Parlamentaariset kysymykset

Parlamentaarisista valvontamekanismeista välikysymyksen luonnolliseksi viitekehyyksiksi asettuvat muut kysymysinstituutiot, joiden käyttö vaihtelee merkittävästi eri maiden parlamenteissa. Perustyyppinä ovat kuitenkin suulliset ja kirjalliset kysymykset ja jossain määrin myös erityyppiset välikysymykset (interpellaatiot). Nämä kysymystyypit ovat käytössä myös Suomessa. Kysymysten kautta kansanedustajat voivat kiinnittää huomion havaitsemiinsa epäkohtiin tai pyytää lisätietoa hallitukselta tai yksittäisiltä ministereiltä. Välikysymyksen kohdalla kyse on vielä vahvemmin hallituksen asettamisesta vastuuseen suurista linjoista ja tekemästään politiikasta. Tässä luvussa vertaan välikysymystä suullisiin ja kirjallisiin kysymyksiin ja nostan lyhyesti esiin myös hallituksen vastaavat menettelytavat (selonteot, tiedonannot ja ilmoitukset), joilla voidaan tiedottaa eduskuntaa ja pyrkiä vastaamaan mahdolliseen kritiikkiin jo ennalta.

Kysymysten esittäminen ministereille on ollut parlamentaaristen käytäntöjen ydinaluetta Britannian parlamentarismissa, vaikka varsinaista välikysymystä ei Westminsterissä olekaan. Kysymysten on nähty antavan ensisijaisesti oppositiolle ja takapenkkiäisille mahdollisuuden nostaa esiin ministereiden toimialoihin liittyviä aiheita, hankkia hallitukselta tietoa ja tuoda keskusteluun poliittisia näkökulmia. (Blackburn & Kennon 2003, 361) Westminsterin kysymystyypit ovat niin ikään suullinen ja kirjallinen kysymys. Euroopan parlamenteissa on ollut käytössä myös kysymysten teematunteja (”topical hour”) ja kiireellisiä kysymyksiä (”urgent questions”). (Wiberg 1995, 186–190) Kysymysproseduurien vaihtelu maittain on mielenkiintoinen ilmiö, mutta tekee vertailun jossain määrin haasteelliseksi. Erityisesti välikysymysmenettely on Suomen tapauksessa painokkaampi kuin useissa muissa maissa, jossa vastaavasti nimetty instituutio voi olla menettelynä hyvin samankaltainen kuin muut kysymystyypit. Esimerkiksi Ranskassa välikysymyksellä viitataan epäluottamuslauseen jättämiseen eikä varsinaiseen välikysymyskeskusteluun kaltaiseen menettelyyn. (ibid., 189) Suomessakaan epäluottamuslauseen jättäminen ei ole sidottu välikysymysmenettelyyn, vaikka menettelytyypillisesti siihen päätyykin.

Kysymykset ovat kansanedustajien tapa kontrolloida hallitusta ja ministereitä, joskin välikysymys voidaan rinnastaa myös hallituksen aloitteesta lähtevään tiedonantoon, josta voidaan järjestää välikysymyksen tapaan luottamusäänestys. Lisäksi hallitus voi antaa selonteon tai pääministerin ilmoituksen, mutta nämä toimivat tietoa välittävinä eivätkä luottamusta mittaavina instansseina. Suullisen kyselytunnin kysymykset ja kirjallisesti esitetyt kysymykset eivät myöskään johda laajempaan keskusteluun tai äänestyksiin. Tässä suhteessa välikysymys tarjoaa väylän nimenomaan oppositiolle kyseenalaistaa hallituksen toimintaa ja tehdä se ”pitkän kaavan mukaan”: välikysymyksen esittämistä seuraa valtioneuvoston vastaus ja täysistuntokeskustelu, jonka päätteeksi toimitetaan tyypillisesti vielä luottamusäänestys. Prosessina välikysymys on siis selvästi ajallisesti raskaampi kuin suulliset ja kirjalliset kysymykset. Lisäksi hallitus-oppositioasetelman kannalta keskeistä on juuri opposition rooli ja aloitteellisuus välikysymyksen esittäjänä ja keskustelunavaajana. Proseduurit ovat myös sulautuneet: parlamentaariset valvonnan ja kontrollin funktiot ovat yhdistyneet puheen funktioon (Helander 1991a).

Kysymykset ovat parlamentaarinen valvontaväline ja eräänlainen vallankäytön muoto. Parlamentaarisia kysymyksiä käytetään tyypillisesti hallituksen ja yksittäisten ministerien toimien arviointiin ja valvontaan. Niillä ei varsinaisesti vaikuteta esimerkiksi lainsäädäntöprosessiin, joten kysymykset nähdään usein ennemminkin puolueiden välisenä kamppailuna, jonka tarkoituksensa on saada oma kantansa ja asiansa kuuluviin (ks. Green-Pedersen 2009, Pedersen 2011). Vaikka kysymyksiä esitetään melko paljon, niitä ei kuitenkaan ole viime vuosina juuri tutkittu, mitä on perusteltu parlamenttien vallan heikkenemisellä (Wiberg 1994). Tässä mielessä ne liittyvät osaksi laajempaa, jo 1920-luvulla virinnyttä keskustelua parlamenttien vallan hiipumisesta (ks. James Bryce 1921), mikä on kiinnostanut myöhemmin myös pohjoismaisia tutkijoita (ks. esim. Sjölin 1991). Parlamenttien ja hallitusten väliset valtasuhteet ovat muutospainoiden alla myös eurooppalaisen integraatiokehityksen myötä (ks. esim. Persson & Wiberg, 2011). Parlamentaarisen vallankäytön väitetyistä heikkenemisestä huolimatta on syytä tutkia erilaisia vallankäytön muotoja ja puolueiden ja yksittäisten edustajien mahdollisuuksia vaikuttaa poliittisesti myös vanhoja prosedureja hyväksikäyttäen. Nykyinen poliittinen järjestelmä, jossa vallan jakautuminen ei ole selvärajaista eikä parlamentin todellisesta vaikutusvallasta ja merkityksestä ole yhteisymmärrystä, tarjoaa kiinnostavan lähtökohdan parlamentaaristen kontrollimekanismien tarkastelulle. Korostankin näkemystä, jonka

mukaan parlamentilla (ehkäpä vielä selkeämmin oppositiolla) on edelleen vaikutuskeinoja ja erityisesti puhevaltaa suhteessa hallitukseen.

Kysymyksistä säädetään eduskunnan työjärjestyksessä. Kysymysinstituutioiden perustyyppi on kirjallinen kysymys, joka esitetään nimensä mukaisesti kirjallisesti ja johon ministeri toimittaa myös kirjallisen vastauksen. Kysymyksen voi esittää yksittäinen kansanedustaja, mutta toisinaan allekirjoittajia on useampiakin. Ministerin on vastattava kysymykseen 21 päivän kuluessa. (Eduskunnan työjärjestys 2000, 27 §) Vastaukset toimitetaan kaikille kansanedustajille sekä julkisina asiakirjoina yleisön luettavaksi, jolloin kysymyksen ja vastauksen tuottama tieto välittyy kaikkien saataville. Kirjallisia kysymyksiä esitetään runsaasti, esimerkiksi vuonna 2013 1232 kertaa. Niistä ei käydä eduskunnassa laajempaa keskustelua, mitä kysymysten määrä ei sallisikaan. Ne eivät myöskään suoranaisesti aiheuta toimenpiteitä. Ensisijaisesti kirjallinen kysymys on kansanedustajien tapa saada ministeriltä ja hallitukselta tietoa sekä osoittaa omaa aktiivisuuttaan äänestäjille. Kirjallista kysymystä käyttävät sekä opposition että hallituksen edustajat, eikä sitä välttämättä ole sidottu niinkään puoluepolitiikkaan kuin yksittäisten kansanedustajien omaan agendaan. Edustaja voi kysymyksellään ajaa itselleen tai äänestäjäkunnalleen tärkeitä asioita. Temaattisesti kysymysten aiheet vaihtelevat suuresti ja voivat koskea hyvin tarkkaa ja rajattua asiaa tai vaihtoehtoisesti laajempaa kokonaisuutta.

Kerran viikossa järjestettävä kyselytunti on suullisten kysymysten areena. Instituutio otettiin käyttöön Suomessa vuonna 1966 tarkoituksena elävöittää täysistuntokeskusteluja edistää hallituksen ja opposition välistä tiedonvaihtoa. (ks. Anckar 1992, 177; Hyytiäinen 1969, 4-7) Myös suullisia kysymyksiä esittävät kuitenkin kaikkien puolueiden kansanedustajat. Tämäkin kysymysinstituutio on yksittäisen kansanedustajan käytettävissä. Suulliset kysymykset osoitetaan ministereille, jotka eivät saa niitä tietoonsa etukäteen. Tämä aspekti korostaa ministereiden tietojen ja taitojen merkitystä omalla hallinnonalallaan. Puheenvuorojen kesto on rajattu minuuttiin, ja koska tunnin aikana on pyrkimyksenä käsitellä useita kysymyksiä, mahdollisuuksia jatkopuheenvuoroihin ja lisäkysymyksiin on rajatusti. Kyselytunti on erityisen suosittu tilaisuus kansanedustajien parissa, sillä se televisioidaan ja nopeatahtinen menettely tekee kyselytunnin seuraamisesta tavallisia täysistuntoja mielekkäämpää myös tavallisille kansalaisille. Toisaalta medianäkyvyys voi lisätä äänestäjäkunnalle esiintymisen merkitystä jättäen varsinaiset

asiat toissijaisiksi. Puhemiehen tehtävä on kyselytunneillakin jakaa puheenvuoroja tasaisesti eri puolueiden kesken.

Välikysymys nivoutuu läheisesti kysymysinstituutioon yleisesti, mutta se voidaan erottaa ”tavallisista” eli kirjallisista kysymyksistä ja kyselytunnin suullisista kysymyksistä. (Helander 1991a) Siinä missä muita kysymyksiä voivat esittää yksittäiset kansanedustajat, vaatii välikysymys vähintään 20 kansanedustajan tuen edetäkseen eduskunnan käsittelyyn ja on siinä mielessä rajatumpi prosessi. Riittävän tuen saaminen ei ole aina selviö ja pienten puolueiden kysymykset saattavat jäädä esittämättä, elleivät ne onnistu saamaan kysymyksensä tueksi muiden puolueiden eduskuntaryhmien tukea. Välikysymyksen erityislaatuisuutta heijastelevat myös niiden määrät suhteessa muihin kysymyksiin: 2000-luvulla välikysymyksiä esitettiin keskimäärin neljä vuodessa. Tämä selittyy sillä, että välikysymyksistä käydään eduskunnassa perusteellinen keskustelu, joka on aina poikkeus eduskunnan rutiineihin. Keskustelut vievät aikaa ja keskittyvät yleensä laajempiin kokonaisuuksiin ja painokkaampiin aiheisiin kuin monet suulliset ja kirjalliset kysymykset, jotka voivat olla aihepiiriltään hyvinkin yksityiskohtaisia. Ne myös mahdollistavat muihin kysymystyyppeihin verrattuna perusteellisemmän ja useita eri näkökulmia sisältävän keskustelun. Välikysymyskeskustelun jälkeen päätetään päiväjärjestykseen siirtymisestä, mikä puolestaan mahdollistaa hallituksen luottamuksesta äänestämisen.

Välikysymyksen tärkein merkitys suhteessa muihin kysymyksiin onkin siinä, että se pyrkii tuomaan asioita syvällisempään ja monipuolisempaan käsittelyyn eduskunnan täysistunnossa. Varsinaista kysymystä tai hallituksen luottamusäänestystä tärkeämmäksi onkin tyypillisesti noussut kysymyksestä käyty keskustelu ja tiedon välittäminen hallituksen ja opposition näkemyksistä. Keskustelun kulku määrittää pitkälti sen, mitkä näkökulmat nousevat esiin ja millainen vaikutelma opposition ja hallituksen argumenteista onnistutaan välittämään kansalaisille. Vaikka keskustelun tulisi pysyä välikysymyksen aiheessa, on kyseessä entistä useammin poliittisen yleiskeskustelun paikka, jossa laajaan kontekstiin mahtuu monenlaisia puheenvuoroja aiheesta ja sen rajamailta. Yleiskeskusteluna välikysymys muistuttaa hallituksen omasta aloitteestaan antamaa tiedonantoa tai selontekoa, joiden kautta eduskuntaa informoidaan hallituksen linjauksista ja poliittisista toimenpiteistä. Välikysymys ja tiedonanto ovat nykyisin hyvin samankaltaisia proseduureja, joita erottaa menettelyn liikkeellepanija. Välikysymys on

kaventunut jossain määrin tiedotustilaisuuden kaltaiseksi tapahtumaksi, jonka lopuksi järjestettävä äänestys on käytännössä muodollisuus.

Eduskunta valvoo hallituksen toimia sekä oikeudellisesti että poliittisesti, mikä ilmenee kysymysten lisäksi myös lukuisissa muissa hallituksen toimintaa valvovissa instituutioissa ja käytännöissä. Oikeudellisten periaatteiden toteutumista valvovat muun muassa oikeusasiamies ja budjetin osalta tarkastusvaliokunta. Oikeudellinen valvonta on siirtynyt enemmän muille elimille kuin eduskunnalle, jolle on jäänyt keskeinen vastuu hallituksen poliittisesta valvonnasta. Nykyisin parlamentaarisen politiikan keskiössä onkin juuri poliittinen vastuu, jota myös välikysymyksen nykykäyttö korostaa. Hallitus on vastuussa päätöksistään nimenomaan poliittisesti, moraalisesti ja eettisesti, ja sen on kyettävä perustelemaan toimintansa vastuullisuus paitsi oppositiolle, myös kansalle. Totta toki on, että hallitus kertoo vain sen minkä parhaaksi katsoo, ja se on aina paremmin informoitu kyseessä olevassa asiassa kuin oppositio tai eduskunta. Eräs välikysymyskeskustelujen tavoite onkin arvioida sitä, miten tyydyttävästi hallitus kykenee opposition kritiikkiin vastaamaan ja toimintaansa puolustamaan.

2.3 Välikysymysmenettelyn vaiheet

Kuvaan tässä alaluvussa tarkemmin välikysymysmenettelyn vaiheet. Kuten muillakin parlamentaarisilla proseduureilla, välikysymyksen esittämisellä on omat sääntönsä, tapansa ja vakiintuneet käytäntönsä. Menettely käynnistyy välikysymystekstin laatimisella ja vähintään 20 kansanedustajan allekirjoituksen keräämisellä. Toisinaan oppositiopuolue saattaa ilmoittaa jo ennen kysymyksen jättämistä laativansa tietystä aiheesta välikysymyksen. Oppositio voi saada tätä kautta näkyvyyttä ja kritiikkiään julkisuuteen, mutta myös hallitus saa jonkin verran pelivaraa oman toimintansa suhteen. Jos välikysymystä on ollut tarkoitus käyttää jonkin asian tai päätöksen käsittelyn hidastamiseksi tai vaikeuttamiseksi, voi hallitus antaa siitä oman tiedonantonsa jo ennen välikysymyksen esittämistä.

Kun välikysymys on jätetty, hallituksen on vastattava siihen 15 päivän sisällä sen tiedoksisaamisesta. Se voi kuitenkin tämän aikarajan puitteissa määrätä ajoituksesta parhaaksi katsomallaan tavalla. Vaikka välikysymys onkin ensisijaisesti opposition työkalu, hallitus voi tässä tapauksessa jossain määrin pelata ajalla ja esimerkiksi odottaa

aiheen synnyttämän mielenkiinnon tai mediakeskustelun laantumista ennen vastauksensa antamista. Usein välikysymyksiä esitetään ajankohtaisista ja julkisessa keskustelussa pinnalla olevista asioista, joiden elinkaari mediassa voi olla lyhyt. Tyypillisesti kysymysten aiheet ovat kuitenkin poliittisesti ristiriitaisia ja puolueiden mielipiteitä jakavia ja koskevat hallituksen merkittäviä linjauksia, että ne nousevat ainakin hetkeksi keskusteluun ajankohdasta riippumatta. Käsittelen 2000-luvulla esitettyjen välikysymysten teemoja tarkemmin kolmannessa luvussa.

Välikysymys esitellään eduskunnalle ja välitetään asiasta vastaavalle ministeriölle. Välikysymykseen vastaa se ministeri, jonka toimialaan se kuuluu. Keskustelussa puheenvuoroja tosin pitävät usein muutkin ministerit ja esimerkiksi eurokriisiä koskevissa välikysymyskeskusteluissa puheenvuoroja ovat tyypillisesti käyttäneet pääministeri sekä valtiovarainministeri ja toisinaan myös Eurooppa-ministeri. Välikysymys käsitellään täysistunnossa ainoassa käsittelyssä. Keskustelu alkaa ministerin vastauksella välikysymykseen, mitä seuraa ensimmäisenä välikysymyksen allekirjoittaneen puheenvuoro. Nämä ensimmäiset puheenvuorot ovat muita pidempiä, usein 15 minuutin mittaisia. Niissä johdatellaan keskustelun eri osapuolten (hallituksen ja opposition) näkemysten kautta hieman lyhyempiin, 5-7 minuutin mittaisiin puolueiden eduskuntaryhmien suuruusjärjestyksessä pidettyihin ryhmäpuheenvuoroihin. Suomen monipuoluejärjestelmässä ryhmäpuheenvuorojen loputtua välikysymyksen käsittely on tyypillisesti kestänyt yli tunnin eikä debatti ole vielä varsinaisesti alkanut. Välikysymys onkin aikaa vievä menettely, joka jatkuu tuntikausia ja usein myöhään iltaan. Tästäkin syystä se on poikkeus päiväjärjestykseen ja vie väistämättä aikaa eduskunnan muilta töiltä, minkä vuoksi sen käyttäminen on vaikuttamista parlamentaariseen agendaan jo sinänsä.

Ryhmäpuheenvuorojen jälkeen puhemies antaa usein asiasta vastaavalle ministerille tilaisuuden vastata esiin nousseisiin kysymyksiin ja kritiikkiin. Ministereiden puheenvuorot keskustelun kuluessa ovat yleensä muita edustajia pidempiä, sillä heille kohdistetaan runsaasti kysymyksiä ja arvostelua muissa puheenvuoroissa. Ministereiden esiintymiset keskusteluissa ovat lisääntyneet vuosien saatossa. (Nousiainen 2006, 312) Ministereiden puheenvuoroja seuraavat vastauspuheenvuorot, jotka jaetaan usein melko kaavamaisesti kysymyksen ensimmäiselle allekirjoittajalle ja uudelleen ryhmäpuheenvuorojen pitäjille ennen yleisempää keskustelua. Varsinaisessa debattiosuudessa puheenvuorot on rajattu minuuttiin, millä pyritään varmistamaan

puheenvuorojen keskusteleva luonne ja debatin liikkeessä pysyminen sekä mahdollisimman monen edustajan mahdollisuus osallistua keskusteluun.

Puhemiehen tehtävä korostuu puheenvuorojen jakamisessa: debatin ylläpitäminen hallitus- ja oppositiopuolueiden edustajien puheenvuoroja vuorotellen on elävän keskustelun edellytys. Lisäksi puhemiehen on huomioitava eri puolueiden saamat puheenvuorot ja oltava tasapuolinen puheaikojen pituudessa. Toisaalta myös samoille edustajille on jaettava useita puheenvuoroja, jotta he voisivat jatkaa argumentointia, mikäli debattia jostakin heidän puheenvuorossaan esitetystä asiasta syntyy. Tämä johtaa toisinaan kahden edustajan tai edustajan ja ministerin väliseen vuoropuheluun, jonka rakentavuutta ja etenemistä puhemiehen tehtävänä on tarkkailla ja keskustelun junnatessa paikoillaan tarvittaessa kehottaa edustajia siirtymään eteenpäin. Myös ministereille myönnetään heidän halutessaan vastausaikaa. Täysistunnossa sekä kantojen puolesta että vastaan on tultava kuulluiksi, mikä korostaa puhemiehen tehtävän tärkeyttä eduskuntakeskustelun ohjaajana. Puhemieskään ei ole immuuni kritiikille, vaan hänen toimintaansa ja tasapuolisuuttaan puolestaan tarkkaillaan (ja tarvittaessa moititaan) kansanedustajien taholta. Debattiosion kesto vaihtelee sen mukaan, miten keskustelua syntyy ja usein tämä taas riippuu ministereiden läsnäolosta. Hallituksen kritiikki jää yksipuoliseksi, mikäli sen edustajia ei ole enää edes paikalla.

Keskustelun debattiosuuden jälkeisen viimeisen osion muodostaa niin sanottu puhujalista, joka koostuu ennalta pyydyistä, noin viiden minuutin mittaisista puheenvuoroista. Valmiiksi kirjoitetut puheet eivät juuri ota kantaa muihin puheisiin ja synnyttävät harvoin debattia, sillä harva edustaja on niitä enää kuulemassa. Niiden alkaessa istuntosali tyhjenee lähes täysin ja puhe vaikuttaa suuntautuvan lähinnä pöytäkirjaan. Paikalla on yleensä harvalukuinen joukko omaa vuoroaan odottavia edustajia ministereiden ja median edustajien lähdettyä paikalta. Usein edustajat ovat lähinnä oppositiopuolueista. Toisinaan etukäteen kirjoitetutkin puheenvuorot voivat aiheuttaa lyhyitä keskusteluita edustajien kesken, mutta yleensä ne eivät sisällä samanlaisia spontaaniuden ja improvisoinnin elementtiä kuin nopeatahtiset debattipuheenvuorot, joissa edustajien on kyettävä tiivistämään sanottavansa minuuttiin ja keskustelu elää enemmän pidettyjen puheenvuorojen mukaan. Tällaisissa tilanteissa näkyy poliitikon taito sopeutua muuttuviin tilanteisiin ja puhua ilman valmiita muistiinpanoja sekä tarttua tilanteen tarjoamiin mahdollisuuksiin. Valmisteltuihin puheisiin voi sinänsä sisältyä hyviä puheita, mutta

niiden vaikutukset jäävät vähäiseksi yleisön puuttuessa. Yleisön voikin nähdä olevan se keskeinen elementti, joka saa kansanedustajat vilkkaimmin keskustelemaan välikysymyksistä. Puheenvuoroista on luettavissa esiin elementtejä, jotka osoittavat niiden suuntautuvat toisinaan selkeästi istuntosalin ulkopuolelle, eikä niinkään muille kansanedustajille. Debateissa ei niinkään vakuuteta muita kansanedustajia kuin keskustelua seuraavia kansalaisia. Tämä taas edellyttää väyläksi usein viestimiä, joiden lähdettyä istunnosta puheenvuoroilleen on vaikea saada näkyvyyttä.

Keskustelun kuluessa kansanedustajat voivat jättää epäluottamuslause-ehdotuksia hallitukselle (virallisemmin ”ehdotus perustellusta päiväjärjestykseen siirtymisestä”). Luottamusäänestys on välikysymysmenettelyn viimeinen vaihe, joka järjestetään muutaman päivän sisällä keskustelusta. Siinä äänestetään ensin keskustelussa esitettyjen epäluottamuslausoiden välillä ja lopulta eniten ääniä saaneen epäluottamuslauseen ja hallituksen luottamuksen välillä. Käytännössä oppositio esittää epäluottamuslauseen aina. Mikäli hallitus ei äänestyksen perusteella nauti eduskunnan enemmistön luottamusta, on sen erottava. Muussa tapauksessa siirrytään takaisin normaaliin päiväjärjestykseen. Äänestystulos ei nykyisin ole kovin mielenkiintoinen, sillä enemmistöhallitus ansaitsee helposti eduskunnan luottamuksen (vaikka äänestys välikysymyksestä 6/2014 näyttikin tiukalta lukujen ollessa 97–94 hallituksen luottamuksen puolesta, hallituspuolueet pitivät kuitenkin käytännössä huolen siitä, että edustajia on riittävästi paikalla kaatumisen estämiseksi). Välikysymys on kuitenkin edelleen poikkeus eduskuntatyön rutiineihin, eikä sitä voi siinä mielessä rinnastaa tavanomaisiin täysistuntokeskusteluihin. Kuten pyrin läpi tutkielmani painottamaan, välikysymyksen tarkastelun tärkein anti nykypäivänä on instituution tarjoama arena keskustelulle ja väittelylle sekä opposition mahdollisuus hetkellisesti vaikuttaa hallituksen tyypillisesti sanelemaan eduskunnan työskentelyä normaalisti määrittävään esityslistaan.

2.4 Miksi välikysymyksiä esitetään?

Välikysymysinstitutiota voi ymmärtää paremmin avaamalla mahdollisia syitä välikysymyksen esittämiselle. Välikysymyksen alkuperäinen tarkoitus oli antaa parlamentille mahdollisuus hallituksen valvontaan. (Helander & Isaksson 1994, 206) Merkityksiä on kuitenkin muitakin ja paneudun niihin tarkemmin tässä alaluvussa. Välikysymyksen tavoitteet eivät ole muusta politiikasta irrallisia ja voivat muuttua ajan

kuluessa kysymyksen esittäjien päämääristä riippuen. Palaan välikysymyksen nykyisen merkityksen arviointiin myös loppupohdinnassa, jossa arvioin käyttämäni aineiston pohjalta välikysymyksen parlamentaarista merkitystä 2000-luvun alun Suomessa.

Välikysymystä voi pitää parlamentaarisena perusinstituutiona monesta syystä. Parlamentarismia on kuvattu järjestelmäksi, jossa hallitus on riippuvainen parlamentin luottamuksesta, ja epäluottamuksen ilmettyä sen on erottava (Jansson 1993, 9). Tätä luottamusta voidaan punnita välikysymysmenettelyn kautta ensin keskustelussa ja lopulta äänestyksessä. Parlamentaarisen toiminnan ydin näyttäytyy hallituksen ja parlamentin voimasuhteiden säätelyssä ja jonkinlaisessa tasapainossa. Parlamentin tehtävänä on valvoa hallituksen toimintaa, mikä perustuu osittain jo siihen, että parlamentti on kansan valitsema elin, mitä hallitus on vain välillisesti. Vuonna 2000 voimaan astunut uusi perustuslaki on vaikuttanut poliittisten elinten nykyisiin voimasuhteisiin. Perinteisesti vahvan presidentin valtaoikeuksia kavennettiin ja hallitus vahvistui, mutta toisaalta myös eduskunta sai samalla lisää parlamentaarista valtaa. Nykyisin suomalaisiin hallintoelimiin kohdistuu kuitenkin paineita myös Euroopan unionin tasolta, ja valtaa onkin monessa asiassa luovutettu ylikansallisille tahoille.

Hallitusvallan valvominen on nähty parlamentin ja nykyisin erityisesti opposition keskeisenä tehtävänä. Valvonnan merkitys on entisestään korostunut, kun valtaa on siirtynyt entistä enemmän hallituksille (Nielsen 2011, 191). Opposition merkitys hallituksen vastapainona on korostunut. Suomessa valvontakeinot ovat nykyisin melko pehmeitä, eikä niillä todellisuudessa voida uhata hallituksen valtaa. Välikysymyksen alkuperäinen merkitys oli vahvasti kontrollihenkinen. Sen tehtävänä on ollut saattaa hallitus tai yksittäinen ministeri vastuuseen tekemistään poliittisista päätöksistä ja mahdollistaa yhtenä instanssina epäluottamuslauseen antaminen. Jyrkimmillään vastuun täytäntöönpano on toteutunut epäluottamuslauseen hyväksymisenä ja sitä kautta ministerin tai hallituksen eroamisena. Tätä kautta välikysymysinstituutio on toteuttanut parlamentarismien peruseriaa, jonka mukaan poliittisesti toimintakykyinen hallitus tarvitsee tuekseen eduskunnan enemmistön. Nykyisin tällaiset välikysymyksen aiheuttamat riksit hallitukselle ovat pienet, mutta instituution arvostukseen vaikuttaa tämä taustalla vaikuttava ajatus hallituksen vastuullisuudesta ja mahdollisuudesta asettaa hallituksen toimet kyseenalaiseksi. On tärkeää, että on instanssi, jonka kautta hallitusta voidaan vaatia

perustelemaan politiikkaansa niin oppositiolle kuin koko eduskunnalle, ja joka sallii perusteellisen keskustelun jostakin erityisen tärkeänä pidetystä aiheesta.

Suomessa välikysymysinstituution hallituksen valvontaan kytkeytyvä elementti nivoutuu läheisesti hallituksen ja opposition väliseen valta-asetelmaan. Vähemmistöhallitusten aikana (viimeisin vuonna 1977) instituutio oli todellinen sanktiokeino, jonka avulla hallitus voitiin (uhata) kaataa epäluottamuslauseella. Tämän myötä hallitusten piti ottaa tarkemmin huomioon eduskunnan ja opposition näkemykset päätöksenteossaan. Suomessa eduskunnan asema on ollut historiallisesti melko vahva, sillä määräenemmistösäädösten vuoksi hallitus on joutunut turvaamaan opposition tuen jo päätöksiä valmistellessa. (Nousiainen 2006, 253) Vielä 1990-luvun alussa kolmasosa kansanedustajista saattoi estää lain voimaantulon. (Paloheimo 2005, 255) Suomen nykyistä poliittista järjestelmää ja eduskuntaa on kuitenkin kuvattu hallitusvetoiseksi (”executive-dominated assembly”). (ibid.)

Hallitukset ovat muuttuneet vakaammiksi ja enemmistöhallitukset alkoivat vakiintua 1980-luvulla, mikä on vähentänyt välikysymyksen painoarvoa. Siirtyminen enemmistöparlamentarismiin johti lepäämäänjättämismenettelyn poistamiseen ja määräenemmistövaatimusten kaventamiseen vuonna 1992, mikä mahdollisti oppositiosta piittaamattoman enemmistöpolitiikan. (Nousiainen 2006, 298) Viime vuosikymmeninä hallituksen valta suhteessa eduskuntaan ja oppositioon on näin ollen korostunut samalla kun opposition rooli politiikan sivustaseuraaajana on vahvistunut. Vaikka hallituksen vahva rooli on nykydemokratialle ominainen, on juuri sen vuoksi toisaalta entistä enemmän syytä korostaa hallitusvallan parlamentaarisen valvonnan merkitystä. Nykyisin hallituksen vastavoimana on ensisijaisesti oppositio eikä niinkään parlamentti kokonaisuudessaan, mikä näkyy myös välikysymysmenettelyn käytössä. Puoluekurin vuoksi hallituspuolueiden kansanedustajat asettuvat vain harvoin (jos koskaan) poikkiteloin hallituspolitiikan kanssa. Soraääniä voi silloin tällöin kuulua, mutta ne eivät näy esimerkiksi äänestyksissä. Periaatteessa myös hallituksen edustajat voisivat tehdä välikysymyksiä tukeakseen hallitusta, mutta tätä ei tänä päivänä enää käytännössä hyödynnetä. Välikysymyksiä myös esitetään vahvasti puolueyhmittäin, ei yksittäisten kansanedustajien satunnaisten ryhmittymien kautta. (Ibid., 311)

Hallituksen kaatamisen sijaan välikysymyksillä pyritään tänä päivänä ensisijaisesti keskusteluun ja tiedonvälitykseen. Tiedon saaminen hallitukselta on säilynyt välikysymyksen tarkoituksena, mutta sen merkitys suhteessa epäluottamuslauseen esittämiseen on vahvistunut viime vuosina. Eduskunta sekä oppositio voivat niiden avulla harjoittaa päätösten jälkikäteisvalvontaa ja pyrkiä vaikuttamaan hallituksen tulevaan päätöksentekoon. Käytännössä tämä jää opposition vastuulle, jonka velvollisuutena on yleisesti pidetty hallituspolitiikan kriittistä tarkastelua. Hallituksen päätösten kritiikkiin sisältyy usein ajatus siitä, miten oppositio olisi toiminut tilanteessa toisin. Englantilainen Walter Bagehot totesi jo 1800-luvulla oppositiojohtajien tehtävästä:

”The thing is done and cannot be undone, and the most natural wish of the Opposition leaders is to prove that if they had been in office, and it therefore had been theirs to do it, they could have done it much better.” (Bagehot 1873, 26)

Vaikka välikysymykset koskevat usein jo tehtyjä päätöksiä, ne voivat myös toimia mahdollisuutena hallitukselle huomioida saamansa kritiikki ja antaa tulevaisuudessa tietyistä aiheista omia tiedonantojaan ja selontekojaan pyrkimyksenä välttää välikysymyksiä. Oppositio edellyttää välikysymyksissä hallituksen antavan tietoja toiminnastaan ja arvioi sen pohjalta hallituksen kyvykkyyttä. Mielikuvia ja tietoa hallituksen toiminnasta ja politiikan (epä)onnistumisesta välitetään välikysymyksen keskusteluiden kautta myös kansalaisille, minkä yhtenä tavoitteena on eittämättä äänestyspäätöksiin vaikuttaminen. Samalla oppositio voi tuoda selvemmin esiin omia näkemyksiään ja eroja hallitukseen, mikä tukee keskeistä tavoitetta valtaan pääsystä seuraavissa vaaleissa ja motivoi myös osaltaan välikysymysten esittämiseen. (ks. Isaksson & Helander 2001) Oppositio voi myös välikysymysten kautta tuoda poliittiselle asialistalle itse valitsemiaan aiheita. (Helander & Isaksson 1994, 206–207) Yleensä hallitus määrittelee agendan, joten oppositiolle välikysymys muodostaa tärkeän väylän keskeisinä pitämiensä asioiden esiin nostamiseen.

Isaksson ja Helander esittävät Pohjoismaita koskevassa tutkimuksessaan *Interpellationer i Norden* (2001) neljä hypoteesia, joiden kautta he pyrkivät selvittämään välikysymyksen käytön syitä. Heidän analyysissään painottuu ajatus välikysymyksistä ensisijaisesti äänestäjille suunnattuna menettelynä, johon puolueita motivoivat lähinnä tulevat vaalit. Heidän käyttämänsä teorian mukaan puolueet voidaan luokitella tavoitteidensa perusteella kolmeen eri ryhmään: ääntenkalastajiin (*vote-seeking*), poliittisten vallan eli hallitukseen pääsyn tavoittelijoihin (*office-seeking*) sekä niihin, jotka tavoittelevat ensisijaisesti

konkreettisia mahdollisuuksia vaikuttaa politiikkaan (*policy-seeking*) (ks. myös Strøm 1990 ja Downs 1957). Tämä tyypittely perustuu rationaalisen valinnan teorioihin, mutta voi toimia lähtökohtana myös tarkastellessa puolueiden intentioita välikysymyksen esittämisen suhteen. Vaikka kansanedustajien keskeinen tavoite usein onkin paikkansa säilyttäminen eduskunnassa (ja puolueiden tavoitteena hallitusasema), Isaksson ja Helander eivät voineet tutkimuksessaan tyhjentävästi todeta että äänien tavoittelu olisi erityisen korostunut syy välikysymysten esittämiseksi ainakaan heidän tutkimallaan ajanjaksolla (Isaksson & Helander 2001, 122). Heidän mukaansa se korostuu puolueiden toiminnassa kolmesta aspektista eniten, muttei syrjäytä muita tavoitteita. On kuitenkin todettava, että 1990-luvulta lähtien on ollut nähtävissä trendi, jonka myötä välikysymyksiä on esitetty runsaimmin vaalikauden neljänsillä valtiopäivillä. Tällainen on ollut tilanne vaalikausilla 1987–1990, 1991–1994, 1995–1998, 2003–2006 ja 2007–2010. (Eduskunnan välikysymystilasto 2014) Välikysymyksellä voidaan kuitenkin ajaa monenlaisia päämääriä yhtä aikaa, eikä esimerkiksi vaaleissa menestymisen tavoite poista hallituksen kontrolloinnin merkitystä.

Vaikka välikysymysten merkitys keskustelujen synnyttäjänä on korostunut, keskustelun tavoitteena ei välttämättä ole muiden kansanedustajien näkemysten muuttaminen. Curzon totesi 1900-luvun alussa, ettei kansanedustajalla ole enää puoluejärjestelmän kehittymisen myötä realistisia mahdollisuuksia vaikuttaa muiden edustajien kantoihin. Tiukka puoluekuri takaa äänestysten tulokset ja yksittäisen kansanedustajan vaikutusvalta parlamentissa on vähäinen. (Curzon 1913, 13–14) Välikysymyskeskustelu voi kuitenkin selventää eroja opposition ja hallituksen välillä ja tuoda keskustelun vaihtoehtoisia näkemyksiä ja ajatusmalleja. Ei ole mahdollista tai tarkoituksenmukaistakaan pyrkiä yhteisymmärrykseen ja konsensukseen välikysymysaiheesta. Sen lisäksi ettei enemmistöhallituksella ole todellista tarvetta muuttaa kantojaan, ei myöskään oppositiolla ole tarvetta luopua haastajan roolistaan ja kriittisestä lähestymistavastaan hallituksen politiikkaa kohtaan. Tämä vastakkainasettelu on välikysymysinstituution ytimessä, mutta oleellista on myös sen perimmäinen ratkeamattomuus. Kukaan eduskunnassa ei välttämättä muuta mieltään, mutta kansalaisista joku voi niin keskustelua seuraamalla tehdä.

Huomio tulisikin näin ollen perustellusti kiinnittää välikysymysprosessin päätekohtaan eli luottamusäänestyksen sijasta itse kysymyksen synnyttämään keskusteluun ja sen merkitykseen. Juuri varsinainen debatti tekee välikysymysretoriikasta poliittisesti

kiinnostavaa ja arvokasta. Kansanedustajat tuskin vaivautuisivat pitämään puheenvuoroja, elleivät kokisi niiden jollakin tapaa ajavan omia ja puolueensa pyrkimyksiä. Vaikka motiivina olisikin oman aktiivisuuden osoittaminen ja imagon rakentaminen vaaleja varten, eivät nämä piirteet sulje pois itse keskustelun merkitystä. Puheenvuorot ovat tapa välittää median kautta tietoa ja ajatuksia kansalaisille. Ne voivat myös johdattaa aiheen käsittelyä eteenpäin eduskunnassa ja tuoda esiin uusia näkökulmia ja keskustelunavauksia. Omien rooliensa kautta oppositio ja hallitus ilmentävät paikkaansa eduskunnan ”työnjaossa”. Oppositio on nimenomaan hallituksen vastavoima, jonka tehtävänä on valvoa hallitusta kyseenalaistamalla sen politiikkaa, vaatimalla ministereiltä perusteluja tehdyille päätöksille ja esittämällä omia vaihtoehtoja. Nämä roolit vaikuttavat keskeisesti myös välikysymysten taustalla ja välikysymyskeskusteluissa.

Vaikka välikysymystä ei pidetä enää kovinkaan vaikutusvaltaisena instituutiona, poliitikot voivat käyttää sitä tulkinnanvaraisesti omien päämääriensä ajamiseen. Esimerkiksi oppositiopuolue keskustan kansanedustaja Kimmo Tiilikainen totesi joulukuussa 2012: ”Kotihoidon tuesta tehty välikysymys toimi sillä lailla ennaltaehkäisevästi, että hallitukselta ei tullut koskaan kotihoidontukea heikentäviä esityksiä, vaan se päättyi jäädyttämään lapsilisät.” (Kouvolan Sanomat 28.12.2012) On vaikeaa eristää välikysymyksen vaikutus päätöksenteossa tai hallituksen toiminnassa, vaikka oppositio pyrkiikin löytämään yhteyksiä oman kritiikkinsä ja hallituksen myönnytyksien välille. Välikysymyksen esittäjät eivät luonnollisesti halua kysymystensä näyttävän päätöksentekoa hidastavalta tyhjänpäiväiseltä jaarittelulta, vaan todelliselta vaikutuskeinolta, jota ei käytetä turhaan. Tällä tavalla välikysymyksen esittäminen voi jättää poliittista pelivaraa ja tilaa politikoinnille. Myös poliitikkojen kyvykkyys hyödyntää erilaisia tilanteita ja vaihtoehtoisia tulkintoja asioiden tilasta pääsee tätä kautta esille. Välikysymystä käytetään näin ollen myös tapana osoittaa tai todistaa, että oppositio on puuttunut ja yrittänyt (ainakin näennäisesti) vaikuttaa johonkin havaitsemaansa epäkohtaan. Näin voidaan pyrkiä vakuuttamaan äänestäjiä vaihtoehdon olemassaolosta tai hallituspolitiikan kyseenalaisuudesta.

Välikysymyksiä voidaan perustella paitsi tyytymättömyytenä hallitukseen kollektiivisesti, myös kritiikkinä yksittäiselle ministerille. Esimerkiksi elinkeinoministeri Jan Vapaavuoren toimintaa telakkateollisuuden suhteen moitittiin tammikuussa 2013 ja perussuomalaiset ilmoittivat tekevänsä asiasta välikysymyksen. Ministereiden kyvykkyuden puntarointi on

yksi välikysymyksen keskeisimpiä tavoitteita. Välikysymyksen kautta voidaan tehdä kyseenalaistuksia ja vaikuttaa sitä kautta ministerin maineeseen. Ministereiden kyky vastata opposition kysymyksiin on keskeistä paitsi ministerin itsensä, myös hallituksen uskottavuuden kannalta. Vaikka välikysymys ei johtaisikaan hallituksen kaatumiseen tai ministerin eroon, voi se ainakin paljastaa ministerin edellytykset vastata kritiikkiin ja perustella puolueensa ja ministeriönsä politiikkaa. Ministerin toiminnan voi kyseenalaistaa myös välikysymyksestä erillisellä epäluottamuslauseella, jollaisen vuoksi Suomessa ovat joutuneet eroamaan ulkoasiainministeri Rudolf Holsti vuonna 1922 ja sisäministeri Yrjö Leino vuonna 1948. Leinon eroon tosin johti välillisesti jo kaksi vuotta aiemmin vuonna 1946 esitetty välikysymys valtiollisen poliisin toiminnasta. (Nousiainen 2006, 227)

On tiedostettava, että vaikka jokin instituutio näyttäisi nykyaikana turhalta tai voimattomalta, se ei välttämättä aina ole ollut sitä. Sen merkitys on myös voinut muuttua siten, että se palvelee toisenlaisia tarkoituksia kuin aikaisemmin. Välikysymysten painoarvo nykypäivänä onkin enemmän puheiden julkisuudessa kuin pyrkimyksessä kaataa hallitus. Opposition keskeiseksi tehtäväksi on jäänyt valvoa ja kritisoida hallitusta, joka määrää politiikan suunnan. Välikysymysten esittämisen taustalla vaikuttaa muitakin syitä, kuten oppositiolle tärkeiden asioiden tuominen agendalle, tiedon saaminen hallitukselta, keskustelun synnyttäminen eduskunnassa sekä medianäkyvyys ja äänestäjien tavoittaminen. Toisaalta kannatta pohtia myös sitä, kaataisiko oppositio hallitusta, vaikka sille siihen realistinen mahdollisuus tarjoutuisikin.

3 KATSAUS VÄLIKYSYMYKSIIN 1999–2011

Tässä luvussa analysoin vuosina 1999–2011 esitettyjä välikysymyksiä edellisessä luvussa esitellyn viitekehyksen pohjalta. Ajanjaksolla esitettiin yhteensä 44 välikysymystä, joista 12 vaalikaudella 1999–2002, 19 vaalikaudella 2003–2006 ja 13 vaalikaudella 2007–2011. Uusimmat, vaalikaudella 2011–2015 välikysymykset olen jättänyt tarkastelun ulkopuolelle, mutta todettakoon että vaalikaudella on helmikuun 2015 alkuun mennessä jätetty 21 välikysymystä. Niistä vuosina 2011–2013 esitettyjä eurokriisiä koskevia välikysymyksiä tarkastelen lähemmin seuraavassa luvussa.

Tutkimukseni keskeisenä lähtökohtana on ollut selvittää millainen rooli välikysymyksellä on ollut viime vuosien suomalaisessa politiikassa. Tarkastelen tapoja, joilla sitä on käytetty ja teemoja, joita puolueet ovat nostaneet sen kautta esiin. Ajanjakso sisältää kolme vaalikautta ja kolme toisistaan poikkeavaa hallitus-oppositiomuodostelmaa. Analysoin välikysymyksiä vaalikausittain hallitus-oppositioasetelmien kautta sekä puoluekohtaisesti ja temaattisesti. Huomioin pienten ja suurten puolueiden erilaiset lähtökohdat välikysymysten esittämiseen: alle 20 kansanedustajan eduskuntaryhmät tarvitsevat muiden puolueiden tukea esittääkseen välikysymyksen, isommilla puolueilla ei vastaavaa rajoitetta ole.

Lähestyn aihetta ensin puolueiden erilaisten roolien ja välikysymysdebattien luonteen kuvauksen kautta. Välikysymyskeskustelut nähdään tyypillisesti hallituksen ja opposition vastakkainasetteluina, mutta niissä on myös muita ulottuvuuksia. Toisessa alaluvussa pyrin selvittämään, miten erilaiset poliittiset muodostelmat ovat vaikuttaneet välikysymyksiin ja käsittelen puolueiden profiloitumista välikysymysteemojen kautta. Tyypittelen kysymykset yleisluontoisiin ja ajankohtaisiin tai erityisiin aiheisiin. Yleisluontoiset kysymykset koskevat laajempia ja yleisempiä aiheita (esimerkiksi hyvinvointivaltiota) kun taas osa kysymyksistä liittyy selkeämmin johonkin tiettyyn tapahtumaan tai tilanteeseen (esimerkiksi valtion omistamien yritysten toimenpiteet). Jaottelun kautta pyrin tuomaan esiin kysymysten erilaisia tavoitteita ja teemojen merkitystä debatille. Kolmannessa alaluvussa analysoin systemaattisemmin välikysymysten muotoiluja ja formulointeja. Selvitän, millaisen retoriikan kautta hallitus on pyrittä asettamaan vastuuseen

politiikastaan. Välikysymykset ja niiden formuloinnit on listattu myös liitteeseen 1. Tämän luvun toivon kerryttävän lisää tietoa siitä, miksi ja miten välikysymystä on käytetty ja miten keskustelua ja debattia pohjustavat kysymykset käytännössä on muotoiltu.

3.1 Välikysymysten käyttö

Välikysymyksestä käytävään keskusteluun kohdistuu tietynlaisia odotuksia. Opposition odotetaan kritisoivan hallitusta ja tarjoavan vaihtoehtoja, kun taas hallituksen keskeinen tehtävä on oman linjansa perusteleminen ja puolustaminen. Keskustelun nopeatahtinen debattiosuus on tärkein paikka sekä hyökkäys- että puolustuspuheille ja erilaisten näkemysten väliselle vuoropuhelulle. Tässä mielessä välikysymys instituutioon näyttäytyy erityisesti hallituksen ja opposition vastakkainasettelun kautta. Oppositio näyttäytyy kenties ”aidoimmillaan” hyökätessään ja omaa näkemystään ajaessaan. Usein opposition toiminta on vapaampaa kuin koalitiollahituksen, jossa voi olla monia sisäisiä ristiriitoja. Oppositiossa istuvat puolueet voivat tinkimättä tuoda esiin omaa linjaansa kun taas hallituksen on sovittava yhteen eri puolueiden mahdollisesti hyvinkin erilaisia näkemyksiä. Lisäksi sitä sitovat tyypillisesti myös hallitusohjelman kirjaukset. Asetelma johtaa helposti varovaisuuteen hallituksen vastauksissa, ja välikysymysdebatti saattaa näyttäytyä opposition loppumattomana kritiikkinä hallituksen varovaista linjaa vastaan. Neljännessä luvussa kiinnitän huomiota siihen, miten hallitus on kuitenkin omaksunut toisinaan myös aktiivisemmän ja kriittisemmän roolin oppositiota kohtaan.

Opposition ja hallituksen välisessä asetelmassa on melko vähän merkitystä sillä, mitkä puolueet kummallakin puolella vaikuttavat. Debattia ylläpitävä vastakkainasettelu säilyy eli hallituksen linjoista pyritään aina löytämään jotakin moitittavaa ja kyseenalaistettavaa kun taas hallitus pyrkii aina seisomaan politiikkansa takana parhain mahdollisin tavoin. Tämän sisäänrakennetun mekanismin vuoksi onkin mahdollista löytää saman puolueen kannanotoista ristiriitaisia linjauksia riippuen siitä, ovatko ne esitetty puolueen ollessa hallituksessa vai oppositiossa. Usein puolueet pyrkivät kuitenkin suoraan kritisoimasta edellishallituksen päätöksiä, jos ovat olleet niitä aikaansaamassa. Tämä ilmenee neljännessä luvussa erityisesti keskustan omaksumassa roolissa eurokriisin suhteen.

Suomen monipuoluejärjestelmä ja koalitiollahitukset pakottavat hallituspuolueet toisinaan luopumaan omista intresseistään kompromissien aikaansaamiseksi. Oppositio puolueet

voivat tässä mielessä ajaa näkyvämmiin omia linjauksiaan ja todellisia kantojaan, sillä heidän ei tarvitse tehdä kompromisseja samassa mielessä kuin keskenään neuvottelevien hallituspuolueiden. Toisaalta pienet oppositiopuolueet tarvitsevat enemmän tukea muilta välikysymysten esittämiseksi, mikä voi asettaa rajoituksia välikysymysten teemoille tai muotoiluille. Selvää on, että välikysymystä käytetään tukemaan nimenomaan opposition asiaa. Hallitus määrää nykyolosuhteissa poliittisen agendan luomisesta ja käsiteltävistä asioista, ja välikysymys onkin merkittävä tapa rikkoa rutiininomaista päiväjärjestystä. Sen avulla oppositio saa ainakin hetkellisesti asialistalle erityisesti omia intressejään palvelevia aiheita.

Politiikassa ei ole vain yhtä ainoaa suuntaa ja toimintavaihtoehtoa, vaan aina on mahdollista toimia toisin. Tämä niin sanottu kontingenssin käsite on olennainen osa poliittista päätöksentekoa ja politiikan pelivaraa, vaikka retorisesti päätöksiä usein puolustellaan pakon sanelemina tai välttämättömyyksinä. Vahvan hallituspolitiikan aikana oppositiolle ei juuri jää keinoja hallituksen toimien kritisoinnille tai muutosyrityksille, ja välikysymys voi tarjota väylän edes jonkinlaisen vastustuksen osoittamiselle. Välikysymyksen käyttämisen taustalla voidaankin nähdä opposition halu hyödyntää vastakkainasettelun mahdollisuutta.

Puolesta ja vastaan (*pro et contra*) puhuminen selventää politiikan suuntalinjoja ja antaa kuvan poliittisten päätösten toimivuudesta. (Palonen 2008) Eri puolten ja vastakohtien punnitseminen (*in utramque partem*) on osa vanhaa parlamentaarista käytäntöä ja ihannetta. Suomen nykypolitiikassa enemmistöhallitusten ja tiukan puoluekurin vallitessa ei kansanedustajilla ole todellista mahdollisuutta muuttaa mieltään keskustelujen edetessä (tai ainakaan ilmaista sitä äänestyksissä), vaan hallituspuolueiden jäsenten on käytännössä äänestettävä hallituksen linjan mukaisesti, äänestää tyhjää tai jätettävä äänestämättä. Puoluekurin toiminnan käytännössä osoitti kahden vasemmistoliiton kansanedustajan (Markus Mustajärven ja Jyrki Yrttiahon) erottaminen puolueen eduskuntaryhmästä kesällä 2011 heidän äänestettyään Jyrki Kataisen pääministerivalintaa vastaan ja hallitukselle osoitetun epäluottamuslauseen puolesta vasemmistoliiton ollessa hallituspuolueena.

Hallituksen valta ja puoluekurin asettamat rajoitukset kansanedustajien yksilölliselle toiminnalle eivät kuitenkaan välttämättä vähennä keskustelun ja eri kannoilta argumentoinnin arvoa, vaan ehkä jopa lisäävät sen merkitystä. Voi ajatella, että

vastakkaisten näkemysten merkitys korostuu etenkin joidenkin näkemysten dominoidessa. Hallituksen linjalle on keskeistä löytää (niiden toteutumattomuudesta huolimatta) vaihtoehtoja, joita voidaan eduskunnassa punnita. Vaikka hallituspolitiikka määrääkin pitkälti politiikan (*policyn*) suunnan, voi keskusteluilla olla merkitystä tulevissa päätöksissä ja ajattelutapojen muovautumisessa. Välikysymysten suoranaisia seurauksia on kuitenkin vaikeaa arvioida ja eristää muusta käydystä poliittisesta keskustelusta. Keskustelujen kautta voidaan lisäksi pyrkiä vaikuttamaan myös siihen, millaisena debatoitava asia yleisön eli kansalaisten silmissä näyttäytyy.

Kuten todettua, välikysymyksen merkitys on muuttunut hallituksen kaatamisen tavoittelusta pehmeäksi kontrollikeinoksi, jolla haastetaan hallitusta debatin kautta ilman todellista epäluottamuslauseen läpimenon uhkaa. Olisi suuri yllätys, jos hallitus Suomessa kaatuisi tänä päivänä välikysymykseen. Välikysymystä kuitenkin käytetään suhteellisen runsaasti sen historian saatossa muuttuneesta merkityksestä huolimatta. Poliittisen vastuunalaisuuden näkökulmasta opposition hyökkäävän retoriikan tarkoituksena on toteuttaa hallituksen valvonta, vaikei radikaaleja seurauksia olekaan odotettavissa. Välikysymysaiheiden valinnalla oppositio voi tuoda esiin esimerkiksi kiistanalaisia ja kansalaisten näkökulmasta negatiivisia päätöksiä, joita hallituksen on kyettävä perustelemaan. Tässä mielessä myös välikysymysten esittämisessä on poliittista pelivaraa ja mahdollisuuksia taktikoinnille. Esimerkiksi valtion (eli käytännössä hallituksen) omistajaohjauspolitiikka nostetaan säännöllisin väliajoin välikysymysten aiheeksi. Tällaisten aiheiden kautta voidaan viitata suoraan hallituksen toimintaan tai toiminnan puutteeseen, kun taas yleisemmissä aiheissa kuten hyvinvointipalveluiden toteuttamisessa vaikuttavina tekijöinä ovat monet muutkin yhteiskunnalliset tahot.

Välikysymyksissä puolueiden roolit näyttäytyvät siten, että oppositio kritisoi hallitusta riippumatta siitä, mitkä puolueet sen muodostavat, ja hallitus puolustaa linjaansa riippumatta sisäisistä erimielisyyksistä. Välikysymysdebattien voi tyypillisesti nähdä kulminoituvan hallituksen ja opposition väliseen asetelmaan ja erilaisiin rooleihin, mutta ne sisältävät elementtejä myös yksittäisten puolueiden välisestä politiikasta ja vastakkainasetteluista. Hallituspuolueiden edustajat peräänkuuluttavat oppositiolta toteuttamiskelpoisia vaihtoehtoja harjoitetulle politiikalle, ja toisinaan niitä välikysymyksissä esitelläänkin. Yleensä on mielekästä pyrkiä tarjoamaan edes jonkinlainen vaihtoehto oppositiopolitiikan uskottavuuden säilymiseksi. Opposition

kriittinen rooli katsotaan aiheelliseksi, mutta siltä odotetaan lisäksi jonkinlaista rakentavaakin palautetta. Hallitus vastaanottaa kritiikkiä ja puolustaa linjaansa, mutta myös sillä on oikeus kritiikkiin oppositiota kohtaan. Vaikka vastustajan mieltä ei pyrittäisikään muuttamana, tarjoavat nämä lähtökohdat mahdollisuuden poliittisen vuoropuhelun muodostumiselle puolesta ja vastaan puhumista syvällisemmäksi prosessiksi.

Tarkastelemallani ajanjaksolla Suomen kolme suurinta puoluetta (keskusta, kokoomus ja SDP) toimivat sekä hallituksessa että oppositiossa, mikä mahdollistaa erilaisten asetelmien huomioimisen välikysymysmenettelyn suhteen. Lisäksi puolueiden suhdetta välikysymysinstituutioon voi tarkastella niiden koon ja valtapoliittisen aseman mukaisesti; suurten puolueiden edellytykset välikysymyksen esittämiseen ovatkin pieniä paremmat. Pyrin arvioimaan erilaisten kokoonpanojen merkitystä välikysymysinstituutiolle vuosina 1999–2011. Vaikka tarkastelen erityisesti hallituksen ja opposition vastakkainasettelua, on syytä kiinnittää huomiota myös eri puolueiden asemaan näiden muodostelmien sisällä. Oppositio koostuu suomalaisessa monipuoluejärjestelmässä vaihtelevasta määrästä puolueita, joilla on toisinaan yhteistä vain hallituksen kritisointi. Oppositiota pidetään kuitenkin sitä vaikutusvaltaisempänä, mitä yhtenäisempänä hallituksen vastapainona se kykenee toimimaan.

Välikysymyksiä esittivät vuosina 1999–2011 kuusi puoluetta: keskusta, kokoomus, kristillisdemokraatit, SDP, vasemmistoliitto ja vihreät. Ruotsalainen kansanpuolue istui koko ajanjakson hallituksessa eikä pieni perussuomalainen puolue onnistunut esittämään yhtään omaa välikysymystä vaan toimi kysymyksissä muiden oppositiopuolueiden tukijana. Pienten ja suurten puolueiden toimintamahdollisuuksien välillä on luonnollisesti eroja niin hallituksessa kuin oppositiossakin. Hallituksessa pienillä puolueilla on valtaa ministereiden kautta, mutta oppositiossa pienet puolueet eivät esimerkiksi kykene käyttämään välikysymystä ilman muiden puolueiden tukea. Vaikka pienten puolueiden onkin lähtökohtaisesti hankalampaa saada omia välikysymyksiään läpi, niitä kuitenkin esitettiin. Esimerkiksi vuosina 2007–2010 oppositio esitti useita kristillisdemokraattien ja vasemmistoliiton aloitteista syntyneitä välikysymyksiä, joita muut oppositiopuolueet asettuivat tukemaan. Pienten puolueiden mahdollisuudet esittää välikysymyksiä nivoutuvatkin yhteen suurempien oppositiopuolueiden tuen kanssa. Pieniksi puolueiksi tulkitsen kristillisdemokraatit, perussuomalaiset (vuoteen 2011), vasemmistoliiton ja

vihreät. Ennen vuotta 2011 kaikki nämä puolueet olivat asemassa, jossa ne eivät voineet oppositiossa esittää yksin välikysymystä.

Välikysymysten jättäjissä on variaatiota, kuten kuuden puolueen (ja vaalikaudella 2011–2015 myös perussuomalaisten liittyminen joukkoon) osoittavat. Hallitus- ja oppositioasetelmien vaihtelu kuvaa suomalaisen poliittisen järjestelmän luonnetta: periaatteessa kaikilla puolueilla on mahdollisuuksia päästä hallitukseen. Tämä osaltaan rajoittaa kriittisyyttä ja lisää konsensushakuisuutta, sillä välit muihin puolueisiin on säilytettävä suhteellisen hyvinä, jotta hallituspaikka tulevaisuudessa olisi mahdollinen. Opposition lisäksi myös koalitiollahitusten luonne vaikuttaa vastakkainasetteluiden muodostumiseen. Hallituksen on aina vastattava välikysymykseen, ja sen päämääränä on tyypillisesti selviytyä tilanteensa vakuuttavasti ja luottamuksensa säilyttäen, vaikka sisäisesti rivit rakoilisivatkin. Enemmistöhallitukset vakiintuivat Suomessa 1980-luvulla, ja nykyisin hallitusta muodostettaessa pidetään tärkeänä vahvan enemmistön aikaansaamista. Näin ollen hallitus kestää myös sen, että joku pienistä puolueista saattaa erota siitä, kuten kävi vuonna 2002 vihreiden jättäessä Lipposen laajapohjaisen II hallituksen. Vuonna 2014 Stubbin hallitus ajautui vaalikauden lopulla niukkaen enemmistöasemaan (102 edustajaa), kun laajapohjaisesta hallituksesta erosi ensin vasemmistoliitto ja myöhemmin vihreät. Monipuoluejärjestelmä pakottaa puolueet yhteistyöhön, ja vuorotellen sekä hallituksessa että oppositiossa toimiminen asettaa toiminnalle rajoituksia mutta myös mahdollisuuksia. Järjestelmän luonteeseen kuuluu se, että yhteistyötä on kyettävä tekemään jopa ideologisesti merkittävästi erilaisten puolueiden kesken, mikä korostaa politiikassa sovitteluvaa lähestymistapaa. Vastakkainasettelut eivät näin ollen näyttäyty vain opposition ja hallituksen välisinä, vaan voivat olla myös hallituksen (ja opposition) sisäisiä.

Välikysymystekstit luovat raamit sille, mistä välikysymyskeskustelussa puhutaan, mutta vasta varsinaisessa keskustelussa selkeytyy se, ketä kysymyksen esittäminen lopulta hyödyttää. Vaikka kysymysten esittäminen ja muotoilu ovat opposition harkinnan varassa, on ministereiden ja hallituspuolueiden kansanedustajien kyvyistä kiinni, onnistuvatko he muuttamaan välikysymyksen esittämän kritiikin itselleen suotuisammaksi. Juuri tähän viittaa korostaessani, etteivät opposition ja hallituksen roolit ole niin mustavalkoisia kuin voisi alkuun ajatella.

3.2 Poliittinen profiloituminen välikysymyksissä

Välikysymyksiä esitetään edelleen melko runsaasti. Vuosina 1999–2011 niitä tehtiin yhteensä 44 eli keskimäärin hieman alle neljä vuodessa. Vuosissa on kuitenkin merkittäviä eroja: esimerkiksi vuosina 1999 ja 2007 esitettiin vain yksi välikysymys, kun taas vuonna 2012 kysymyksiä esitettiin kahdeksan. Luottamusäänestyksen ennakoitavissa oleva lopputulos ei näytä vaikuttavan opposition halukkuuteen esittää välikysymyksiä. Tässä luvussa käyn läpi puolueiden ajanjaksolla esittämiä välikysymyksiä yleisellä tasolla ja tarkastelen välikysymysten käyttöä poliittisen profiloitumisen ja markkinoinnin työkaluna. Tällä tarkoitan puolueiden laskelmointia esimerkiksi välikysymysteemojen ja esitysajankohtien suhteen. Pyrin luomaan kokonaiskuvan esitetyistä välikysymyksistä, niiden määrästä, aiheista ja esittäjistä ja sitä kautta arvioimaan instituution käytön päämääriä ja luonnetta.

Valitsemani ajanjakson välikysymyksen joukkoon sisältyy monenlaisia teemoja, jotka voi jakaa ajankohtaisiin ja yleisluontoisiin. Päivänpoliittinen tilanne ja ajankohtaiset tapahtumat vaikuttavat tyypillisesti välikysymysten aiheisiin, mutta usein kysymysten kautta voidaan nostaa esiin myös yleisempiä yhteiskunnallisia teemoja tai arvoja. Ajankohtaiset aiheet ovat tyypillisesti sidottuja aikaansa tai vireillä olevaan lainsäädäntöön. Ne ovat usein kertaluontoisia, eikä niitä nosteta enää uudelleen välikysymykeskusteluun. Esimerkkejä ajankohtaisaiheista ovat esimerkiksi kysymykset Stora Enson tehtaiden lopettamisesta (VK 1/2008), yliopistouudistuksesta (VK 2/2008), jätevesilaista (VK 3/2010) ja reumasairaalan lakkauttamisesta (VK 2/2010). Toisaalta myös pitkään jatkuva tilanne, kuten talouden taantuma tai eurokriisi voidaan lukea ajankohtaiskysymysten joukkoon, vaikka siitä tehtäisiin toistuvasti välikysymyksiä. Yleisluontoiset kysymykset kumpuavat usein myös ajankohtaisista tapahtumista, mutta niillä pyritään ottamaan laajemmin kantaa yhteiskunnan rakenteisiin tai arvoihin ja ne ovat siinä mielessä löyhemmin sidoksissa päivänpolitiikkaan. Samantyyppisiä kysymyksiä esitetään eri vaalikausilla ja niiden sisällössä toistuvat samanlaiset ihanteet esimerkiksi eriarvoisuuden vähentämisestä. Yleisluontoisia teemoja heijastavat esimerkiksi hyvinvointivaltion peruspalveluita koskevat välikysymykset (esim. VK 8/2012, 6/2012, 3/2012, 1/2010).

Usein välikysymysten teemat ovat niin laajoja, että niistä voisi tehdä kysymyksen lähes mikä tahansa puolue, joskin puolueet näyttävän suosivan tiettyjä aiheita. Esitettyjen välikysymysten avulla voikin jossain määrin tarkastella jatkuvuutta välikysymysten sisällössä ja teemoissa. Vaikka osa kysymysten teemoista voi siirtyä lähes muuttumattomina oppositiopuolueelta toiselle asetelmien vaihtuessa, voi välikysymysten käytössä nähdä myös joitain eroja puolueiden välillä. Välikysymyksissä näkyvät niiden esittäjien lähtökohdat, minkä vuoksi eri puolueiden aloitteesta tehdyt välikysymykset tuovat aina jotakin esiin myös näiden puolueiden periaatteista ja arvoista. Välikysymysaiheen valitseminen on myös poliittinen teko siinä mielessä, että sillä nostetaan jokin tietty asia muita tärkeämmäksi poliittisella asialistalla. Välikysymystä voikin lähestyä paitsi oppositiopoliittikkana, myös yksittäisten puolueiden tavoitteita tukevana instituutiona.

Välikysymysaiheet ovat tyypillisesti jo valmiiksi esillä keskusteluissa ja mediassa, mikä voi lisätä puolueiden halua kysymysten esittämiseen ja sitä kautta poliittisten pisteiden keruuseen. Poliitiikan ollessa jatkuvasti reaaliaikaisen tiedotuksen kohteena julkisen mielipiteen vaikutusta välikysymysten esittämiseen ei voi väheksyä. Esimerkkinä paljon puhuttaneen aiheen siirtymisestä välikysymykseksi käy vuonna 2005 Fortumin johtajien kannustinohjelmat, jotka herättivät runsaasti median ja kansalaisten kiinnostusta ja aiheesta tehtiin vasemmistoliiton aloitteesta välikysymys (VK 5/2005). Puolueet voivat tuoda omaa arvomaailmaansa esiin ajankohtaisten välikysymysteemojen kautta ja saada ikään kuin ”ilmaista” julkisuutta viemällä keskustelun myös eduskuntaan. Kuten Saari (2011, 314) artikkelissaan huomioi, toiset puolueet esittävät välikysymyksiä, jotka eivät koskaan esiinny joidenkin muiden puolueiden asialistalla. Tällaisia vastinpareja voivat olla esimerkiksi vasemmistoliitto ja kokoomus, kuten todettiin myös Elinkeinoelämän valtuuskunnan (EVA) syksyllä 2013 julkaisemassa raportissa ”Poliitiikan sekahaku” (Apunen ym. 2013). On vaikea nähdä kokoomuksen nostavan yritysjohtajien optioita välikysymyksen aiheeksi, mutta vasemmistoliiton ideologiaan se sopii ja kannattajat todennäköisesti odottavatkin tämänlaisiin asioihin puuttumista.

Tarkasteleman ajankauden ensimmäisellä vaalikaudella 1999–2003 istui Lipposen toinen hallitus, joka oli luonteeltaan sateenkaarihallitus. Siihen kuuluivat SDP:n lisäksi kokoomus, vasemmistoliitto, vihreät ja RKP. Oppositiossa toimivat keskusta ja kristillinen liitto (vuodesta 2001 nimellä kristillisdemokraatit) sekä Remonttiryhmän ja

perussuomalaisten yksittäiset edustajat. Enemmistöhallitus oli selkeä, sillä hallituspuolueella oli 139 kansanedustajaa, oppositiolla 61. Vihreät erosi hallituksesta keväällä 2002 ydinvoimapäätöksen takia, mikä heikensi hallitusta 11 edustajalla. Keskustalla oli suurimpana oppositiopuolueena 48 edustajaa, ja oppositiopolitiikka lepäsi vahvasti sen harteilla. Hallitukselle esitettiin 12 välikysymystä, joista yhdeksän keskustan aloitteesta. Kristillisdemokraattien välikysymyksiä oli kaksi ja oppositioon siirtyneiden vihreiden yksi. Keskusta oli selkeästi suurin ja tärkein oppositiopuolue. Sen eduskuntaryhmän puheenjohtajana toiminut Mauri Pekkarinen oli lähes kaikkien välikysymysten ensimmäinen allekirjoittaja. Sittenmin on yleistynyt, että välikysymyksen esittelijänä voi olla joku muukin. Asialla on lähinnä symbolinen merkitys, ja esimerkiksi puolueiden puheenjohtajien aloittamilla välikysymyksillä voi nähdä erityistä painoarvoa.

Vuonna 1999 esitettiin vain yksi keskustan välikysymys, joka koski kohtuuhintaista asumista pääkaupunkiseudulla (VK 1/1999). Vuonna 2000 sen sijaan esitettiin neljä välikysymystä, joiden aiheita olivat hyvinvointiyhteiskunnan perusrakenteiden turvaaminen (VK 1/2000), polttonesteiden hintojen alentaminen (VK 2/2000 ja 2/2000) sekä vanhenevan väestön palvelujen turvaaminen (VK 4/2000). Aiheissa näkyvät sekä ajankohtaiskeskustelut (polttoaineiden hinnat) että jatkuvat huolenaiheet suomalaisesta hyvinvointivaltion rakenteista. Vuonna 2001 esitettiin kolme välikysymystä, joiden aiheina oli toimeentulon turvaaminen (1/2001), kuntien talous ja palvelut (2/2000) sekä lasten ja lapsiperheiden asema (3/2000). Nämäkin ovat aiheita, jotka toistuvat vaalikaudesta toiseen. Kunnat ja niihin kohdistuvat muutokset tulevat kuitenkin erityisesti esille keskustan välikysymyksissä. Vuoden 2002 neljän välikysymyksen aiheina olivat lääkäripalvelut (1/2002), terveydenhuolto (2/2002), lapsiperheet (3/2002) ja harmaa talous (4/2002), joista lähinnä viimeisin poikkeaa muutoin yleisesti toistuvista aiheista. Yleisemmin talous on kuitenkin käytännössä jossain määrin kaikkien kysymysten taustalla, sillä usein kyse on palveluista ja niiden rahoittamisesta ja turvaamisesta.

Vaikka välikysymys kohdistetaankin hallitukselle, sen kautta voidaan pyrkiä tuomaan laajemmin esiin myös eduskunnan ja kansanedustajien näkemyksiä. Esimerkiksi vuonna 2001 esitetyssä kysymyksessä ”Kansalaisten toimeentulon turvaaminen” (VK 1/2001) kysymyksen tarkoituksena esitettiin tarve selvittää asiassa ”eduskunnan tahto”. Hallituksen vastausten lisäksi oppositio voikin vaatia aiheesta yleisempää keskustelua. Välikysymyksellä voidaan pyrkiä takaamaan, ettei tärkeänä pidetystä aiheesta esitetä

julkisuudessa ainoastaan hallituksen kantaa, vaan myös opposition ja yksittäisten eri puolueiden kansanedustajien näkemykset pääsevät esiin. Näin on etenkin väljemmin rajatuissa aiheissa, kuten juuri köyhyyttä ja eriarvoisuutta koskevilla välikysymykeskusteluissa, joissa jo peruskäsitteiden määrittelystä on erilaisia näkökulmia ja sen myötä myös erilaisia lähestymistapoja. Eduskunnan aseman korostaminen voi edesauttaa myös parlamentin takapenkkiäisten näkemysten esiin saamista.

Toisella tarkastelemallani vaalikaudella 2003–2007 muodostettiin ensin keskustan Anneli Jäätteenmäen johtama hallitus, joka kuitenkin istui vain 69 päivää. Hallitus oli istunut lyhyemmän ajan viimeksi vuonna 1970, jolloin Auran virkamieshallitus kesti 63 päivää. Jäätteenmäen lyhyen kauden istuneelle hallitukselle ehdittiin kuitenkin esittää välikysymys (VK 1/2003) koskien hallitusohjelman liiteasiakirjan julkaisematta jättämistä. Oppositio kritisoi pääministeriä ankarasti ja hallituskauden alku oli yhtä kivinen kuin loppukin, mitä kuvastaa myös hallituksen ainoan vastattavaksi jääneen välikysymyksen muotoilu:

Aikooko hallitus myös jatkossa harjoittaa salailua ja eduskunnan sekä kansalaisten harhaanjohtamista vai aikooko se tästä eteenpäin myös käytännössä toimia pääministeri Jäätteenmäen usein puheissaan peräänkuuluttaman avoimuuden ja kansanvaltaisuuden hengessä luopuen salailusta ja toimittaen eduskunnan tietoon kaikki päätöksenteon kannalta oleelliset asiakirjat? (VK 1/2003)

Välkysymyksen ensimmäisenä allekirjoittajana oli kokoomuksen Ben Zyskowicz. Kysymyksen muotoilu oli ongelmallinen, sillä käytännössä siihen voinut vastata. Tällaista kysymyksenasettelua voi pitää jossain määrin epäparlamentaarisena kielenkäyttönä ja melko harvinaisena. Kysymyksessä viitataan toistuvasti hallituksen salailuun, totuudenvastaisiin väittämiin ja arveluttaviin menettelytapoihin. Välkysymys olikin erityinen myös sen suhteen, että siinä korostui poikkeuksellisen vahvasti myös oikeudellinen näkökulma hallituksen toimintaan. Tyypillisesti välkysymysten keskiössä on nykyisin ensisijaisesti hallituksen toimien poliittinen vastuunalaisuus eikä niinkään toimien laillisuuden tai juridisten lähtökohtien puntarointi.

Seuraavan hallituksen johtoon astui keskustan Matti Vanhanen, ja hallituspuolueina säilyivät keskusta, SDP ja RKP. Punamultahallituksen vastapainona oppositiossa olivat kokoomus, vasemmistoliitto, vihreät, kristillisdemokraatit ja perussuomalaiset. Hallitus muodosti jälleen turvallisen enemmistön 117 edustajallaan. Oppositio puolueiden kirjavuus ilmenee myös esitetyissä välkysymyksissä, joita tehtiin Vanhasen hallitukselle 18 kertaa eli hieman runsaammin kuin edellisenä vaalikautena. Kokoomus ja vasemmistoliitto

esittivät kumpikin kuusi välikysymystä, kristillisdemokraatit neljä ja vihreät kolme. Perussuomalaiset ei esittänyt välikysymyksiä. Kokoomus oli puolueista ainoa, jolla oli riittävästi kansanedustajia välikysymyksen esittämiseen ilman muiden tukea, minkä vuoksi onkin mielenkiintoista, ettei sen aloitteesta kuitenkaan tehty enempää välikysymyksiä. Toisaalta pienempien puolueiden välikysymyksille annettiin tilaa ja tukea. Välikysymyskannatuksen jakautumisessa on kuitenkin joitakin mielenkiintoisia seikkoja, kokoomus ei esimerkiksi tyypillisesti allekirjoittanut vasemmistoliiton välikysymysaloitteita (poikkeuksena VK 4/2004 kunnallisista peruspalveluista) mutta vihreiden kylläkin. Vaalikaudella kysymysten ensimmäiset allekirjoittajat olivat tyypillisesti puolueidensa kärkihahmoja: kokoomuksen puheenjohtaja Jyrki Katainen (neljä kertaa), kristillisdemokraattien puheenjohtaja Päivi Räsänen (kolme kertaa) ja vasemmistoliiton eduskuntaryhmän puheenjohtaja Martti Korhonen (kolme kertaa). Vihreiden kolmessa kysymyksessä allekirjoittajat vaihtelivat. Kysymysten esittäjät kannattaa huomioida, sillä niiden kautta käy ainakin jossain määrin ilmi vastuun jakautuminen ja kansanedustajien erilaiset roolit puolueiden sisällä.

Vuosina 2007–2011 esitetyissä välikysymyksissä opposition *primus motorina* toimi erityisesti SDP hallituksen muotoutuessa keskustan ja kokoomuksen ympärille. Hallituksessa olivat pienistä puolueista vihreät ja RKP, oppositiossa SDP:n lisäksi vasemmistoliitto, kristillisdemokraatit ja perussuomalaiset. Pääministeriksi Matti Vanhasen seuraajaksi siirtyi kesäkuussa 2010 Mari Kiviniemi. Välikysymyksiä esitettiin koko vaalikaudella yhteensä 13, joista SDP teki kuusi, vasemmistoliitto neljä ja kristillisdemokraatit kolme. Kysymyksistä yhdeksän esitettiin Vanhaselle ja neljä Kiviniemelle. Vaalivuonna 2007 esitettiin vain yksi terveydenhuoltoa koskeva välikysymys SDP:n aloitteesta. Vuonna 2008 jokainen oppositiopuolue perussuomalaisia lukuun ottamatta esitti välikysymyksen, vuonna 2009 kaikki kolme kysymystä olivat SDP:n esittämiä. Ennen vaaleja oli hieman vilkkaampaa, vuosina 2010–2011 tehtiin kuusi välikysymystä.

Ajankohtaisaiheita koskevia olivat muun muassa vasemmistoliiton aloitteesta tehty kysymys Stora Enson tehtaiden lakkauttamisesta (VK 1/2008), sosiaalidemokraattien kysymys yliopistojen asemasta (VK 2/2008) ja kristillisdemokraattien kysymys jätevesiasetuksesta (VK 3/2010). Yliopistolakia koskeva kysymys oli siinä mielessä erityislaatuinen, ettei koulutuksesta ole tyypillisesti juuri tehty välikysymyksiä. Toisaalta

SDP oli ollut valmistelemaan lakia edellisessä hallituksessa, mikä on osaltaan osoitus roolien vaihtumisesta hallitus-oppositioasetelmien muutosten myötä. Vaalikauden viimeisenä kysymyksenä esitettiin maaliskuussa 2011 vasemmistoliiton johdolla ensimmäinen Euroopan taluskriisiä koskeva välikysymys (VK 6/2010). Kuten seuraavassa luvussa osoitan, aihe nousi seuraavan vaalikauden keskeiseksi teemaksi.

Välikysymysten esittäjissä oli jälleen nähtävissä työnjakoa puolueissa. SDP:n välikysymysten esittäjiä olivat neljästi työministerinä aiemmin toiminut eduskuntaryhmän puheenjohtaja Tarja Filatov ja kahdesti puolueen puheenjohtaja Jutta Urpilainen. Vasemmistoliiton kysymysten esittäjissä oli enemmän hajontaa ja niitä esittivät kahdesti puolueen puheenjohtaja Paavo Arhinmäki ja kertaalleen Annika Lapintie ja Martti Korhonen. Kristillisdemokraattien kysymyksistä vastasivat kahdesti puoluejohtaja Päivi Räsänen ja kerran Bjarne Kallis. Kysymysten esittäjistä käy edelleen ilmi se, ettei välikysymysten ensimmäinen allekirjoittaja ole ”kuka tahansa” vaan yleensä joku puolueen johtohahmoiksi luettavista henkilöistä. Samat henkilöt ovat tyypillisesti myös aktiivisia puhujia varsinaisissa välikysymyskeskusteluissa.

Koko ajanjaksoa tarkastellen välikysymyksissä on temaattista jatkuvuutta. Esimerkiksi vaalikaudella 2007–2011 välikysymyksissä oli erityisesti esillä sosiaalinen oikeudenmukaisuus opposition muodostuessa SDP:stä, vasemmistoliitosta ja kristillisdemokraateista, joille nämä kysymykset ovat erityisen tärkeitä. Kysymyksissä käsiteltiin sellaisia toistuvia aiheita kuten terveydenhuoltoa, työttömyyttä ja pienituloisten asemaa. Muiden oppositiopuolueiden kanssa lyöttäytyminen on käytännössä pienten oppositiopuolueiden ainoa keino nostaa omia tärkeitä asioitaan agendalle, mutta se voi olla myös yhteisten intressien puitteissa helppo tapa edistää puolueen tärkeänä pitämiä poliittisia näkemyksiä. Opposition yhteistyö on luonnollisesti helpompaa, jos puolueilla on samanlainen arvopohja. Toisinaan oppositiopuolueet ovat niin hajanaisia, että niiden on vaikea muodostaa yhtenäistä linjaa hallitusta vastaan, ja tällöin pienten puolueiden mahdollisuudet välikysymysten esittämiseen voivat olla heikot. Toisaalta myös hyvin pienten oppositiopuolueiden, kuten ennen vuoden 2011 vaalien muutaman kansanedustajan perussuomalaisten, voi olla vaikea saada välikysymyksilleen tukea lainkaan.

Eri puolueilla on erilaiset mahdollisuudet esittää välikysymyksiä ja erilaisia motiiveja tehdä niitä tietyistä aiheista. Tarkastelemistani välikysymyksistä suurten puolueiden

esittämiä oli 21 ja pienten 23. Lukuun vaikuttavat luonnollisesti suurten puolueiden ympärille muodostuvat hallitukset, joiden ulkopuolelle oppositioon pienet puolueet helposti jäävät. Määrien tasaisuus on kuitenkin osoitus siitä, että myös pienillä puolueilla on mahdollisuus tehdä välikysymysaloitteita ja kerätä niiden esittämiselle tarvitsemansa tuki. Pienistä puolueista erityisesti vasemmistoliitto on ollut aktiivinen välikysymysten esittäjä. Se istui hallituksessa vaalikauden 1999–2003 ja oli kaksi kautta oppositiossa. Tuona aikana puolueen aloitteesta esitettiin kymmenen välikysymystä, mitä voi pitää melko suurena määränä. Näistä ajankohtaiskeskusteluun nojaavia olivat erityisesti Euroopan talouden vakauttamista (VK 6/2010), Stora Enson tehtaiden sulkemista (VK 1/2008) ja Fortumin kannustinohjelmia (VK 5/2005) käsitelleet välikysymykset. Monet vasemmistoliiton teemoista olivat kuitenkin yleisluontoisia ja koskivat työmarkkinoita (VK 4/2010, 1/2004) sekä toimeentuloa ja peruspalveluita (VK 1/2010, 3/2006, 1/2005, 4/2004). Yksi kysymyksistä käsitteli myös kuntatalouden turvaamista (VK 2/2003), joka on ollut esillä kaikkien puolueiden välikysymyksissä ja on yleisesti toistuva välikysymysten aihe.

Kristillisdemokraatit esittivät ajanjaksolla yhdeksän välikysymystä. Puolue oli kaikki vaalikaudet 1999–2011 oppositiossa, mikä osaltaan selittää kysymysten määrää. Lisäksi välikysymykset on tulkittavissa aiheiltaan ”vaarattomiksi” ja helposti tuettaviksi. Kristillisdemokraattien kysymykset olivat temaattisesti eräänlainen poliittisesti sekalainen kaatoluokka, jolla ei ollut selkeää linjaa tai jatkuvuutta. Niille oli tyypillistä yleisluontoisuus ja helppo hyväksyttävyyys tai toisaalta ajankohtaiskeskustelu, jonka myötä joku muu oppositiopuolue olisi todennäköisesti esittänyt aiheesta välikysymyksen joka tapauksessa. Kristillisdemokraattien kysymykset koskivat niin vanhusten (VK 4/2000, VK 2/2006) ja lapsiperheiden (VK 3/2002) asemaa kuin maatalouden tukipolitiikkaa (VK 3/2003) ja jätevesiasetustakin (VK 3/2010). Puolueen arvopohjan kanssa yhteneviä painotuksiakin on havaittavissa kysymyksissä, jotka käsittelivät muun muassa kehitysapusitoumuksia (VK 2/2005) ja alkoholipolitiikkaa (VK 5/2006). Lisäksi kahden kysymyksen aiheena on jokaisen puolueen kysymyksissä korostuva terveydenhuolto (VK 3/2008, VK 2/2010). Kristillisten välikysymysten ensimmäisenä allekirjoittajana ja esittelijänä on usein toiminut puolueen puheenjohtaja, jona on vuodesta 2004 ollut Päivi Räsänen. Tämä lisää osaltaan kysymysten painoarvoa, mutta on myös luonnollista pienille puolueille, joissa toimijoita on ylipäänsä vähemmän. Suuremmissa puolueissa vastuuta välikysymysten esittämisestä ja hallituksen haastamisesta voidaan jakaa laajemmin.

Vihreät olivat oppositiossa vaalikauden 2003–2007 ja hallituksessa vaalikaudet 1999–2003 ja 2007–2011, mikä selittää vain neljä esitettyä välikysymystä. Ne käsittelivät harmaan talouden torjuntaa (VK 4/2002), hyvinvointiyhteiskunnan rahoitusta (VK 2/2004), joukkoliikennettä (VK 4/2005) ja lapsiperheiden asemaa (VK 4/2006). Aiheet ovat hyvin tyypillisiä välikysymyksille, ja niitä tukivat kaikki muut oppositiopuolueet eli kokoomus, vasemmistoliito, kristillisdemokraatit ja perussuomalaiset.

Ainoastaan joukkoliikenteen kehittäminen on teemana harvemmin esiin nouseva ja toisaalta lähempänä vihreiden ajamia arvoja ja ympäristönäkökulmaa. Luonteeltaan aihe on ja kysymyksenasettelu (”Miten hallitus aikoo turvata joukkoliikenteen tulevaisuuden ja kehittämisen sekä joukkoliikenteen liikenneosuuden kestävä kasvun?”) ovat kuitenkin niin yleisluontoisia, että muiden puolueiden on ollut vaivatonta asettua sen tueksi. Vihreitä kuvaa jossain määrin sama analyysi kuin kristillisiä: puolue koetaan vaarattomaksi, eikä sen välikysymysten allekirjoittamisesta ole erityistä haittaa muille puolueille. Radikaalimpia näkemyksiään se tuskin saisi välikysymysten kautta läpi. Lisäksi ympäristöaiheet ovat jossain määrin esillä jo suurissakin puolueissa ja esimerkiksi vuonna 2006 kokoomus esitti välikysymyksen ilmastopolitiikkaa ja energiansaantia koskien (VK 7/2006). ”Erityisteemat” ovat kaikkien puolueiden asialistoille, minkä vuoksi puolueet vaikuttavat tässäkin suhteessa lähentyneen toisiaan, eivätkä niinkään erottautuvan toisistaan. Vihreiden kohdalla merkillepantavaa lienee kuitenkin se, ettei välikysymysvastuu ollut muiden puolueiden tavoin selvästi keskittynyt tietyille henkilöille, vaan jokaisen välikysymyksen ensimmäinen allekirjoittaja oli eri: Erkki Pulliainen, Irina Krohn, Janina Andersson ja Tarja Cronberg. Cronberg oli kuitenkin puolueen puheenjohtaja, Pulliainen ja Krohn eduskuntaryhmän varapuheenjohtajia ja Anderssonkin pitkäaikainen vihreiden kansanedustaja, joten aivan rivijäsen ei välikysymysten esittelijänä toiminut.

Suuret puolueet tekivät hallitusvastuunsa vuoksi lopulta melko lailla pieniä puolueita vastaavan määrän välikysymyksiä: keskusta yhdeksän ja sekä kokoomus että sosiaalidemokraatit kuusi. Ajanjaksolla jokainen suuri puolue oli yhden kauden oppositiossa ja kaksi hallituksessa. Keskusta oli oppositiossa vuodet 1999–2002, kokoomus 2003–2007 ja SDP 2007–2011. Tässä mielessä toistuu eräänlainen sykli keskustan jäätyä oppositioon jälleen vuoden 2011 vaalien jälkeen. Keskustan teki eniten

väläkysymyksiä. Niiden aiheet vaihtelivat laidasta laitaan ja ne koskivat asumista (VK 1/1999), hyvinvointiyhteiskuntaa (VK 1/2000), polttonesteiden hintoja (VK 2/2000 ja VK 3/2000), toimeentuloa (VK 1/2001), kuntien taloutta (VK 2/2001), lapsiperheitä (VK 3/2001) ja terveydenhuoltoa (VK 1/2002 ja VK 2/2002). Aiemmin mainitsemani Mauri Pekkarisen lisäksi kysymyksiä tekivät Juha Korkea-aho, Tanja Karpela ja Matti Vanhanen, jotka kaikki toimivat seuraavalla vaalikaudella ministereinä. Myös kokoomuksen kysymysten esittäjät olivat Kataisen lisäksi puolueen eturivin poliitikkoja, Ben Zyskowicz ja Sari Sarkomaa, josta niin ikään tuli ministeri Vanhasen II hallituksessa. Puolueen kuusi väläkysymystä olivat aiheiltaan vaihtelevia ja niissä käsiteltiin työllisyyttä ja hyvinvointipalveluita (VK 3/2004, VK 1/2006), perusopetusta (VK 3/2005), naisten asemaa työelämässä (VK 6/2006) sekä ilmastonmuutosta ja energiansaantia (VK 7/2006). Kysymykset poikkesivat muista lähinnä muotoiluiltaan, joita käsitellen seuraavassa alaluvussa. Jossain määrin myös teemoiksi valikoituivat harvemmin esiintyvät aiheet kuten naisten asema ja perusopetus. SDP:n kuusi kysymystä koskivat terveydenhoitoa (VK 1/2007), yliopistoja (VK 2/2008), vanhuksia (VK 3/2009) ja eläkkeitä (VK 1/2009), työttömyyttä (VK 2/2009) sekä tuloeroja (VK 5/2010). Etenkin viimeisessä kysymyksessä erottuu puolueen toistuva huoli eriarvoistumisesta, mutta kysymykset ovat jälleen melko tyyppillisiä. Näyttääkin siltä, että vaikka väläkysymykset voivat olla eräs väylä tuoda oman puolueen näkemyksiä esiin, aiheet ovat sekä suurilla että pienillä puolueilla yleensä hyvin tavanomaisia ja teemat toistuvia. Monet kysymykset ovat sellaisia, että mikä puolue tahansa voisi esittää niistä väläkysymyksen. Erot ovat muotoiluissa ja väläkysymysten sävyssä. Väläkysymyksen keskusteluiden vuoropuhelu nousee poliittisen profiloitumisen kannalta merkittävämpään rooliin kuin varsinainen esitetty väläkysymys.

Tarkastelen vielä lyhyesti aineiston pohjalta Isakssonin ja Helanderin (2001) esittämää olettamusta, jonka mukaan väläkysymysten määrän voisi olettaa olevan korkeampi juuri ennen vaaleja puolueiden pyrkiessä markkinoimaan itseään äänestäjille. Kuten jo aiemmin totesin, he saivat kuitenkin vuoteen 1995 asti tutkimistaan väläkysymyksistä vain osittaista tukea tälle hypoteesille. Tutkimillani vaalikausilla väläkysymyksiä esitettiin valtiopäivillä 1999–2002 eniten vuosina 2000 ja 2002, eikä vaaleja edeltävä vuosi ei siis ollut varsinaisesti muita aktiivisempi. Valtiopäivillä 2003–2006 viimeinen vuosi ennen vaaleja puolestaan oli aktiivisin kysymysten määrän osalta. Silloin esitettiin seitsemän kysymystä kun muina vuosina määrä vaihteli yhdestä kolmeen. Viimeisellä tarkastelussani olleella

vaalikaudella 2007–2010 esitettiin viimeisillä valtiopäivillä kuusi, muilla korkeintaan kolme välikysymystä. (Eduskunnan välikysymystilasto 2014)

Näyttää siis siltä, että vaalien alla kysymyksiä tunnutaan esittävän enemmän, joskaan ei aivan vaalien välittömässä läheisyydessä. Tämä on luontevaa, sillä vaaleissa ratkaistaan pian hallituksen luottamus ja puolueiden kannatus joka tapauksessa ja varsinainen vaalikampanjointi vie edustajien aikaa. Tämä ei kuitenkaan ole aukoton todiste sille, että puolueet esittäisivät kysymyksiä vain vaalien vuoksi, vaan poliittinen konteksti ja konkreettiset tapahtumat vaikuttavat aina kysymysten esittämiseen vaalikauden kohdasta riippumatta. Välikysymystekstien muotoiluissa kuitenkin lisääntyivät vaalikauden loppua kohden viittaukset tuleviin vaaleihin ja hallituksen kritisointi päätösten siirtämisestä seuraavalle hallitukselle. Seuraavassa luvussa erittelen tarkemmin esimerkein kysymystenasetteluja ja paneudun lähemmin välikysymysten kieleen, jonka kautta voidaan tarkemmin arvioida, mitä puolueet välikysymyksillä haluavat tehdä ja millaiseen asemaan hallitus kysymysten kautta asetetaan.

3.3 Mitä kysytään, miten vastataan?

Olen sivunnut joitakin välikysymysmuotoiluja työni kuluessa, mutta arvioin vielä lopuksi välikysymysformulaatioita ja niiden merkitystä. Välikysymystekstien laatimista ei ole sidottu tiukkoihin normeihin, joten ne tarjoavat itsessään politikoinnin mahdollisuuden ja jonkin verran pelivaraa kysymysten laatijoille. Muotoiluissa on kuitenkin myös toistuvuutta ja jatkuvuutta, mikä osoittaa instituution vakiintuneisuuden.

Ennen varsinaisen kysymyksen (tai nykyisin monissa tapauksissa useiden kysymysten) välikysymystekstissä voi olla pitkäkin johdatus ja taustoitus aiheeseen. Tässä taustaosiossa kysymyksen esittäjät ilmaisevat keskeisen kritiikkinsä ja tyypillisesti myös perusteluita omille näkemyksilleen. Yleensä oppositio pyrkii osoittamaan välikysymyksessään heikkouksia ja virheitä hallituspolitiikassa sekä tyytymättömyyttään politiikan suuntaan. Lopuksi hallitukselta vaaditaan kysymysten muodossa selityksiä ja lisäperusteita poliittisille linjauksille mutta myös tulevaisuuden aikomuksille. Usein kysymystenasettelun kautta pyritään saamaan konkreettista tietoa hallituksen tulevasta politiikasta ja päätöksenteosta. Vuosina 1999–2011 lähes kaikki kysymykset muutamaa poikkeusta

lukuun ottamatta peräänkuuluttivat hallituksen aikomuksia (”aikooko hallitus...”, ”mihin toimenpiteisiin hallitus aikoo ryhtyä...”, ”mitä hallitus aikoo tehdä...” jne.). Tällaisilla kysymyksillä pyritään saamaan hallitukselta selkeitä ja konkreettisia ratkaisuehdotuksia. Kysymys sijoittaa hallitusvastuun erityisesti tulevaan toimintaan, eikä välttämättä niinkään menneiden päätösten selittämiseen. Nykyisin kysytään enää harvoin ”onko hallitus tietoinen..?”, vuosien 1999–2011 välikysymyksissä tämä formulaatio esiintyi neljä kertaa. Toisaalta kun sitä käytetään, ilmaisu saa usein piikittelevän sävyn.

Välikysymys kulkee usein läpi erilaisten vaiheiden, joissa on toisaalta läsnä välikysymyksen esittäminen reaktiona johonkin hallituksen linjaukseen tai päätökseen (menneisyysorientoituneisuus) ja toisaalta tarve hahmottaa tulevaisuuden poliittista horisonttia. Välikysymyksen kautta edetään jo tehtyjen tekojen perustelusta kohti normatiivista keskustelua siitä, miten tulevaisuudessa tulisi toimia. Tähän asetteluun perustuvat myös varsinaiset välikysymyskeskustelut, joissa käytännössä debatoidaan juuri vaihtoehtoisista ongelmanratkaisumalleista ja erilaisista toimintamahdollisuuksista. Läsnä ovat sekä menneet, nykyhetki että tuleva, vaikka välikysymystä pidetäänkin tyypillisesti opposition keinona ”rangaista” hallitusta sen jo suoritetusta toiminnasta. Kun hallituksen luottamuksen on äänestyksen kautta todettu säilyneen, on se jälleen vapaa toimimaan parhaaksi katsomallaan tavalla. Välikysymys kuitenkin saa osapuolet keskustelemaan näistä vaihtoehtoisista tulevaisuuksista ja muistuttaa hallitusta sen vastuunalaisuudesta.

Usein välikysymyksissä vaaditaan myös kiireellisiä toimenpiteitä, millä pyritään painottamaan asioiden tärkeyttä ja toisinaan myös hallituksen aikaansaamattomuutta (jotakin olisi jo pitänyt tehdä, hallitus on myöhässä jne.). Kysymyksen esittämisen ajankohta näyttää jossain määrin vaikuttavan niiden muotoiluun. Eduskuntavaalien lähestyessä kysymykseen on liitetty tiedustelu siitä, aikooko hallitus vielä jäljellä olevalla vaalikaudella tehdä kyseessä olevalle asialle jotain. Esimerkiksi lokakuussa 2003 kristillisdemokraatit esitti puheenjohtajansa Päivi Räsäsen johdolla tällaisen kysymyksen lapsiperheiden asemasta (VK 3/2003). Muiden oppositiopuolueiden tukemassa kysymyksessä viitattiin sekä silloisen että aiemman hallituksen tekemiin leikkauksiin. Siinä todettiin olevan ”politiikan uskottavuuden kannalta -- kestäväntöntä, että vallassa ollessaan hallitus sysää omissa käsissään olevia ratkaisuja seuraavalle vaalikaudelle.” Kokoomuksen Sari Sarkomaa esittämä kysymys naisten asemasta työelämässä (VK 6/2006) kysyi asiaa marraskuussa 2006:

Miksi hallitus ei ole toiminut lupaustensa mukaisesti ja vähentänyt naisten ja miesten välisiä palkkaeroja sekä perusteettomien pätkätoiden määrää, ja aikooko hallitus vielä tällä vaalikaudella ryhtyä konkreettisiin toimiin palkkaerojen ja perusteettomien pätkätoiden määrän vähentämiseksi sekä naisten työmarkkina-aseman parantamiseksi?

Kysymyksessä viitataan Vanhasen hallituksen ohjelman lupaukseen kaventaa sukupuolten välisiä palkkaeroja, jotka ovat vaalikaudella päinvastoin kasvaneet. Johtopäätöksenä on, että ”Hallitus ei ole onnistunut tuomaan tasa-arvoa suomalaisille työpaikoille.” Kysymystekstissä korostuu hallituksen toimimattomuus ja uusien toimien peräänkuuluttaminen. Usein vaalikauden lopulla esiin nostetuissa kysymyksissä muistutetaan hallituksen tekemättä jättämisistä tai epäonnistumisista vedoten koko vaalikauden aikaansaannoksiin. Samalla voidaan katsoa vaalikautta yleisemmin taaksepäin ja todeta, mitä hallitus on saanut aikaan. Tällaiset välikysymykset pyrkivät tekemään katsauksen siihen, miten hallitus on edistänyt jotakin tiettyä asiaa ja ovatko sen hallitusohjelma ja ”lupaukset” olleet sopusoinnussa toiminnan kanssa. Tässä näyttäytyy myös tarve välittää äänestäjille tietoa istuvan hallituksen toiminnasta. Välikysymysten esittäminen vaalikauden loppupuolella on varsinaisen hallituksen luottamuksen mittaamisen kannalta yhdentekevää, sillä kansalaiset voivat halutessaan muuttaa valta-asetelmia vaaleissa. Siksi tärkeämpi pyrkimys hallituksen valvonnan sijaan lienee yritys vaikuttaa äänestyspäätöksiin.

Hallitusohjelman ”lupauksiin” vedottiin vuosina 1999–2011 erityisesti kokoomuksen välikysymyksissä. Aiheina olivat edellä mainitun Sarkomaan esittämän kysymyksen lisäksi työllisyyden ja hyvinvointipalveluiden turvaaminen (VK 3/2004) ja perusopetuksen laatu (VK 3/2005). Ensin mainitussa siteerataan hallitusohjelmaan kirjattua ”työllisyyslupautta”, jonka tavoitteena oli luoda 100 000 uutta työpaikkaa vaalikauden loppuun mennessä. Välikysymyksen mukaan ”on selvää, että nykytahdilla ja nykykeinoilla ei hallitus kykene lunastamaan työllisyyslupautaan.” Siinä yhdistyvät sekä jo toteutuneen toiminnan kritisointi, että muutostarpeen korostaminen. Perusopetusta koskevassa kysymyksessä on useita välikysymyksille tyypillisiä muotoiluita: ”Onko hallitus luopunut hallitusohjelman lupauksesta...”, ”aikooko hallitus... ”onko hallitus tietoinen...” ja ”aikooko hallitus ryhtyä pikaisiin toimenpiteisiin...”. Välikysymyksen mukaan ”On käsittämätöntä, että opposition on puolustettava täällä hallitusohjelmaa hallitusta itseään vastaan.” Tällä tavoin oppositio muistuttaa roolistaan hallituksen toimien valvojana.

Vaalikausien loppupuolella esitettyihin kysymyksiin liittyy usein myös yleisempi hallituksen kyvykkyyteen tai toimintakykyyn liittyvä kritiikki. Hallituksen kyky tehdä päätöksiä on pysynyt erityisen keskeisenä myös Kataisen ja Stubbin hallitusten aikana, kun monen puolueen intressejä on jouduttu sovittamaan yhteen. Tällöin hallituksen toimintakyky voidaan kyseenalaistaa läpi vaalikauden. Vaalikauden lopussa poliittista päätöksentekoa rajoittaa vaalikampanjointi, mikä vie paljon kansanedustajien ja ministereiden aikaa ja rajoittaa jossain määrin loppukauden päätöksentekoa. Kun poliittisten linjojen jatkuvuudesta vaalikausien välillä ei olla varmoja, ei suuria hankkeita haluta enää aloittaa vaalikauden lopussa, mikä puolestaan voi antaa oppositiolle aiheen korostaa asioiden kiireellisyyttä (lähestyvistä vaaleista huolimatta) ja kritisoida hallituksen kykyä toimia vaalikauden lopussakin.

Välikysymysten toistuvuus kertoo usein siitä, ettei hallituksen koeta vastanneen tyydyttävästi aiemmissa keskusteluissa tai välikysymyksissä opposition esittämään kritiikkiin. Esimerkiksi vuonna 2000 keskusta esitti kaksi kertaa lähes samankaltaisen kysymyksen polttoaineiden hinnoista. Kysymysten välillä oli eroa nelisen kuukautta, ensimmäinen jätettiin loppukeväällä ja toinen alkusyksystä. Kysymyksen toistamista perusteltiin sillä, ettei ministerin vastausta pidetty tyydyttävänä ja koettiin muutoksen vaatimuksen lähtevän opposition lisäksi myös yhteiskunnalliselta tasolta. Jossain määrin samantapaisen tilanteen voi nähdä seuraavassa luvussa käsittelemissäni eurokriisivälikysymyksissä: kyselyä on toistettu, koska hallituksen on haluttu antavan selkeämpiä tai oppositiota miellyttävämpiä vastauksia. Vaikka niitä ei tule, välikysymyksiä voi tehdä uusia aiheen pitämiseksi esillä yhteiskunnallisessa keskustelussa.

Niin kysymystenasettelu, määrä kuin tapakin vaihtelee jossain määrin puolueesta riippuen. Osa kysymyksistä on lyhyen ytimekkäitä, osa taas laajempia, pidempiä ja rönsyilevämpiä. Tiedon saamista varten kysymyksiin tulisi kuitenkin olla sellaisia, että niihin voi myös vastata, ja usein tämä lähtökohta täyttyykin. Toisinaan esitetään kuitenkin kysymyksiä, joihin ei voi antaa järkevää vastausta. Tällainen on esimerkiksi jo aiemmin mainitsemani kysymys *”Aikooko hallitus myös jatkossa harjoittaa salailua ja eduskunnan sekä kansalaisten harhaanjohtamista...”*, joka on argumentaatiovirheeseen perustuva kompleksikysymys, johon on mahdoton vastata kyllä tai ei myöntämättä hallituksen todella syyllistyneen salailuun ja harhaanjohtamiseen.

Hallituksen vastuulle tietenkin jää kysymysten puntarointi ja niihin vastaaminen, eikä vastausta välttämättä anneta kysymykseen suoraan vaan yleisesti aiheeseen liittyen. Tässä mielessä kysymisen ja vastaamisen logiikka on häilyvä, mutta siihen ei kuitenkaan puututa esimerkiksi puhemiehen taholta. Oppositio voi keskustelussa vaatia hallitusta toistuvasti vastaamaan selkeämmin tai paremmin esittämiinsä kysymyksiin, mutta hallitus voi siitä huolimatta kertoa parhaaksi katsomansa asiat. Tässä mielessä toteutuu täysistuntoihin liitetty ajatus ”kansanedustajat ovat kysyvinään ja ministerit vastaavinaan”: jos kysymykset eivät aina ole kunnollisia, niin myös vastaukset voivat olla ympäröityjä, eikä eduskunta tässä mielessä vastaa esimerkiksi oikeussalia, jossa halutaan tarkkoja arvioita tapahtumien kulusta.

Välikysymystekstien pohjalta vaikuttaa siltä, että oppositio on kysymyksillään peräänkuuluttanut hallitukselta ensisijaisesti toimintaa ja kritisoinut viivyttelyä tai aikaansaamattomuutta päätöksenteossa. Myös opposition vaihtoehtoja tuodaan esiin, mutta ei aina kovin vahvasti. Kysymysmuotoilu noudattelee yleisesti ottaen toistuvankaltaista kaavaa, jossa vedotaan ensin perustuslakiin (”Edellä olevan perusteella ja Suomen perustuslain 43 §:ään viitaten esitämme asianomaisen ministerin vastattavaksi seuraavan välikysymyksen:...”), jonka pohjalta välikysymysoikeutta käytetään ja esitetään sitten kysymys, joka usein vaatii hallitusta selventämään tulevia toimiaan tai pyytää tietoa siitä miksei ole jo toimittu (tai miksi on toimittu kuten on toimittu).

Kysymyksenasettelu tarjoaa jonkin verran pelivaraa, mutta tästä huolimatta välikysymysten välillä ei ole juuri eroja. Seuraavassa luvussa tutkimallani vaalikauden 2011–2015 alkupuoliskolla perussuomalaisten välikysymykset rikkoivat jossain mielessä kaavaa. Samantyyppisten eurokriisivälikysymysten toistuvuus ja esimerkiksi kahdeksansivuinen, epätavallisen pitkä välikysymys osoittivat toisaalta suureksi kasvaneen puolueen tarvetta korostaa suurimman oppositiopuolueen roolia, mutta mahdollisesti myös tottumattomuutta välikysymyksen kaltaisen parlamentaarisen proseduurin käyttöön. Tutkin seuraavassa luvussa tarkemmin juuri perussuomalaisten eurokriisivälikysymyksiä, jotka korostavat välikysymyksen luonnetta tapana ajaa oppositiopolitiikkaa yleensä hallituksen johtamalla ja ohjaamalla poliittisella kentällä.

4 EUROKRIISIVÄLIKYSYMYKSET 2011–2013

Tässä luvussa avaan eurokriisidebattien sisältöä ja keskeistä tematiikkaa. Paneudun vuosina 2011–2013 esitettyyn neljään eurokriisiä koskevaan välikysymykseen ja niistä käytyihin keskusteluihin. Aineistona käytän välikysymyksiä koskevia eduskunnassa täysistuntopöytäkirjoja ja tarkastelen erityisesti keskustelujen nopeatahtista, niin sanottua debattiosuutta. Ensimmäisessä alaluvussa lähestyn eurokriisiä debatin kohteena ja esittelen aineistona olevat välikysymykset aihepiireineen ja esittäjineen. Muissa alaluvuissa keskityn välikysymysten teemoihin, kieleen, argumentointiin ja puolueisiin toimijoina erilaisissa rooleissa.

Välikysymysdebattien kautta tutkin erityisesti sitä, miten välikysymystä on käytetty parlamentaarisen puheen instituutiona. Pysin myös nostamaan aineistosta esiin mahdollisia motiiveja välikysymysten esittämiselle. Valikoimani välikysymykset ovat temaattisesti osa samaa kokonaisuutta, ja niitä yhdistää myös perussuomalaisten rooli kaikkien neljän kysymyksen esittäjänä. Neljästä aiheesta koskevasta välikysymyksestä erityisesti kesäkuussa 2012 käsitelty välikysymys (VK 5/2012) liikkui yleisemmällä tasolla kuin yksittäisistä tukitoimista tehdyt kysymykset, ja olen siksi tarkastellut sitä muita laajemmin.

Valitsemani ajanjakson ja eurokriisiteeman taustalla vaikuttavat kevään 2011 eduskuntavaaleja seuranneet poliittiset muutokset. Vaalit muuttivat eduskunnan kokoonpanoa, mikä on vaikuttanut ainakin välillisesti myös välikysymysten käyttöön sekä keskustelun tyyliin eduskunnassa. Välikysymyksiin vastasi kokoomusvetoinen Kataisen laajapohjainen kuuden puolueen hallitus, johon kuuluivat keskustaa ja perussuomalaisia lukuun ottamatta kaikki eduskuntapuolueet eli kokoomus, SDP, vasemmistoliitto, vihreät, RKP ja kristillisdemokraatit. Eurokriisi pysyi esillä ajankohtaisessa keskustelussa ja talouden taantuman kanssa se hallitsi paitsi Kataisen kauden välikysymysdebatteja, myös laajempaa yhteiskunnallista keskustelua.

Kahden vahvan puolueen oppositio mahdollisti eduskuntakeskusteluissa omanlaisensa vastakkainasettelun hallituksen ja opposition ja toisaalta eri puolueiden välillä. Eurokriisivälikysymysten ja niistä käytyjen keskustelujen kautta pyrin selvittämään sitä,

miten välikysymystä on tällaisessa tilanteessa käytetty opposition päämäärien ajamiseen. Keskusta ja perussuomalaiset olivat sikäli toisistaan poikkeavassa asemassa, että keskusta oli ollut edellisessä hallituksessa tekemässä osaa perussuomalaisten kritisoimista eurokriisiä koskevista päätöksistä. Eurokriisiä koskevia välikysymyksiä tehtiin vuoden 2011 eduskuntavaalien jälkeen vuoden 2013 loppuun mennessä neljä, joista kaikki esitti perussuomalaiset. Vain yhtä kysymyksistä (VK 4/2012) asettui tukemaan myös toinen oppositiopuolue keskusta, joka kaikesta huolimatta hyödynsi välikysymyskeskustelut oman hallituskritiikkinsä esittämiseen. Vasemmistoliitosta erotetut kaksi edustajaa osallistuiivat vasenryhmänä kahteen kysymyksistä.

4.1 Eurokriisi debatin kohteena

Tässä luvussa tarkastelen eurokriisidebattia ja sen lähtökohtia. Aiheen merkitys korostui vuosina 2011–2013 sen sanellessa pitkälti poliittisten päättäjien haasteet talousvaikeuksista selviytymisen muodossa. Erityisesti perussuomalaiset nostivat eurokriisin toistuvasti esiin välikysymyksissään. Hallitukselta vaadittiin tarkempia selityksiä ja kannanottoja esimerkiksi eurolinjauksiin ja yksittäisiin tukipäätöksiin. En varsinaisesti pyri käsittelemään välikysymyksiä yksittäin, sillä niissä on paljon yhtäläisyyksiä ja niiden pohjalta käydyissä keskusteluissa esiintyy toistuvia argumentteja. Sen sijaan pyrin luomaan kysymyksistä eräänlaisen synteesin, jonka avulla tarkastelen sekä opposition että hallituksen asennoitumista kysymysten esittämiseen ja niihin vastaamiseen.

2000-luvulla on tapahtunut muutoksia paitsi puolueiden valtasuhteissa, myös poliittisessa ilmapiirissä. Perussuomalaisten vuodesta 2008 kasvanut vaalimenestys on nostanut entistä voimakkaammin esiin soraääniä ongelmallisena ja elitistisenä pidettyä poliittista kulttuuria ja niin sanottuja ”vanhoja” valtapuolueita kohtaan. Kuitenkin myös kokoomus on vahvistanut vaaleissa kannatustaan ja vakiinnuttanut asemansa hallituspuolueena. Erilaisten ääripäiden törmätessä Suomelle tyypillinen konsensusta ja yksimielisyyttä ihannoiva ideaali on asettunut vastakkain kriittisempien ja ristiriitoja herättävien näkökantojen kanssa.

Perussuomalaisista tuli vuoden 2011 eduskuntavaalien jälkeen 39 edustajallaan suurin oppositiopuolue. Oppositioasemasta huolimatta sen rooli on ollut selkeästi näkyvämpi kuin aiemmin. Puolueen nousu heijastelee suomalaisen poliittisen kulttuurin muutoksia ainakin

lyhyellä aikavälillä. Vaalitulosta voi tulkita myös tietynlaisena parlamentarismen vastaisen ”reaktion retoriikan” konkretisoitumisena, mikä tarjoaa yksinkertaisia ratkaisuja poliittisiin ongelmiin. (Palonen 2012, 9, 11) Tähän näkökulmaan kietoutuu myös perussuomalaisen puolueen ongelmallisuus poliittisena puolueena, jonka retoriikka usein epäpoliittisoi ja yksinkertaistaa asioita. Deliberatiivisen keskustelun sijaan esitetään mustavalkoisia tulkintoja ja nostetaan esiin ”oikeana” pidetty totuus erilaisten kansaan vetoavien sloganeiden avulla. Pyrin nostamaan näitä piirteitä esiin myös analyysissäni, joka väistämättä keskittyy lähinnä perussuomalaisten (mutta myös keskustan) ja hallituspuolueiden retoriseen valtakamppailuun.

Perussuomalaiset käytti vuosina 2011–2013 välikysymystä ahkerasti mutta myös hieman yksipuolisesti. Esimerkiksi vuonna 2012 esitettiin kaikkiaan kahdeksan välikysymystä, joista neljä perussuomalaisten aloitteesta. Näistä kysymyksistä kaksi koski eurokriisiä. Vaikka välikysymyksen välitöntä poliittista merkitystä voi pitää heikentyneenä, se saa edelleen valtakunnallista huomiota, mitä voi pitää myös yhtenä sen esittämiseen motivoivana syynä. Pelkkä välikysymysten runsaus ei kuitenkaan takaa niiden painoarvoa, vaan voi kääntyä jopa niitä vastaan kun media ja kansalaiset eivät enää kiinnostukaan usein toistuvista välikysymyksistä. Välikysymyksiä voi kuitenkin tarkastella sen valossa, miten ne ovat onnistuneet herättämään laajempaa keskustelua ja millaisia debatteja ne ovat eduskunnassa synnyttäneet. Tätä kautta voi löytää muitakin syitä sille, miksi kysymys on edelleen varsin suosittu menettely sen vaikutusten (ainakin näennäisestä) heikkenemisestä huolimatta.

Jo maaliskuussa 2011 ennen kevään eduskuntavaaleja oppositio esitti vasemmistoliiton johdolla Mari Kiviniemen keskustavetoiselle hallitukselle välikysymyksen ”Hallituksen kannanotot Euroopan talouden vakauttamisneuvotteluissa” (VK 6/2010), jota voi pitää ensimmäisenä eurokriisaiheisenä välikysymyksenä ja alkusoittona eurokriisin nousemiselle toistuvaksi välikysymysteemaksi seuraavina vuosina. Vaalien jälkeen välikysymys yleistyi ainakin hetkellisesti oppositiopolitiikan keskeisenä ja näkyvimpänä työkaluna. Kataisen hallitus (2011–2014) joutui vastaamaan kaudellaan toistuviin eurokriisiä koskeviin kysymyksiin. Yhteensä välikysymyksiä esitettiin hallitukselle 17, joista neljä koski eurokriisiä: välikysymys (VK) 2/2011 (13.11.2011) ”Euroalueen talouskriisiä koskevat ratkaisut”, 4/2012 (13.12.2011) ”Suomen kokonaisvastuut euroalueen talouskriisissä”, 5/2012 (13.6.2012) ”Hallituksen linja euroalueen

talouskriisissä” ja 3/2013 (17.4.2013) ”Kyproksen tukeminen osana euroalueen talouskriisiä”. Lisäksi Kataisen kaudella eurokriisiä ja sen hoitoa koskien annettiin kolme valtioneuvoston tiedonantoa (24.2.2012, 18.7.2012, 8.5.2013) ja syksyllä 2011 kaksi pääministerin ilmoitusta. Aihe oli siis paljon esillä ja vaalikauden alkupuoliskolla näkemykset eurokriisin hoidosta nousivat hallituksen ja opposition keskeiseksi vastakkainasetteluksi ja kiistakapulaksi.

Molemmat suuret oppositiopuolueet haastoivat ja kritisoivat vaikeassa tilanteessa olevaa hallitusta kriisin hoitoon liittyvistä toimenpiteistä. Niiden välille muodostui välikysymysten kautta myös keskinäistä kilpailua näkyvyydestä ja omien kantojen kuuluvuudesta. Kummallakin puolueella oli vaalien jälkeen tarve asettua hallituksen vastapainoksi, mutta myös erottautua toisesta oppositiopuolueesta ja pitää kiinni omasta poliittisesta agendastaan. Opposition yhtenäisyys hallituksen vastapuolena ei ollut itsestäänselvää, vaikka debateissa kumpikin puolue käyttikin hallituskritiikin mahdollisuutta hyväkseen.

Kun mainitsin ”vaikeassa tilanteessa” olevan hallituksen, viittasin hankalan taloudellisen tilanteen lisäksi hallituspuolueiden sisäiseen yhtenäisyyteen tai sen puutteeseen. Myöskään hallituspuolueiden yhtenäisyys ei ollut Kataisen hallituksen kohdalla aina ilmeistä. Eurokriisiin liittyen esimerkiksi neljä kokoomuksen edustajaa (Pia Kauma, Sanna Lauslahti, Eero Lehti ja Kari Tolvanen) ilmoittivat tiedotteessaan vastustavansa Kyproksen tukipakettia, mutta äänestivät lopulta kuitenkin odotetusti aiheesta tehdyn välikysymyksen yhteydessä hallituksen luottamuksen puolesta. Kauma jätti lisäksi marraskuussa 2012 kokoomuskansanedustaja Ilkka Kanervan kanssa aiheesta myös kirjallisen kysymyksen, jossa kritisoitiin tuen myöntämistä veroparatiisina tunnetulle valtiolle. (KK 916/2012) Hallitus- ja oppositioasetelman lisäksi onkin tarpeen muistaa puolueiden ja niiden sisällä kansanedustajien omat yksilölliset päämäärät, jotka eivät välttämättä ole riippuvaisia juuri senhetkisestä paikasta hallitus-oppositioakselilla.

Kataisen hallitukselle esitettiin ensimmäinen eurokriisivälikysymys marraskuussa 2011 (VK 2/2011: ”Euroalueen talouskriisiä koskevat ratkaisut”). Sen allekirjoittivat ainoastaan perussuomalaiset. Varsinainen keskustelu käytiin joulukuussa. Kysymyksessä perussuomalaiset kyseenalaistivat tukipakettien antamisen kriisiin ajautuneille euromaille ja vetosivat Suomen etuun ja Euroopan unionin sääntöihin. (VK 2/2011, 1) Kuten tässä

ensimmäisessä kysymyksessä, myös myöhemmissä toistuvat EU:hun liitetyt uhkakuvat ja riskien korostaminen samalla kun hallitus vastauksissaan korostaa, ettei riskittömiä vaihtoehtoja aina ole olemassakaan. Välikysymyksissä toistuu muun muassa näkemys eduskunnan jättämisestä hallituksen varjoon ja pimention, mikä voidaan nähdä yhtenä perusteluna välikysymysten esittämiselle. Hallitusta kritisoidaan esimerkiksi kansanedustajien työn hankaloittamisesta:

”Kokonaisvastuiden selvittäminen eduskunnalle on ollut hallituksen suunnalta varsin hapuilevaa, mikä on vaikeuttanut kansanedustajien työtä ja heikentänyt demokraattista kontrollia.” (VK 2/2011)

Välikysymyksen avulla hallitukselta halutaan tietoa, joka on tarkoitus välittää myös kansalaisten ulottuville. Tähän viitataan demokraattisella kontrollilla ja kansanedustajien työllä. Perussuomalaisten välikysymyksistä välittyy taustalla vaikuttava ajatus, johon kuuluu hallituksen näkeminen lähtökohtaisesti salailevana tai eduskuntaa väheksyvänä elimenä. Päättäjistä luodaan populistisen retoriikan välityksellä kuva eliittinä, joka jollain tapaa toimii ”tavallisia” kansalaisia vastaan. Tämän vuoksi tarvitaan kansanedustajia, jotka valvovat ja vahtivat hallitusta muun muassa välikysymysten kautta.

Aitoa puolesta ja vastaan puhumista ei välttämättä ilmene, vaan asioiden korostetaan olevan joko oikein tai väärin. Perussuomalaisten retoriikassa on myös teatraalisia piirteitä kuten dramatisointia, ironiaa ja satiiria. Puolueen auktoriteettina toimii kansa, jolle täysistuntosalissa ”esiinnyttään”. Hallitus taas nojaa tyypillisesti rationaalis-legalistiseen puheeseen ja sen auktoriteetteja ovat tiede, perusteluina laillisuus ja ”sääntöjen noudattaminen”. (Turja 2008) Toisaalta välikysymyksissä sääntöihin vedotaan myös kun käsitellään monimutkaisia talousongelmia, joihin liittyvää päätöksentekoa monenlainen sääntely rajoittaa. Tällöin hallitusta kritisoidaan näiden sääntöjen rikkomisesta ja hallitus toisaalta puolustautuu vaikeiden päätösten välttämättömyydellä ja toimista ulosjäämisen mahdottomuudella.

Perussuomalaisten välikysymyksissä kritisoidaan hallitusta myös siitä, ettei heidän varoituksiaan ole huomioitu. Tämän jälkiviisauden mukaan jotakin olisi pitänyt tehdä jo aiemmin ja korostetaan perussuomalaisten ja erilaisten arvovaltaisten tahojen aiemmin antamia varoituksia talouskriisistä. Välikysymyksen 5/2012 alkusanojen mukaan: ”Eurokriisi on edennyt juuri niin kuin me olemme pelänneet ja varoittaneet. Meidät on haluttu vaientaa. Totuutta ei voi vaientaa ikuisesti.” Perussuomalaiset

omaksuvatkin esittämissään välikysymyksissä usein roolin ”totuuden” kertojina ja kriisin ennustajina. Sekä istuvaa että edellistä (keskustan johtamaa) hallitusta syytetään toimien puutteesta kun taas perussuomalaisten linjan jatkuvuutta korostetaan. Hallitusta moititaan välikysymyksissä riittämättömästä puuttumisesta esimerkiksi EU:n taloudenhoidon epäkohtiin: ”Ongelmia ei haluta ratkaista: ne kiistetään ja vaiennetaan kuoliaiksi.” (VK 5/2012, 3) Lisäksi välikysymyksissä 2/2011 ja 5/2012 euro nähdään ”pyhänä lehmänä”, jota ei ole saanut Suomessa ennen kriisiä kritisoida (VK 2/2011, 2; VK 5/2012, 7).

Hallituspuolueet ovat kohdistaneet perussuomalaisten välikysymyksiin ja kritiikkiin myös arvostelua. Nostan tässä esiin joitakin hallituspuolueiden edustajien vastauksia ensimmäiseen perussuomalaisten jättämään eurokriisivälikysymykseen (VK 2/2011). Linja jatkuu lähestulkoon samanlaisena läpi muidenkin eurokriisivälikysymyksenkeskusteluiden. Välikysymyskäsittelyssä kokoomuksen Anne-Mari Virolaisen pitämä ryhmäpuheenvuoron kuvaa sitä, miten perussuomalaisten kritiikkiin suhtauduttiin erityisesti kokoomuksessa, mutta myös muissa hallituspuolueissa:

”Vastustan.’ Siitä on tullut viime aikojen muotisana Suomessa, etenkin kun välikysymyksen jättänyt perussuomalaisten eduskuntaryhmä on paukuttanut nyrkkiä pöytään. Ja jos paukutus ei ole auttanut, mukaan ovat tulleet heiluvat kädet ja volyymitaso on myös noussut. On tietysti mahdollista, että talouden ongelmakohtia nostetaan esiin vastustamalla. Silloin olisi tärkeää myös esittää realistisia ja kestäviä vaihtoehtoja sekä osoittaa valmiutta yhteiseen vastuunkantoon.” (PTK 85/2011, 11)

Puheenvuorossa kiteytyy hallituksen toistuva teesi perussuomalaisten välikysymyksiä vastaan: pelkkää vastustamista ei katsota hyvällä, jos oikeita vaihtoehtoja ei samalla tarjota. Puheenvuorossa otetaan kantaan myös perussuomalaisten kommunikoinnin tyyliin, johon kuuluu esittää provosoivia kannanottoja ja kärkeästä kritiikkiä. Myös vastuunkantoon keskeiseksi teemaksi: hallituksen perustellaan kantavan vastuuta, opposition ja perussuomalaisten välttelevän sitä. Samassa puheenvuorossa hallituksen toimintaa perustellaan ja puolustetaan myös perussuomalaisten yleisesti käyttämällä auktoriteetilla, Suomen ja suomalaisten edulla:

On Suomen ja kaikkien suomalaisten etu, että vastustuksen ja sivustahuutelun sijaan teemme entistä enemmän töitä talouskriisin ratkaisemiseksi. (Eduskunnasta: Entistä enemmän lainaa!) Se tarkoittaa välillä myös vaikeita päätöksiä. Se tarkoittaa, ettemme tyydy vastustamaan kaikkea ja keksimään uusia ongelmia, vaan pyrimme löytämään yhteiseen kriisiin yhteisiä ratkaisuja. (PTK 85/2011, 11)

Sekä hallitus että oppositio vetoavat argumentoinnissaan suomalaisten etuun, sitä vain katsotaan parhaiten ajettavan eri tavoilla. Tässä mielessä kansaan vetoaminen ei ole perussuomalaisten tai opposition erityisoikeus. Puheenvuorossa ilmenee kuitenkin myös puheiden ja tekojen perinteinen vastakkainasettelu: ”sivustahuutelun” sijaan tulisi tehdä ”enemmän töitä” ja ”vaikeita päätöksiä”. Hallitus painottaa ratkaisuoituneisuutta kritisoinnin sijaan. Samassa keskustelussa hallituspuolue vasemmistoliiton ryhmäpuheenvuorossa Anne Kontula paitsi puolustaa hallituksen toimintaa vedoten olosuhteiden nopeaan muuttumiseen, myös kritisoi perussuomalaisia ja keskustaa ”ehkä Suomen historian luokattomimmaksi oppositioksi”:

Hallituksen linjaa hämärtää, että monia joulukuun eurokeskustelun teemoja ei osattu ennakoida vielä kesäkuun hallitusohjelmassa. Lisäksi suomalaista europolitiikkaa kuitenkin surkastuttaa se onneton tosiasia, että tällä hallituksella on ehkä Suomen historian luokattomin oppositio. (Timo Soinin välihuuto: Oho, hajonnut puolue!) Keskustaa ei Euroopan talouskriisi näytä ihmeemmin kiinnostavan. Välikysymyksen perusteella perussuomalaisille taas näyttäisi riittävän, että pommien putoillessa piiloudutaan suomalaisen kuusen alle. (Välihuutoja)

Mikäli eduskunnan työjärjestys sallisi välikysymyksen opposition toiminnasta, nyt olisi sen paikka. Länsimaisessa demokratiassa opposition velvollisuutena on haastaa hallitusta ja nostaa keskusteluun vaihtoehtoja. Perussuomalaisten välikysymyksessä tämä tärkeä tehtävä kutistuu kepeisiin heittoihin euromaiden velaksi elämisestä ja pöhöttyneestä julkisesta sektorista. (Timo Soinin välihuuto: Hyvänen aika!) (PTK 85/2011, 17)

Tällaiset puheenvuorot ovat myös myöhemmissä keskusteluissa tyypillisiä. Perussuomalaisten tyyli näyttää tarttuneen myös muihin puolueisiin, jotka vastaavat erityisesti Soinin puheenvuoroihin ja retoriikkaan perussuomalaisten omalla tyyllillä. Kommentti välikysymyksen esittämisestä oppositiopuolueelle kuvastaa hallituspuolueiden mielialaa ja asetelmien ajoittaista kääntymistä siten, että perussuomalaiset joutuvatkin puolustautumaan hallituksen hyökkäyksiltä. Välihuudot osoittavat opposition vastarintaa ja esimerkiksi ”hajonnut puolue” -huudollaan Timo Soini viittaa vasemmistoliitosta erotettuihin vasenryhmän kansanedustajiin, jotka myöhemmin asettuivatkin tukemaan perussuomalaisten välikysymyksiä.

Myös Anni Sinnemäen pitämässä vihreiden ryhmäpuheenvuorossa kritisoidaan voimakkaasti sitä, ettei oppositio kykene tarjoamaan hallituspolitiikalle aitoja vaihtoehtoja. Hän käy myös jonkinlaista vuoropuhelua Soinin ja tämän edustaman linjan kanssa:

”Mitä hyvänsä tästä kriisistä syntyy tai seuraa, mikään siitä ei ole jotain sellaista, mitä perussuomalaiset ovat ajaneet. Tämä siitä yksinkertaisesta syystä, että he eivät ole esittäneet vaihtoehtoa tai uusia ratkaisuja. (Timo Soini: Kolmekohtainen ohjelma!) — Edustaja Soini, "ei, ei ja ei" taisi olla teidän kolmekohtainen ohjelmanne. Ja edustaja Soini, te saatte olla eri mieltä, totta kai te saatte olla eri mieltä, mutta lopettakaa jo se marttyyriksi heittäytyminen. (Timo Soini: Kaksi kertaa kyllä!) Silloin kun olette eri mieltä, teidän täytyy myös kestää meidän muiden analyysi teidän ehdotuksistanne tai niiden puutteesta. (Timo Soini: Sinä sanoit, ettei yhtään ollut!)

Tällaisten puheenvuorojen myötä käy ilmi, ettei perussuomalaisten asema ja rooli oppositiopuolueena keskity pelkästään hallituksen kritisointiin, vaan se on joutunut välikysymyskeskusteluissa myös puolustamaan omaa toimintaansa, joka on herättänyt vastustusta hallituksessa. Hallituspuolueiden kansanedustajat voivat kritiikkiin vastaamisen sijaan osoittaa kritiikin takaisin oppositiolle, mikä on johtanut lopulta tietynlaiseen keskinäiseen syyttelyyn varsinaisesta aiheesta puhumisen sijaan. Suomalainen parlamenttikulttuuri näyttäytyy kuitenkin verrattain asiallisena ja hillittynä. Välihuudot pysyvät kohtuuden rajoissa sekä määrältä että sisällöltään ja keskustelut ovat suhteellisen rauhallisia hankalistakin aiheista puhuttaessa.

Eurokriisivälikysymysten synnyttämät debatit sekä niiden kulminoituminen syyttelyyn ja riitelyyn kuvaavat vuonna 2011 alkanutta vaalikautta yleisemminkin. Vaikeista lähtökohdista muodostettu hallitus ei istunut koko kautta ja hallituspuolueista kaksi siirtyi ennen vaalikauden loppua oppositioon. Tällaiset asetelmanmuutokset muuttavat myös puolueiden rooleja poliittisella kentällä ja mahdollisuuksia vaikuttaa siinä. Hallituksesta eroaminen on kannanotto sinänsä, mutta sen jälkeen on omaksuttava oppositiopuolueen rooli, joka voi olla hallituksessa istutun alkukauden jälkeen vaikeaa.

4.2 Välikysymysretoriikkaa

Tässä alaluvussa nostan esiin opposition keskeisiä teemoja, argumentteja ja puhetapoja välikysymyksissä sekä hallituksen tapoja vastata niihin. Oppositiolle on tyypillistä kritisoida jo tehtyjä päätöksiä, kun taas hallitus haluaa puheenvuoroissaan usein katsoa enemmän tulevaisuuteen. Kuten todettua, vaikka oppositio kritisoiakin hallituksen jo tekemiä päätöksiä, välikysymysformuloinnit keskittyivät kuitenkin usein tiedon hankkimiseen siitä, mitä hallitus *aikoo* tehdä jatkossa. Tässä mielessä välikysymyskeskustelut pyrkivät jossain määrin etsimään ratkaisuja käsillä oleviin

ongelmiin, vaikka varsinaista päätöksentekoa ei niiden avulla harjoiteta. Välikysymyskeskustelut ovat puntaroinnin paikka, jossa voidaan esittää vaihtoehtoja ja pyrkiä vaikuttamaan tuleviin päätöksiin kritiikin kautta. Eurokriisidebatit ilmentävät erityisen hyvin oppositiopuolueen retorisia keinoja ja hyökkäävää luonnetta. Useissa debateissa painottuu erityisesti perussuomalaisten ja puolueen puheenjohtaja Timo Soinin retoriikka. Puheenvuorot tukevat osaltaan väitettä, että edustajat puhuvat enemmän äänestäjille kuin toisilleen. Myös täysistunnoista taltioitu videomateriaali osoittaa puhujien aktiivisuuden olevan suurimmillaan median seurattessa keskusteluita.

Eurokriisivälikysymyksissä korostuvat perussuomalaisten ja jossain määrin myös keskustan keskeinen kritiikki Euroopan unionia ja rahaliittoa kohtaan. On huomioitava, että keskusta oli edeltävässä hallituksessa pääministeripuolueena päättämässä talouskriisin alkuvaiheen toimenpiteistä, ja on ollut siten herkemässä asemassa kritisoidessaan hallituksen talouskriisiin liittyvää politiikkaa. Kritiikki suuntautuu erityisesti niin sanottuun liittovaltiokehitykseen. Perussuomalaiset korostavat välikysymyskeskusteluissa keskustaa selkeämmin laajempia kielteisiä näkemyksiään EU:sta ja yhteisestä rahajärjestelmästä, josta irtautumista pidetään konkreettisena vaihtoehtona. Välikysymyksen aiheena Euroopan talouskriisi on ollut puolueelle otollinen tapa haastaa hallituksen linjaa omallaan, vaikkei se ulotakaan vaihtoehtojensa seurausten pohdintaa kovin pitkälle. Ominaista puolueelle ja populismille yleensäkin on se, ettei se kritiikistään huolimatta tarjoa perusteltua muutosohjelmaa. (Wiberg 2011, 15) Hallitus kritisoi perussuomalaisia vastuuttomuudesta sen suhteen, mitä heidän linjansa seurauksista jätetään kertomatta. Osittain juuri oppositioasema mahdollistaa asioita yksinkertaistavan lähestymistavan. Hallituksen on kyettävä perustelemaan päätöksiään ja niiden seurauksia, kun taas oppositio voi vain ehdottaa omia toimenpiteitään, joiden konkreettisia seurauksia ei välttämättä koskaan tulla näkemään.

Kesäkuussa 2012 esitetty kahdeksansivuinen perussuomalaisten ja vasenryhmän allekirjoittama välikysymys ”Hallituksen linja euroalueen talouskriisissä” (VK 5/2012) oli pituudeltaan epätavallisen pitkä ja sävyltään varsin hyökkäävä ja provosoiva. Kysymys sisälsi useita uhkakuvia ja esitti perussuomalaiset tuhon ennustajina ja tiedon tuojana kansalle. Tekstin alussa perustellaan myös välikysymyksen tarve, mikä on ehkä tarpeenkin kun edellisestä eurokriisiä koskevasta välikysymyksestä on kulunut vain kuukausi. Perusteena on esimerkiksi pelko siitä, että lähestyvässä EU:n

huippukokouksessa ”runnetaan kriisin varjolla läpi ennennäkemättömiä päätöksiä Suomen talouden ja itsenäisyyden kustannuksella”. Suomen itsenäisyys toistuu teesinä läpi kysymyksen, ja sen kautta vedotaan tehostetusti kuulijoiden tunteisiin ja isänmaallisuuteen.

Heikko taloustilanne kytkeytyy välikysymyksissä Suomen itsenäisen poliittisen päätösvallan menettämiseen Brysseliin. Välikysymyksissä peräänkuulutetaan avoimuutta ja keskustelua eduskunnassa vastakohtana päätösten tekemiseen ”suljettujen ovien takana” eduskunnan kesäloman aikana. Populistista pohjavirettä korostaa vetoamus kansan informoimiseen: ”Eduskunnan on keskusteltava asiasta kunnolla niin, että se muistetaan vielä vuosien kuluttua. Tilanne ja poliittiset reunaehdot on avattava koko kansalle.” (VK 5/2012) Välikysymyksessä puhutaan euroeliitistä kansan vastakohtana ja (näytelmän) käsikirjoituksesta. Kysymys myös asettaa vastakkain kriisimaiden tukemisen ja suomalaisen hyvinvointivaltion palvelut (VK 5/2012, 4), minkä Urpilainen ministerin vastauksessaan tyrmäsi. Usein kyse onkin siitä, missä valossa ja miten asiat esitetään. Siinä missä oppositio ja etenkin perussuomalaiset käyttää paljon aikaa uhkakuvien esittämiseen, hallitus puolestaan pyrkii hälventämään pelkoja ja lisäämään luottamusta toimenpiteisiinsä. Näin osapuolet toteuttavat rooliaan ”veneiden keikuttajina” ja sen vakauttajina.

Keskustan ja perussuomalaisten omaksumaa liittovaltiokehityksen uhkakuvaa ei käsitteenä juuri määritellä välikysymyksissä tai debattipuheenvuoroissa, mutta se torjutaan silti tyypillisesti kansaan vedoten. Perussuomalaisten keskeinen argumentti on, ettei hallituksen tulisi ajaa ”liittovaltiokehitykseen” johtavia toimia, koska Suomen kansan enemmistö ei ”tutkimusten mukaan” kannata liittovaltiota. (VK 5/2012) Vetoaminen tutkimuksiin ja asiantuntijoihin on eräs puolueen näkyvimmistä tavoista hakea tukea argumenteilleen. Perussuomalaiset näkevät liittovaltiokehityksen kaltevana pintana, jossa jokainen tukipakettien kaltainen toimenpide johtaa kohti Euroopan unionin syvempää integraatiota, mikä puolueen retoriikassa tarkoittaa Suomen itsenäisyyden heikkenemistä ja on siksi negatiivinen ilmiö. Liittovaltiokritiikin keskeisyyttä korostaa sen mainitseminen 112 kertaa välikysymystä 5/2012 käsittelevässä täysistuntopöytäkirjassa (PTK 66/2012). Käsite toistuu ensisijaisesti oppositiopuolueiden puheenvuoroissa, ja hallitus keskittyy ensisijaisesti sen kyseenalaistamiseen. Pääministeri Katainen korosti omissa puheenvuoroissaan käsitteen vaativan selkeämpää määrittelyä keskustelun pohjaksi. (PTK 66/2012, 28, 33) Kritiikki on perusteltua, mutta toisaalta on politiikan arkipäivää pyrkiä keskustelemaan asioista, joilla eri osapuolilla on hyvinkin erilaisia käsitteellisiä

näkökulmia. Samasta asiasta puhuminen eri käsitteillä (tai samojen käsitteiden käyttö eri asioista) jättää pelivaraa tulkinnalle ja politikoinnille.

Sekä perussuomalaiset että keskusta ilmaisevat huolensa Suomen itsenäisyydestä ja liittovaltion uhkasta. Kun esimerkiksi liittovaltiota (sen paremmin kuin itsenäisyyttäkään) ei kuitenkaan määritellä, jää epäselväksi, missä kohtaa itsenäisyys lopullisesti vaarantuu eurooppalaisen yhteistyön myötä. Konkreettisia esimerkkejä on tarjolla vähän, ja puheenvuoroissa monet uhkakuvat esimerkiksi tukipakettien uhkaamasta sosiaaliturvasta kiistetään määrätietoisesti hallituksen osalta. Opposition näkökulmasta eurokriisin ”ratkaisu” on keskusteluissa yksiselitteinen, joko kohti liittovaltiota tai siitä pois päin eli takaisin kohti (taloudellisen) itsenäisyyden palauttamista tai euron hajoamista. (esim. 66/2012, 60, 80) Hallitus näkee tilanteen monitahoisemmin. Siinä missä perussuomalaisten välikysymyksessä pelätään budjettivallan siirtymistä Brysseliin, hallituksen kolme ministeriä toteavat, ettei niin voi käytännössä koskaan käydä. (PTK 66/2012, 35) Myös pieni hallituspuolue kristillisdemokraatit näkee aidon eurooppalaisen liittovaltion mahdottomuutena. (ibid., 80)

Onkin huomioitava, kuten politiikassa yleensäkin, että monesti on kyse tulkinnanvaraisista asioista, ja kukin puolue ja poliitikko tulkitsevat käsitteitä itselleen osuvimmalla tavalla. Tämä puolestaan vaikeuttaa keskustelua ja näkemysten jakamista. Ongelmallista tämäntyyppiseen asetelmaan pohjautuvassa argumentaatiossa on omaan agendaan sopimattomien tosiasioiden jättäminen keskustelun ulkopuolelle. Esimerkiksi perussuomalaiset ikään kuin ”unohtavat” kansaan vedotessaan, ettei vuoden 2011 vaaleissa enemmistö kuitenkaan äänestänyt heitä ja että esimerkiksi EU-kansanäänestyksessä enemmistö kannatti unioniin liittymistä. Kansaan vedotaan annettuna, ja sen etu tunnutaan tietävän kuin ”luonnostaan” (Wiberg 2011, 17). Hallitus korostaakin vastauksissaan usein perussuomalaisten lähestymistapaa, joka ei muodosta todellista kuvaa poliittisesta toimintakentästä ja sen mahdollisuuksista ja rajoitteista. Välikysymyksissä tämä vastakkainasettelu on selkeä ja tuo esiin myös oppositiopolitiikan puutteita ja ristiriitoja.

Itsenäisyyteen ja EU:hun liittyvä toinen esiin nouseva ja usein toistuva uhkakuva on demokratian vaarantuminen. Välikysymyksessä VK 5/2012 ilmaistaan pelkona olevan ”avoimen hallinnon radikaali heikkeneminen suomalaisessa yhteiskunnassa”. Välikysymyksen 2/2011 mukaan ”keskitetty budjettivalta tekisi eduskunnasta sivukonttorin” (VK 2/2011, 2), minkä voi nähdä kansanvallan vähenemisen uhkakuvana.

Keskustelun ongelmallisuus hallituksen ja opposition välillä näyttöytyy eriävissä näkemyksissä ja tulkinnoissa esimerkiksi siitä, mikä tarkalleen ottaen on budjettivallan keskittämistä Brysseliin. Erilaisia ajatuskuluja ei juuri välikysymyksessä perustella, vaan ne jäävät leijumaan ilmaan jonkinlaisina ennakkoavistuksina pikemminkin kuin vääjäämättöminä tulevaisuuden skenaarioina. Uhkien luominen voidaan nähdä jossain määrin myös pelotteluretoriikkana, sillä välikysymyksissä ongelmat esitetään hallituksen toimista seuraavana jatkumona, vaikka Euroopan todellisesta tulevaisuudesta ja politiikan vaikutuksista voi esittää korkeintaan valistuneita arvauksia. Hallituksen näkemyksen mukaan ”liittovaltiokehitys” ei ole läheskään niin radikaalia kuin perussuomalaiset antavat ymmärtää (jos tällainen ilmiö edes on olemassa). Tämänäköinen vastakkainasettelu luokien ensisijaiseksi tavoittelun kohteeksi uskottavuuden kansalaisten silmissä. Kun puheenaihe on monin paikoin spekulatiivinen ja tulevaisuutta ennustava, ei kumpikaan osapuoli voi olla varmoja omien vaihtoehtojensa seurauksista, ja siten tehtäväksi jää pyrkiä olemaan kannoissaan muita osapuolia vakuuttavampi. Etenkin vaaleissa kilpaillaan mielikuvilla ja tulevaisuuden mahdollisuuksilla. Välikysymykset voivat olla osaltaan muovaamassa näitä representaatioita puolueista ja poliitikoista.

Eurokriisivälikysymyksissä on kaksi tasoa: toisaalta siinä on Suomen sisäpoliittinen taso, jossa hallitus on vastuussa Suomen toimista eurokriisissä. Toisaalta vastuullisia etsitään myös ulkomailta. Suomi esitetään Euroopan taloustilanteen uhrina ja kärsijänä, tukea tarvitsevat valtiot jopa laskelmoivina hyväksikäyttäjinä. Välikysymyksissä heijastuu näin ollen kahtiajako meihin ja heihin. Eteläisen Euroopan kriisivaltioiden lepsuna pidetyn hallintokulttuurin katsotaan aiheuttavan uhkan asiansa ainakin muodollisesti hyvin hoitaneelle Suomelle. Perussuomalaiset katsovat edustavansa Suomen ja sen kansan etua, kun taas elitistiset EU:n elimet ja tukipaketteja tarvitsevat maat ovat puolueen näkökulmasta ”niitä”, muita:

”Kreikkalaiset toimivat häikäilemättömän loogisesti. He odottavat meidän jatkavan tukirahoitusta maailman tappiin saakka. He ymmärtävät, että me olemme siihen kaikesta huolimatta valmiita, jos meidät on sidottu euron voimalla ’yhteiseen kohtalonyhteyteen’.” (VK 5/2012)

Välikysymyksessä 2/2011 perussuomalaiset kertovat tarjoavansa ”selvän vaihtoehdon” hallituksen politiikalle, toisin sanoen ”piikin sulkemisen” eli talouskriisin hoitoon osallistumisen lopettamisen ilman korvaavia toimenpiteitä. Puolueen mukaan:

”Suomi ei aiheuttanut tätä kriisiä. On epäoikeudenmukaista asettaa suomalainen veronmaksaja tämän kriisin maksumieheksi. Suomen osuus takauksista on epäoikeudenmukainen. Tukipaketit ovat EU:n omien sopimusten vastaisia ja siten moraalittomia.”

Perussuomalaisten retoriikassa heidän vaihtoehdonsa perusteena ovat Suomen ”syyttömyys” ja sitä kautta epäoikeudenmukainen uhrin asema, veronmaksajien rahojen tuhlaus ja tukien moraalittomuus. Se on piirteiltään aristoteelista epideiktistä retoriikkaa, joka moittii hallituksen aiheuttamaa nykytilaa ja ”ylistää” perussuomalaisten vaihtoehdon paremmuutta.

Eurokriisissä retorisen kamppailun kohteena onkin ensisijaisesti ”yhteisten rahojen” jakamisen oikeutukset ja perustelut. Rahan jaon kautta voidaan välittää vahvoja mielikuvia esimerkiksi talouskriisin hoidon ja suomalaisen hyvinvointivaltion rakenteiden ylläpitämisen vastakkainasettelun kautta. Perussuomalaiset kuvaa Suomea esimerkiksi ”maksamisen maailmanmestarina” (VK 5/2012), mikä kuvastaa osaltaan sitä kuvaa, joka hallituksen toimista kriisin yhteydessä pyritään luomaan. Vastuuseen voidaan asettaa koko hallituksen lisäksi yksittäisiä ministereitä. Eurokriisivälikysymyksessä VK 5/2012 suomitaan paitsi pääministeri Kataisen aiempia sanomisia (”Onko pääministeri sanojensa mittainen mies, vai olivatko puheet ulkokultaista teeskentelyä?”), myös EU-myönteisenä tunnetun, myöhemmin pääministeriksi nousseen kokoomuksen Alexander Stubbin blogikirjoituksia. Valtiovarainministeri Urpilaista puolestaan kritisoitiin suomalaisten rahojen (vääränlaisesta) käytöstä. Vastuu pyritään henkilöimään tietyille ministereille, ja onhan välikysymys tarkoituskin osoittaa ”valtioneuvostolle tai ministerille näiden toimialaan kuuluvasta asiasta”. (Suomen perustuslaki, § 43)

Välikysymyksissä ja keskustelussa perussuomalaiset ilmaisevat suhtautumisensa ongelmaan värikkäitä metaforia käyttäen. Keskusteluissa välikysymyksistä 5/2012 ja 4/2012 euroaluetta verrattiin esimerkiksi uppoavaan Titanic-laivaan:

”Jos Titanic on uppoamassa ja suomalaiset ovat pelastusveneessä ja siinä on euroköysi, niin mitä moraalialia siinä on, että mennään Titanicin mukana pohjaan. Narut irti! Niin pitää tehdä.” (PTK 66/2012, 9, Timo Soini)

”-- euro-Titanic keikkuu merihädässä myrskyn keskellä. Euro-Titanicin johtajat yrittävät korjata laivan valuvikoja. Se ei enää onnistu. Euro-Titanic on törmännyt valtavaan velkavuoreen. Suurin osa laivasta on veden alla, ja moni osasto vuotaa kuin seula.” (PTK 41/2012, 5, Pietari Jääskeläinen)

Taluskriisiä pidetään uhkana, jota jotkin osapuolet käyttävät hyväkseen syventääkseen Euroopan integraatiota, perussuomalaisten liittovaltiokehityksenä näkemää yhteistyön vahvistumista. Perussuomalaisten mukaan

”Euron arkkitehdit odottivat tällaista kriisiä ... [jonka] myötä saataisiin pakotettua kansalaisten vastustama liittovaltio askelen verran eteenpäin. ... Keskusvalta kasvaa uhkaillen ja tömistellen, kriisien varjolla.” (VK 5/2012)

Tällaisen kriisipuheen myötä myös perussuomalaiset vahvistavat omaa eurokriittistä sanomaansa. Kriisi voidaan kuitenkin nähdä käyttövoimana kumpaankin suuntaan; toisaalta oppositio voi sen avulla voidaan hyökätä vallitsevaa politiikkaa vastaan, mutta toisaalta hallitus voi sillä myös perustella nopeita toimia välttämättöminä tilanteen parantamiseksi.

Välikysymyksiin vastataan ministereiden puheenvuoroissa vaihtelevasti. Usein perussuomalaisten kysymyksiin on pyritty vastaamaan asiapitoisesti faktojen kautta. Esimerkiksi vastauksessaan välikysymykseen 2/2011 pääministeri Katainen pyrkii vastaamaan kohta kohdalta välikysymyksessä esitettyihin kysymyksiin. Tämä tarjoaa myös tilaisuuden osoittaa aukkoja opposition tiedoissa tai kysymyksenasettelussa. Kun perussuomalaisten välikysymyksessä esimerkiksi kysytään hallituksen hyväksynnästä eräille talouspoliittisille toimenpiteille, Katainen huomauttaa niiden hyväksytyin jo kuukausi ennen välikysymyksen jättämistä. (PTK 85/2011, 5) Myös hallituksen vastauksessa välikysymykseen 5/2012 valtiovarainministeri Jutta Urpilaisen keskittyy oikaisemaan perussuomalaisten taluskriisin hoitoon liittyviä väitteitä. Hän käyttää lääketieteellistä sanastoa puhuen eurokriisin taudinkuvasta ja oikeasta lääkkeestä. Urpilainen korostaa vastuuta, jota Suomen hallitus toimissaan kantaa paitsi Eurooppaa, myös suomalaisia kohtaan. Vastauksensa päätteeksi hän toisaalta kiittää ainakin näennäisesti keskustelun runsaudesta, mutta vetoaa samalla vakavan keskustelun käymiseksi, minkä voi nähdä kritiikkinä perussuomalaisten puhetavoille:

”Koko eduskunta pääsee nyt laskujeni mukaan tällä vaalikaudella jo seitsemännen kerran keskustelemaan Euroopan tulevaisuuden avainkysymyksistä joko pääministerin ilmoituksen, tiedonannon tai välikysymyksen muodossa. Suomen eduskunta onkin osallistunut kriisin käsittelyyn poikkeuksellisen aktiivisesti. Toivon, että kuulemme tänään keskustelussa jälleen vakavia ja tarkkaan punnittuja puheenvuoroja, sillä huulta heittämällä tämä tauti ei parane.” (PTK 66/2012)

Eduskunnan ja opposition aktiivinen osallistuminen keskusteluun ja hallituksen päätösten arviointiin on yleisesti ottaen esitetty hyvänä asiana, mutta Urpilaisen puheenvuoroon

sisältyy myös kritiikkiä opposition ”vääränlaista” aktiivisuutta kohtaan. Perussuomalaisten välikysymyksiä ja puheenvuoroja ei aina ole pidetty rakentavina ja vakavasti otettavina, mikä on lisännyt muiden puolueiden kriittisyyttä myös välikysymysten esittämistä kohtaan. Oppositiolta odotetaan roolissaan kriittisyyden lisäksi myös vaihtoehtoisten toimintatapojen esittämistä, eikä perussuomalaisten vaihtoehtoja ole välttämättä pidetty realistisina tai uskottavina. Välikysymysdebatit ilmentävät puolueiden päämääriä ja näkemyksiä paitsi käsiteltävän aiheen, myös muiden poliittisten toimijoiden suhteen.

Perussuomalaisten ”huulenheittoon” kohdistuu keskusteluissa jatkuvaa kritiikkiä. Kokoomuksen kansanedustaja Sanni Grahn-Laasonen rinnasti Timo Soinin Titanic-vertauksilla väritetyn retoriikan stand-up –komiikkaan (PTK 66/2012, 24) ja puolueen puheenjohtaja Jyrki Katainen toisti ilmauksen myöhemmin vuoden 2014 eurovaalien yhteydessä todetessaan ettei Euroopan parlamenttiin tarvita stand up -koomikkoja. (Nieminen, 10.5.2014) Tämän saattoi tulkita ilmaukseksi perussuomalaisten ehdokkaita kohtaan. Lisäksi kyseisen kaltaisten termien käyttö osoittaa, ettei perussuomalaisen puolueen tarjoamaa eurokriittistä vaihtoehtoa pidetä todellisena vaihtoehtona vallitsevalle politikalle. Perussuomalaiset on tässä mielessä muista erottuva puolue, jopa epäpoliittinen voima, joka toimii perinteisen poliittisen kulttuurin sisällä, mutta samalla sitä vastaan. Puolueen mielestä järjestelmä on viallinen, mutta vaikuttaakseen sen on toimittava sen sisältä käsin ja osallistuttava samaan poliittiseen keskusteluun muiden, ”vanhojen” tai ”elitististen” puolueiden kanssa. Osittain tästä ristiriidasta johtuen välikysymyksissä esitetty kritiikki ja vaihtoehdot näyttäytyvät muille puolueille usein ongelmallisena.

Ajatus järjestelmän viallisuudesta synnyttää kahtiajaon massojen (kansan) ja eliitin välillä perussuomalaisten ajattelussa. Puolue kutsuu välikysymyksissään ”euroeliitiksi” epämääräistä joukkiota eurooppalaisia päättäjiä ja johtohahmoja, joiden se katsoo hyötyvän euron olemassaolosta ja Euroopan unionin tiivistyvistä yhteistyöstä. Kansan käsitettä ei sen kummemmin määritellä, vaikka se legitimoikin perussuomalaisten toimintaa vastapainona eliiteille:

”Perussuomalaiset kunnioittavat kansan päätöksiä — mutta eivät eliitin toimintatapaa, jossa liittovaltiota yritetään hivuttaa eteenpäin väkisin ja pikkuhiljaa ilman äänestäjien siunausta. Vaadimme, että hallitus kertoo kansalle avoimesti, mihin ratkaisuihin se on valmis kriisien pahentuessa. Kyse on niin suuren mittaluokan ratkaisuisista Suomen itsenäisyyden kannalta, ettei sellaisia saa tehdä vaivihkaa ja ilman julkista debattia.” (VK 2/2011)

Eräässä välikysymyskeskustelussa tiivistyy perussuomalaisten esittämä uhkakuva: ”Eurokriisistä on tullut uhka eurooppalaiselle demokratialle ja kansalliselle itsemääräämisoikeudelle.” (PTK 41/2012, 7) Perussuomalaisten mukaan eduskunta on syrjäytetty hallituksen päätöksenteossa eurokriisin tukipaketeista ja vakauttamistoimista, ja tämä puolestaan tarkoittaa kansalaisten oikeuksien polkemista. Kansallinen itsemääräämisoikeus on yksi perussuomalaisten perusarvoista ja lähtökohdista, jota Euroopan integraation ja yhteisen rahaliiton katsotaan uhkaavan. Päätöksenteon erkaantuminen kansasta toistuu läpi välikysymysten perussuomalaisten retoriikassa. Hallituksen vihjaillaan ”kriisin varjolla” (ibid.) toimivan vastoin eduskunnan ja kansalaisten tahtoa. Samalla perussuomalaiset pohtivat puheenvuoroissaan vihjailevasti ”kuka on hallituksen työnantaja” ja luovat kuvaa Suomen hallituksesta Euroopan suurmaiden ”käsikassarana”. (ibid., 6)

Välikysymyksissä kansa otetaan annettuna ja keskustelua vaaditaan tyypillisesti kansan ja demokratian (toisin sanoen kansanvallan) nimissä. Kansan käyttö auktoriteettina on keskeistä populistisessä retoriikassa. Poliitiikan teoreetikko Ernesto Laclau (2005) mukaan populismin keskeinen logiikka on juuri kansan ja eliitin vastakkainasettelussa sekä kansan pitäminen yhtenäisenä subjektina. Kyseessä on jonkin entiteetin nimeäminen ”kansaksi”, mutta huomionarvoista on se, että perussuomalaisten retoriikassaan käyttämä ”kansan” voi todellisuudessa olla pieni tai vähemmistöön jäävä osa kansakunnasta. (Wiberg 2011, 12)

Kansa on kaikesta huolimatta suomalaisen poliittisen kulttuurin avainkäsitteitä (Liikanen 2003, 257). Vaikka siihen vetoavat jossain määrin kaikki puolueet, on kyseessä kuitenkin ollut enemmän oppositiopuolueiden retorinen keino (Turja 2008, 168). Perussuomalaisten retoriikassa kansan keskeisyys korostuu, mutta kaikki puolueet käyttävät kansaan vetoamista erilaisissa muodoissa perustellessaan toimintaansa esimerkiksi suomalaisen veronmaksajan tai yleisemmin kansalaisten etujen vaalimisena. Kansan käyttäminen yksikkönä on kuitenkin ristiriitaista erityisesti nykyisessä moniarvoisessa yhteiskunnassa.

Kansan lisäksi asiantuntijoihin vetoaminen on perussuomalaisten välikysymysteksteissä yleistä. Erityisesti siteerataan taloustieteilijöitä, mihin kiinnitetään myös huomiota välikysymyskeskusteluissa. Muun muassa SDP:n Jukka Kärnä nostaa tämän kahdesti esiin välikysymyksen 2/2011 käsittelyssä: ”Toivottavasti näiden uusliberalististen taloustieteilijöiden käyttö tämän välikysymyksen laatimisessa tai tukena ei samalla ole

myös talouspoliittinen linjaus perussuomalaisilta.” (PTK 85/2011, 33, 43) Myös karismaattinen johtajuus kuulu perussuomalaiseen puolueeseen, ja puoluetta vuodesta 1997 johtanut Timo Soini esitetään usein eräänlaisena auktoriteettina ja ”totuuden torvena” itsessään. Välikysymyksissä muistutetaan hallitusta Soinin erinäisistä kannanotoista, jotka ovat enteilleet talouden tilan heikkenemistä. Juuri Soini on usein myös toiminut välikysymysten esittäjänä ja hallituksen ensisijaisena haastajana eduskuntapuheenvuoroissa. Hän vetoaa asiantuntijoihin usein fraasilla ”Jos te ette minua usko, niin uskokaa edes... (henkilöä X)”.

Asiantuntijoiden avulla haetaan vahvistusta omille kannoille ja pyritään ”todistamaan” omat väitteet oikeiksi. Tätä strategiaa käyttävät kaikki puolueet, mutta ongelma muodostuu kun asiantuntijavaltaan vedoten pyritään luomaan (kyseenalaistamaton) kuva vain yhdestä mahdollisesta vaihtoehdosta tai toimintatavasta. Tällä vähennetään samalla keskustelun ja erimielisyyden mahdollisuutta. Tässä mielessä auktoriteettien esiin nostaminen on forensista retoriikkaa, jossa toimia määritellään ulkopuolisten tahojen eikä osapuolten välisen dialogin kautta. (Palonen 2012, 140) Todellinen deliberaatio eri eli osapuolten näkemysten puntarointi ja mahdollisuus omien näkemysten muuttamiseen käy ongelmalliseksi, jos keskustelun ”tuomarina” eivät toimi keskustelijat itse, vaan jokin ulkopuolinen toimija kuten asiantuntijat.

Tietynlaisena kritiikin lähtökohtana välikysymyksissä on myös hallitusohjelma ja hallituksen todellisten toimien vertaaminen siihen. Mikäli hallitus on toimissaan poikennut vaalikauden alussa laaditusta ohjelmasta, oppositio voi syyttää hallitusta lupausten pettämisestä. Esimerkiksi välikysymyksessä 4/2012 oppositio toteaa hallituksen toimineen eurokriisin hoidossa omaa ohjelmaansa vastaan. Tämä on tyypillinen tapa esittää kritiikkiä välikysymyksissä yleensäkin (ks. luku 3.3). Perussuomalaisten retoriikassa hallitus näyttäytyy toistuvasti lupausten pettäjänä ja ”takinkääntäjänä”. Huomiotta jää poliittisen pelikentän jatkuva muuttuvuus ja poliitikkojen tarve sopeuttaa toiminta nopeasti vaihtuviin olosuhteisiin. Suuntaa antava ja joissain asioissa sitovanakin pidetty hallitusohjelma on yleensä lopulta vain tietynlainen kehys ja luonnos hallituksen suurpiirteisistä tavoitteista ja toimista vaalikaudella. Siihen vetoaminen opposition taholta on ymmärrettävää, mutta vaalikauden aikana sitkeä nojautuminen hallitusohjelmaan voi rajoittaa toimimista muuttuvassa ympäristössä. Eurokriisivälikysymyksissä hallitusohjelmasta joustaminen

esitetään kuitenkin tyypillisesti tietynlaisena vastuuttomuutena, ja kansalaisten rooli hallituksen toimista kärsijöinä korostuu.

Politiikka etenee jatkuvasti, ja vaikka vanhoista sanomisista ja tekemisistä kritisoidaan säälimättä, halutaan välikysymysten avulla myös selvittää miten hallitus sopeutuu muuttuneisiin olosuhteisiin ja onko se kykeneväinen toimimaan erilaisten haasteiden edessä. Sekä hallitus että oppositio jakavat keskusteluissa huolen Suomen tulevaisuudesta, mutta epävarmuuden maailmassa monenlaiset toimintavaihtoehdot ovat mahdollisia ja siksi debatin alaisia. Vaihtoehdottomuutta esiintyy kummankin osapuolen puheenvuoroissa kun toimenpiteitä perustellaan välttämättöminä. Tässä mielessä välikysymys toimii muistutuksena siitä, että politiikassa voitaisiin aina tehdä myös toisenlaisia päätöksiä, ja murtaa osaltaan yksimielisyyden, konsensuksen ja vaihtoehdottomuuden illuusiota.

4.3 Roolit ja vaikuttaminen välikysymyskeskusteluissa

Luvun lopuksi tiivistän tässä alaluvussa vielä sen, mitä ole pyrkinyt tässä luvussa osoittamaan. Välikysymyskeskusteluissa sekä hallitus että oppositio korostavat puheenvuoroissaan erilaisia näkemyksiä, joiden mukaan on toimittava tietyllä tavalla. Vaikka kysymysten taustalla on tarve kyseenalaistaa hallituksen päätöksiä ja linjauksia, kysymysmuotoilut suuntaavat usein tulevaisuuteen ja kysyvät hallituksen aikomuksista jatkossa. Oppositio pitää hallituksen toimia yleisesti ottaen vääränlaisina, vastuuttomina tai vaihtoehtoja rajoittavina, kun taas hallitus oman linjansa perustelemisen lisäksi vaatii oppositiolta konkreettisia ehdotuksia pelkän kritiikin sijaan.

Eurokriisivälikysymyskeskusteluissa opposition ja hallituksen välinen asetelma ei näyttäyty vain kritisoimisena ja puolustautumisena, vaan oppositio joutuu hallituksen tavoin vastaamaan kritiikkiin omien näkemystensä suhteen. Talouskriisi aiheena on niin monimutkainen ja vakava, ettei hallitus ole suhtautunut välinpitämättömästi perussuomalaisten ja keskustan syyttelyyn, vaan on vaatinut myös oppositiolta aktiivista osallistumista vaihtoehtojen esittämiseen ja ratkaisuehdotusten luomiseen sekä tietynlaiseen kollektiiviseen vastuunkantoon. Eurokriisidebateissa tyypillistä onkin ollut Suomen näkeminen yhtenäisenä toimijana, ei aina niinkään sisäpoliittinen, hallituksen ja opposition katkosta korostava näkökulma. Yhteisen edun nimissä on nähty Suomen tarvitsevan yhtenäistä linjaa, mikä edellyttää kontribuutiota myös oppositiolta. Tästä

lähtökohdasta hallitus on myös kritisoinut oppositiota haluttomuudesta osallistua ongelmienratkaisuun rakentavalla tavalla.

Vaikka opposition ja hallituksen perinteisinä pidetyt vastakkain asettuvat roolit ovat jossain määrin pysyviä puolueiden vaalikausittain vaihtelevista asetelmista riippumatta, on välikysymyksissä myös eroja, joita syntyy puolueiden erilaisten tavoitteiden ja arvojen kautta. Kuten edellisessä luvussa esitin, esimerkiksi vasemmisto on painottanut välikysymyksissään muita enemmän sosiaalista oikeudenmukaisuutta ja perussuomalaiset erityisen tärkeänä pitämäänsä EU-kriittisyyttä. Myös argumenttien sisältö nivoutuu läheisesti puolueen kantaviin ajatuksiin. Perussuomalaisilla tukevana argumenttina omille teeseille on tyypillisesti Suomen ja sen kansan etu ja sen ajaminen. Välikysymysten kautta puolueiden kannat ja niiden erot voi nähdä osittain jopa selvemmin oppositioasemassa kuin hallituksessa. Hallituksessa hyvinkin erilaiset puolueet joutuvat sitoutumaan sovittuun linjaan, joka ei välttämättä salli puolueiden todellisten ja toisistaan eroavien kantojen esittämistä yhtä vahvasti kuin oppositiossa, jossa asioita voidaan nostaa esiin nimenomaan puolueen omasta näkökulmasta ja ideologiasta käsin. Tähän perustuu osittain myös puolueiden kannatuksen vaihtelu: oppositiosta käsin on helpompi miellyttää äänestäjiä kun ei ole tekemässä vaikeita päätöksiä ja kompromisseja vaan kritisoimassa niitä.

Perussuomalaisten eurokriisikysymyksissä harjoittaman hallituksen toimien kyseenalaistamisen suomalaisten ja Suomen edun nimissä voi nähdä tietoisena yrityksenä murentaa hallituksen uskottavuutta ja luoda mielikuvia sen aikaansaamattomuudesta. Vaikka välikysymyksiä seuraava luottamusäänestys vahvistaakin hallituksen nauttivan eduskunnan enemmistön luottamusta, opposition päämäärä saattaa silti tulla saavutetuksi mediahuomion ja julkisen keskustelun myötä. Toisaalta perinteisesti harkitusti ja melko harvoin esitettyjen välikysymysten liikakäyttö voi myös heikentää niihin kohdistuvaa mielenkiintoa ja vähentää instituution arvovaltaa opposition vahvimpana työkaluna hallitusta vastaan.

Parlamentti on omanlaisensa puheen paikka, jonka käytännöt ja tavat poikkeavat arkisesta puheesta. Erilaiset säännöt myös ohjaavat jossain määrin kansanedustajia puhujina ja vaikuttajina. Tämä ilmenee myös välikysymyskeskusteluissa, joissa kansanedustajien odotetaan kunnioittavan parlamentaarisia puhetapoja ja välttävän epäparlamentaarista käytöstä. Keskeinen piirre on kansanedustajien puheoikeus. Kansanedustajien näennäisestä

tasa-arvoisuudesta huolimatta kaikki puheenvuorot eivät ole yhtä tärkeitä, vaan osa puhujista on muita merkittävämmässä roolissa. Debateissa ilmeneekin paitsi hallitus- ja oppositiopuolueiden vastakkainasettelu, myös muut puolueiden ja yksittäisten kansanedustajien erilaiset tehtävät. Erityisesti ministereiden vastaukset saavat ymmärrettävästi keskustelussa muita suurempaa painoarvoa ja näkyvyyttä. Hehän ovat ensisijaisesti vastamassa välikysymykseen ja saavat siksi myös paljon puheaikaa. Pitkälti ministereiden vastausten ympärille muodostuu myös välikysymyksen saama julkisuus.

Myös puolueiden ryhmäpuheenvuorot ovat tärkeitä. Ne kokoavat yhteen eduskuntaryhmien kannanotot ja toimivat jonkinlaisena yleiskannanottona käsillä olevaan asiaan. Nopeatahtiset debattipuheenvuorot puolestaan tarjoavat tilaisuuden puheenvuorojen vaihteluun, ytimekkäisiin kannanottoihin ja väittelyn syntymiselle. Ennalta valmistellut ja pyydetyt puheenvuorot keskustelun viimeisessä osiossa eivät usein juuri osallistu vuoropuheluun. Valmiiksi kirjoitetun puheen on usein mahdotonta vastata esiin nousseisiin kysymyksiin ja huomioihin, vaikka osa edustajista pyrkiikin nivomaan ennalta valmistellut puheensa muiden puheenvuoroihin. Välikysymyskeskusteluissa puhujissa on nähtävissä niin sanottuja etu- ja takapenkkiäisiä. Osa kansanedustajista on puolueensa luottopuhujia ja ministereiden ja puolueiden puheenjohtajien lisäksi erityisasemassa ovat monesti eduskuntaryhmien puheenjohtajat, jotka toimivat usein välikysymysten esittäjinäkin.

Välikysymyskäsittelyt ovat usein pitkiä, itseään toistavia ja loppupäässä uuvuttavia monologeja, joita seuraamassa on etenkin keskustelun loppupuolella vain omaa puheenvuoroaan odottavia edustajia. Ministerit ovat muiden työkiireidensä vuoksi usein vastaamassa kysymyksiin rajallisen ajan, jolloin tiiviimpi keskustelu painottuu ministereiden läsnäolon ajankohtaan keskustelun alkupuolelle ja puheenvuorot ovat myös halutuimpia. Ministereiden läsnäolo voi kertoa myös kysymyksen merkityksen arvioinnista, lyhyemmät debattiosiot voivat olla osoitus vähemmän tärkeänä pidetystä temasta. Toisinaan välikysymyskeskustelujen kuvaaminen debatin käsitteellä on ongelmallista, jos debattia ei juuri synny tai sitä syntyy hyvin vähän pienessä osaa käsittelyä. Keskustelun loppupuolella puheenvuorot eivät ole kovin spontaaneja ja ne ovat usein irrallisia toisistaan, mikä tekee niistä varsinaisen debatin tarkastelun kannalta vähemmän mielenkiintoista.

5 JOHTOPÄÄTÖKSIÄ

Olen tutkinut työssäni Suomen välikysymysinstituutiota sekä menettelytapana että poliittisen puheen areenana. Lähestyin välikysymyksen merkitystä ja asemaa nyky-Suomen poliittisessa järjestelmässä sen historiallisen kehityksen kautta ja toisaalta viimeaikaisia kysymyksiä tarkastelemalla. Olen pyrkinyt liittämään välikysymyksen menettelytapana osaksi laajempaa parlamentaaristen valvontamekanismien ja erityisesti parlamentaaristen kysymysten viitekehystä. 2000-luvun välikysymysten kautta selvensin hallituksen ja opposition vastakkaisia rooleja välikysymysprosessissa ja sitä millaisia päämääriä välikysymysten esittämisellä voi olla. Lopuksi pohdin näistä lähtökohdista käsin sitä, millaisena välikysymyksen merkitys näyttäytyy tämän päivän eduskunnassa.

Välikysymys on parlamentaarinen proseduuri, jossa korostuu puolesta ja vastaan puhumisen periaate. Välikysymyksen esittämisen taustalla on hallituksen valvonnan pyrkimys, ja siksi se onkin erityisesti opposition käytössä. Periaatteessa hallituspuolueiden kansanedustajatkin voisivat tehdä välikysymyksen tukeakseen hallitusta, mutta tästä käytötavasta on aikojen saatossa luovuttu. Välikysymys on vanha parlamentaarinen instituutio, mutta sen historian tarkastelu toisessa luvussa osoitti, ettei parlamentaaristen käytäntöjen vakiintumisen alkutaival Suomessa ollut helppo. Ranskan vallankumouksesta vuonna 1789 muotoutumaan lähtenyt välikysymysinstituutio vakiintui Euroopassa 1830-luvulla, ja sitä pyrittiin kehittämään Suomessakin jo ennen itsenäisyyden aikaa 1900-luvun alkuvuosina. Valtiopäiväasiakirjat ja komiteamietinnöt vuosilta 1907 ja 1917–1918 osoittavat aiheesta käydyn tuolloin vilkasta keskustelua. Tarkastelin historian kautta myös yleisemmin hallintomuodon ja valtiopäiväjärjestyksen muotoutumista. Keskeinen havaintoni oli, että Suomen eduskunnassa (kuten monissa muissakin maissa) siirryttiin ensin vähitellen noudattamaan parlamentaarisia käytäntöjä, jotka vasta myöhemmin vahvistettiin lainsäädännössä. Toisin sanoen poliittiset käytännöt eivät muotoutuneet lakien kautta vaan päinvastoin.

Vaikka välikysymyksen käyttötarkoitukset ovat muuttuneet, siihen liittyy yhä parlamentaarisen valvonnan elementti. Vaikka enemmistöhallitus määrää politiikan suunnan ja suuret linjat, se ei voi tehdä sitä opposition kyseenalaistamatta. Välikysymys

onkin yksi tapa osoittaa, että hallituksen toimia valvotaan ja ajoittain myös kyseenalaistetaan. Välikysymys on kuitenkin kohdannut myös kritiikkiä, sillä instituutiota ei nähdä aina toimivana tapana vaihtoehtojen esittämiseen. Eduskunnan asialistan paisuessa ajasta on tullut yhä arvokkaampi ja niukempi resurssi, joka on käytettävä valikoiden ja tehokkaasti. Välikysymykset rikkovat tätä tehokkuusajattelua pakottamalla eduskunnan ja erityisesti hallituksen aikaa vievään keskusteluun ja käsiteltävänä olevan asian syvällisempään tarkasteluun. Tarkemman tiedon saaminen hallituksen linjasta onkin yksi välikysymyskeskustelujen keskeisimpiä tarkoituksia.

Olen pyrkinyt läpi työni korostamaan välikysymyksen merkitystä erityisesti sen keskusteluun kannustavuuden enkä niinkään perinteisen, hallituksen kaatamiseen pyrkivän tarkoituksensa kautta. Täysistuntopuheita on väheksytty, mutta ne ovat kansanedustajien kannalta tärkeä tapa tuoda näkemyksiään julkisesti esiin sekä kollegoille että kansalaisille. Esimerkiksi vuonna 2014 esitettiin kuusi välikysymystä, joten menettelyä myös käytetään eduskunnassa suhteellisen usein. Vaikka sen suoraa poliittista vaikuttavuutta voidaan pitää melko pienenä, on instituutio jo käyttönsä puolesta tutkimisen arvoisen. Olenkin halunnut työssäni arvioida juuri tätä ristiriitaa välikysymyksen arvostuksen ja sen käytön välillä.

Olen pyrkinyt kiinnittämään huomiota siihen, mitä teemoja välikysymyksillä on pyritty tuomaan esiin, miten oppositio on käyttänyt sitä oman agendansa ajamiseksi ja millainen vaikutusvalta välikysymyksillä nykypäivänä on. Päätöksentekoonhan niillä ei juuri ole merkitystä, mutta välikysymyksillä voidaan kuitenkin retorisesti vaikuttaa, jos ei muihin edustajiin tai hallitukseen, niin ainakin äänestäjien mielikuviin puolueista, poliitikoista ja politiikasta. Ne lisäävät tietoa ja tietoisuutta ajankohtaisista poliittisista kysymyksistä, erityisesti mediahuomion kautta. Tämä on osaltaan vaikuttanut välikysymyskeskustelujen kulkuun ja luonteeseen, mutta myös taitavan poliitikon vaatimukseen. Välikysymyksen instituutiona liittyikin tietynlainen taito käyttää sitä ”oikein”: perussuomalaisten tiheä kyselytahti vaalikaudella 2011–2015 on herättänyt jossain määrin kummastusta ja kyseenalaistamista. Välikysymystä pidetään edelleen ainakin symbolisesti painokkaana välineenä, jonka arvokkuutta liiallinen käyttö saattaa vahingoittaa.

Vaikka välikysymystä lähestytään yleensä opposition näkökulmasta, myös hallitus voi hyödyntää välikysymyskeskustelua. Aina ei ole näytäkään olevan selvää, onko välikysymys edullinen ainoastaan oppositiolle, vai voiko se vahvistaa keskustelun

asetelmien muuttumisen myötä myös hallituksen asemaa. Oppositiopuolueet voivat näyttäytyä liian usein toistuvien välikysymysten myötä liiankin aggressiiviselta ja väittelynhaluiselta, mikä ei ole välttämättä ole positiivinen asia. Etenkin jos välikysymykset rinnastetaan turhaan tai tyhjään puheeseen poliittisen päätöksenteon vastakohtana, voi niiden tiheä esittäminen näyttäytyä pikemminkin politiikan hankaloittamisena kuin demokratiaan luonnollisena osana kuuluvana hallituksen valvontana.

Ei ole niinkään kiinnostavaa tarkastella välikysymyksiä tyyppillisesti seuraavien luottamusäänestysten ennakoitavissa olevia tuloksia kuin kiinnittää huomiota välikysymysten esittäjiin, aiheisiin ja keskusteluihin. Kysymysten teemat ovat vaihdelleet yleisemmistä aiheista tarkkarajaisempiin, mutta yhteistä aiheille on niiden katsominen riittävän painokkaiksi ja yhteiskunnallisesti merkittäviksi, jotta välikysymys kannattaa ylipäänsä esittää. Tässä mielessä välikysymysinstituutio poikkeaa suullisista ja kirjallisista kysymyksistä, joiden aiheet voivat koskea lähes mitä tahansa. Välikysymyksissä käsitellään usein valtion perustoimintojen edellytyksiä, kuten hyvinvointivaltion rakenteita, erilaisten sosiaalisten ryhmien ongelmia ja talouskysymyksiä. Talouskysymykset painottuvat erityisesti viimeisellä tutkimallani vaalikaudella, jolla eurokriisi on nostettu toistuvasti agendalle välikysymysten kautta. Perussuomalaisille Euroopan talouskriisi on ollut mahdollisuus jatkaa jo puolueen ennestään kriittistä EU-linjaa samalla kun hallitusta syytetään vakavista virheistä kriisin hoidossa. Keskustan on tässä mielessä ollut oltava varovaisempi, sillä se on ollut itse hyväksymässä kriisiin liittyviä toimenpiteitä edellisessä hallituksessa. Asetelma kuvastaa politiikan tietynlaista jatkuvuutta yli vaalikausien: puolueet ja poliitikot eivät voi ajatella vain nykyhetkeä, vaan heidän on huomioitava tulevat vaalit (ja mahdolliset hallituskumppanit) ja samalla perusteltava päätöksiä, joita on tehty heidän ollessaan aiemmissa hallituksissa. Tässä mielessä perussuomalaiset on ollut uudenlaisessa asemassa: kooltaan suureksi muuttunut puolue, joka ei kuitenkaan ole jakanut aiempaa hallitusvastuuta. Näin ollen se on voinut keskittyä erityisen kriittisiin äänenpainoihin.

Nykyisessä informaatioyhteiskunnassa korostuu myös tiedonvälityksen merkitys ja välikysymyksen rooli on tässä suhteessa korostunut. Ajankohtaisista aiheista keskusteleminen ei aina tuo esiin enää uusia näkökulmia (tältä saattoi tuntua tammikuussa 2015 esimerkiksi viidennen eurokriisivälikysymyksen kohdalla), mutta

kysymysinstituutioiden yhtenä tarkoituksena on päästä esittämään ministereille selventäviä ja tilannetta avartavia kysymyksiä. Välikysymyskäsittely mahdollistaa laajemman ja perusteellisemman keskustelun kuin muut kysymystyypit ja on tässä mielessä ainutlaatuinen. Ei riitä, että ministeri vastaa kertaalleen lyhyesti kysymykseen, vaan hänen on annettava perusteellinen vastaus, joka ei kuitenkaan tyypillisesti koskaan ole riittävän kattava oppositiolle.

Välikysymysmenettelyn kannalta on olennaista huomata, ettei loppujen lopuksi näytä olevan juuri merkitystä sillä, mikä puolue on milloinkin oppositiossa ja mikä hallituksessa. Oppositio voi vastustaa jotain tällä vaalikaudella, mutta hallitukseen päästessä kritisoitu linja voi vaihtua omaksi kannaksi. Luonnollisesti asetelma toimii myös siten, että oppositioon joutunut entinen hallituspuolue voi myöhemmin ajautua kritisoimaan päätöksiä, joita se on itse ollut valmistelemassa. Puolueesta riippumatta välikysymys on oppositiossa oleville puolueille työkalu, jolla voidaan muovata oman puolueen kuvaa äänestäjien silmissä. Kun ei olla tekemässä päätöksiä, on helppo kyseenalaistaa ja nostaa kannatusta oppositiossa.

Tietynlaisia johdonmukaisuuksia näkyy siinä, mistä aihealueista eri puolueet ovat kiinnostuneita esittämään välikysymyksiä ja millaisia teemoja suositaan. Tämä ei kuitenkaan merkittävästi vaikuta siihen, *miten* keskustellaan. Periaatteessa keskustelun rakenne säilyy sen osanottajista riippumatta, mikä on hallitus-oppositioasetelman sisäisen logiikan mukaista. Osittain on myös ongelmallista poliittiselle keskustelulle, jos osapuolet ovat jo valmiiksi asettautuneet järkkymättömästi oman näkemyksen taakse. Kun siitä on pidettävä ehdon tahdoin kiinni (ainakin näennäisesti), syntyy vain harvoin tilanteita, joissa eri näkemysten kannattajat ilmaisisivat ymmärtävänsä toisiaan tai tukevansa toistensa näkemyksiä. Aitoa deliberatiivista harkintaa ja kompromisseja ei täysistuntopuheissa synny, vaan ne ovat ominaisempia valiokuntien työskentelylle.

Kannanottojen ja puheiden taustalla on puolueiden ja poliitikkojen halu vaikuttaa, ja siihen tarvitaan näkyvyyttä, kuuluvuutta ja lopulta kansalaisten ääniä. Moni kansanedustaja pitänee puheenvuoroja pöytäkirjaan seuraavia vaaleja ajatellen ja omaa aktiivisuuden osoittamista ajatellen, kuin varsinaisen keskustelun synnyttämiseksi. Pelkästään tämän puolen korostaminen on kuitenkin varsin pinnallinen näkemys vanhasta parlamentaarisesta instituutiosta. Puheen ei tarvitse aina johtaa poliittiseen päätöksentekoon, vaan voidaan

puhua laajemmassa mittakaavassa vaikuttamisesta: sanoilla vaikutetaan kuten teoillakin, ja sanat muovaavat aina omaa todellisuuttaan tapahtumista ja asioiden kulusta. Tällä tapaa median suppeasti uutisoimat välikysymysdebatit välittävät erilaisia kuvia todellisuudesta ja sen tapahtumista. On väliä sillä miten asioista puhutaan ja tässä mielessä esiin nostamani perussuomalaisten retoriikka on luonut katkoksen perinteisempänä pidettyyn poliittiseen puheeseen. Muut puolueet ovat joutuneet vastaamaan perussuomalaisten asettamaan haasteeseen saadakseen samanlaista näkyvyyttä kannanotoilleen ja tämä on osaltaan väärittänyt muidenkin puolueiden kieltä.

Jokainen kansanedustaja vaikuttaa omilla puheenvuoroillaan tietoisesti ja tiedostamattaan. Täysistuntopuheisiin on kuitenkin kohdistettu vahva ”turhan puheen” kritiikki. Tällöin puheen merkitystä arvioidaan usein poliittisen päätöksenteon tai konkreettisen toiminnan rinnalla. Puhe on kuitenkin omanlaistaan toimintaa tavoitteineen ja päämäärineen, ja parlamentaarinen puhe on erottamaton osa politiikkaa. Puhe voidaan myös ymmärtää osana poliittisen kulttuurin muodostumista. Suomessa poliittisella kulttuurilla on omat erityispiirteensä, jotka toisinaan korostavat ”vaikeneminen on kultaa” -tyyppistä ajattelua ja liiallisen puhumisen välttämistä sekä käytännön toimien ensisijaisuutta. (Palonen 2012, 13) Tätä heijastaa myös täysistuntopuheiden väheksyminen ja suljettujen ovien takana pidettyjen valiokuntapuheiden merkityksen korostaminen. Toisaalta voimme kuitenkin arvioida näistä vain julkisia täysistuntopuheita ja niiden vaikuttavuutta, joten tulisi huomioida myös tällaisten puheenvuorojen käyttötavat.

Puheiden ja tekojen suhde on politiikassa tärkeä sitä kautta, että tehtyjä päätöksiä ja niiden konkreettisia vaikutuksia arvioidaan ja perustellaan puheen kautta. Hallituksen osana on ottaa vastaan kritiikkiä paitsi oppositiolta, myös muualta yhteiskunnasta. Vaikeat päätökset on osattava perustella, ja välikysymys on eräs tapa testata näiden perusteluiden uskottavuutta ja vakuuttavuutta. Oppositio voi pyrkiä tarttumaan välikysymyksessä epäsuosittuihin tai laajemminkin keskusteltuihin aiheisiin (tällaisena voi pitää esimerkiksi lapsilisiä koskevaa välikysymystä VK 2/2014) ja sitä kautta hallitus vastaa eduskunnalle mutta myös kansalaisille.

Vaikka välikysymykset ovat aiheina yleisesti ottaen aina yhteiskunnallista keskustelua herättäviä, voi kysymyksillä myös pyrkiä profiloitumaan esimerkiksi tietyn ryhmän etujen puolustajana. Tässä mielessä välikysymys on myös Isakssonin ja Helanderin (2001)

kuvailema propagandainstrumentti, jonka käytön yhtenä päämääränä on opposition tai kysymyksen esittäneen puolueen kannatuksen lisääminen. Oppositiolla ei ole juuri hävittävää, vaan se voi kerryttää kannatusta seuraaviin vaaleihin, kun taas hallituspuolueiden ministereiden ja kansanedustajien tehtävänä on yrittää säilyttää uskottavuus ja kansalaisten luottamus hallituksen päätösten asianmukaisuuteen. Puheen merkitys korostuu näin ollen siinä, miten tehdyt päätökset esitetään ja perustellaan kansalaisille ja miten niitä välikysymyskeskusteluissa kritisoidaan ja puolustetaan eri näkökulmista.

Välikysymys ilmentää puolueiden välisiä valtasuhteita ja opposition pyrkimystä käyttää käytössään olevia välineitä hallituksen vastapainona. Välikysymys on käytännössä opposition vahvimpia instituutioita hallituksen haastamiseen. Välikysymysten ja niistä käytyjen keskustelujen taustalla piilevät motivaatiot ovat moninaiset. Toisinaan niistä keskustellaan suuremmin ja välikysymysten esittämistä voidaan perustella erinäisin seikoin, kuten avoimen keskustelun aikaansaamisena tai hallituksen kantojen selventämisellä. Usein keskustelu on kuitenkin niin yleisluontoista, että välikysymyksen merkitys näyttäytyy lähinnä julkisen keskustelun areenana. Hallituksen kritisointi ei olekaan opposition ainoa tavoite välikysymyskeskustelussa. Esimerkiksi eurokriisidebatit ovat osoitus siitä, miten oppositio voi vaikuttaa hallituksen määrittelemään agendaan tuomalla saman aiheen toistuvasti käsittelyyn. Kun aiheen ei anneta painua taka-alalle, oppositio ilmaisee hallitukselle tarkkailevansa sen toimia ja nostavansa aiheen esiin aina tarpeen tullen. Hallitus voi myös mukauttaa toimiaan, mikäli odotettavissa on välikysymys, ja synnyttää keskustelua omasta aloitteestaan esimerkiksi tiedonannolla, josta käydyin keskustelun kuluessa voidaan välikysymyskeskustelun tavoin myös ehdottaa epäluottamuslausetta.

Oppositiopuolueet voivat kritiikin ohella tuoda esiin omia hallituspolitiikasta poikkeavia poliittisia linjauksiaan. Tässä mielessä oppositiota motivoi välikysymysten esittämiseen instituution käyttäminen äänestäjien informoimiseen muista olemassa olevista vaihtoehdoista. Oppositio voi myös pyrkiä tuomaan esiin omia ratkaisuehdotuksiaan ongelmiin. Keskustelu voi selventää puolueiden eroja tai toisaalta tuoda esiin myös asioita, joista voidaan olla samaa mieltä. Puolueiden päämäärien ajamisen lisäksi debatti voi olla myös yksittäisen edustajan väylä nostaa esiin hänelle tärkeä näkökulma kyseenä olevaan asiaan ja saada sitä kautta näkyvyyttä. Välikysymykset tehdään tietystä aiheesta, mutta se

voi laajuudessaan sallia hyvin erityyppisten yhteiskunnallisten näkemysten ja ongelmien esittelyn ja esiin nostamisen. Esimerkiksi eurokriisikeskusteluissakin esiin on tullut monenlaisia asioita kriisimaiden kansalaisten sosiaaliturvasta hyvinvointipalveluihin ja kansainvälisten taloustoimijoiden käytäntöihin. Eurokriisivälikysymyksen 5/2012 keskustelussa vasemmistoliiton kansanedustaja ja sosiologi Anna Kontula nosti esiin muun muassa sukupuolten tasa-arvoisen edustuksen merkityksen talouskriisiä koskevista päätöksistä vastaavissa elimissä. (PTK 66/2012, 41) Välikysymyskeskustelu sallii siis aiheesta käytävän monitasoista keskustelua puhujien omien erityisten intressien ja arvojen kautta.

Olen pohtinut työssäni muun muassa sitä, miksi välikysymyksiä vielä kysytään, vaikka instituution todellista merkitystä hallituksen valvontamekanismina pidetään vähäisenä. Välikysymyksen merkittävyys riippuu siitä, miten sitä tarkastelee. Pyrkimys kaataa hallitus on nykyisin taka-alalle jäänyt tavoite. Tärkeämmäksi ovat nousseet keskustelu, huomion kiinnittäminen haluttuihin aiheisiin, näkemysten kommunikointi medialle ja äänestäjille ja yhteiskunnalliseen keskusteluun vaikuttaminen. Vastapuolen näkemyksiä ei keskusteluissa varsinaisesti pyritä muuttamaan, mutta keskustelun kautta olemassa olevat vaihtoehdot ja lähtökohdat voivat selventyä. On muistettava, että välikysymys on opposition painokkain parlamentaarinen väline tuoda sen toivomia asioita julkiseen keskusteluun. Tässä mielessä käy ilmi, miten opposition tai kokonaisuudessaan eduskunnan mahdollisuudet vaikuttaa todelliseen poliittiseen päätöksentekoon ovat melko niukat. Välikysymyksen avulla voidaan kuitenkin hyödyntää poliittista pelivaraa ja taktikoinnin mahdollisuuksia ja siksi opposition kannattakin edelleen käyttää sitä sopivissa tilanteissa. Oppositionilta edellytetään kuitenkin harkintaa ja arviota välikysymyksen vaikuttavuudesta päämäärien saavuttamisen keinona, sillä liiallinen välikysymyksen käyttö voi johtaa instituution merkityksen vähenemiseen entisestään ja kritiikkiin oppositiota vastaan ajan tuhlauksesta suhteessa ”todelliseen” päätöksentekoon.

2000-luvun Suomessa median ja julkisuuden merkitys on korostunut politiikan osalta entisestään tapahtumien ”reaaliaikaistuuessa”. Kuka tahansa voi esimerkiksi seurata internetin välityksellä välikysymysdebattia kun sitä käydään Arkadianmäellä. Suhteellisen harva kansalainen kuitenkaan arvioi välikysymyskeskusteluja itse, joten toimittajien valinnat välikysymysuutisoinnissa korostuvat. Kansanedustajat ja puolueet hakevat puheillaan näkyvyyttä, mutta välikysymysten esittämisen perusteina on painotettu myös

tarvetta herättää keskustelua niin eduskunnassa kuin sen ulkopuolella. Kysymysten peruselementtinä toimii edelleen myös tiedon vaatiminen ja saaminen hallituksen poliittisista linjoista. Nykyisin kansanedustajien ja puolueiden ammattitaitoon kuuluu kuitenkin enenevässä määrin median hyödyntäminen äänestäjien tavoittamisessa ja imagon luomisessa. Tiedotusvälineiden kautta puolueen näkemykset voidaan suunnata kansalaisille lähes reaaliajassa. Tämän vuoksi poliitikkojen on arvioitava entistä tarkemmin myös sanomistensa seurauksia. Vaikka välikysymyksenkeskustelussa yksittäiset puheenvuorot voivat hukkua massaansa, ne ovat silti entistä helpommin kaikkien kuultavilla ja nähtävillä. Kiinnostuneet saavat käsiinsä muunkin tiedon kuin sen näkemyksen, jonka media katsoo oleelliseksi aiheesta raportoida.

Välikysymysten motiivit ovat siis moninaiset ja tyypillisesti implisiittiset. Niitä ei välttämättä lausuta keskustelussa tai kysymyksissä ääneen, tai todelliset tarkoitusperät voivat olla jotakin muuta kuin annetaan ymmärtää. Puheen kautta voidaan paitsi tukea vallitsevia normeja, myös pyrkiä muuttamaan niitä. Ratkaisevaa kamppailua poliittisessa puheessa käydään myös siitä, kenen rakentaman todellisuuden representaation mukaan maailmaa katsotaan ja miten siinä toimitaan. Suomessa vuosina 2011–2013 esitetyt välikysymykset heijastelevat perussuomalaisen puolueen vahvistumista ja samalla puolueelle ominaisen retoriikan näkyvyyden lisääntymistä. Perussuomalaiset on (ainakin omien sanojensa mukaan) pyrkinyt suomalaisen poliittisen konsensuksen murtamiseen nostamalla esiin omia ”vanhoja” puolueita kritisoivia näkemyksiään. Puolue on pakottanut muut puolueet reagoimaan usein epäsovinnaiseen retoriikkaansa, jonka taustalla on 1960–70-lukujen vennamolaisuus. Poliitiikan kärjistämällä on haittapuolensa, mutta sen kautta on myös osaltaan noussut esiin eroja ja ristiriitoja usein samankaltaisiksi väitettyjen puolueiden välillä. Toisaalta perussuomalaisista on löydetty yhteinen ”vihollinen”, jota vastaan muut puolueet ovat kokeneet tarvetta asettua. Tämä näkyy myös perussuomalaisten esittämistä välikysymyksistä käydyissä keskusteluissa, jotka etenevät usein perussuomalaisten kritisointiin.

Tarkasteluni kontekstina on ollut taustalla vaikuttava ajatus välikysymyksestä yhtenä poliittisen puheen instanssina eduskunnassa. Toisin sanoen se on eräs poliitikoille tarjotuista mahdollisuuksista käydä dialogia, debatoita ja tuoda ilmi politiikan ristiriitoja ja omaa ideologiaansa. Tällaisena puheen paikkana välikysymyksellä on oma roolinsa niin poliitikkojen välisenä areenana kuin ulospäin suuntautuvana äänestäjiin vaikuttamaan

pyrkivänä instrumenttina. Välikysymyksiin on aina vastattava ja niistä käydään laaja keskustelu eduskunnassa, mikä vahvistaa instituution asemaa. Puheenvuoroja käytetään paljon ja keskustelut ovat pitkiä, mikä osaltaan osoittaa kansanedustajien pitävän välikysymyksiä ajan ja vaivan panostamisen arvoisina.

Välikysymys on instituutiona raskas ja siihen voi kohdistaa myös kritiikkiä. Parlamentaarisen ajan niukkuus ja poliittisen agendan paisuminen ovat johtaneet siihen, että eduskunnassa käsiteltävien asioiden ja kansanedustajien työtaakan määrä on suuri. Toisinaan kansanedustajat ovat itsekin kritisoineet välikysymyskeskusteluun käytettyä ”menetettyä” aikaa ja verranneet sitä siihen, mitä lainsäädäntötyötä olisi voitu samanaikaisesti edistää. Täysistuntokeskustelut voivat kestää tunteja ja eri osapuolet asettuvat tyypillisesti tiukasti oman näkökulmansa hyökkäys- ja puolustusasetelmiin. Varsinaista vastustajan vakuuttamista ei puheenvuoroissa yleensä nähdä, ja hallituksen luottamusäänestyksen tuloskin on ennakoitavissa, mikä lisää kuvaa välikysymyksistä eräänlaisena poliittisena esityksenä ja teatterina, jota suoritetaan aika ajoin muodon vuoksi.

Täysistuntopuheita on kritisoitu niiden merkityksettömyydestä päätöksenteon kannalta. Kyösti Pekonen (2011) korostaa valiokuntien toiminnan merkitystä suhteessa julkiseen poliittiseen puheeseen täysistunnoissa. Tämä pitää ehkä jossain määrin paikkansa puhuttaessa nimenomaan päätöksentekoon tähtäävästä toiminnasta, mikä ei kuitenkaan ole välikysymyksen merkitys tai tavoite. Välikysymystä ei käytetä varsinaiseen asioista päättämiseen, vaan usein jo tehdyistä päätöksistä keskustelemiseen ja päätösten punnitsemiseen. Suljettujen ovien takana käytävät valiokuntakeskustelut eivät tarjoa samanlaista väylää julkiselle näkemysten käsittelylle, vaan valiokuntatyöskentelyn voi nähdä tarjoavan sen luottamuksellisen ilmapiirin, jota päätösten aikaansaaminen edellyttää.

Kansanedustajien puheenvuoroja valiokunnissa suljettujen ovien takana voidaan pitää päätöksenteon kannalta täysistuntopuheita merkittävämpinä, mutta toisaalta täysistuntopuheisiin vaikuttaa juuri niiden julkisuus ja näkyvyys. Ei ole samantekevää mitä ja miten poliitikot puhuvat kun puheenvuorot välittyvät median kautta äänestäjille. Tässä mielessä täysistunnot ja välikysymykset tarjoavat väylän taktikoinnille ja politikoinnille. Julkisen puheen kautta poliitikot luovat imagonsa ja mielikuvan suhteessa kansalaisiin. Toisaalta edustajien halu miellyttää äänestäjiä voi hankaloittaa heidän todellisten näkemysten esiintuloa, mutta siitä huolimatta puheenvuorot eivät ole ainakaan tässä

mielessä ”turhia”. Ne palvelevat jonkinlaisia tarkoitusperiä, olivatpa ne sitten sidoksissa varsinaiseen päätöksentekoon tai eivät.

Puheen kritisoiminen ”pelkäksi” tai ”tyhjäksi” puheeksi on välikysymyksen osalta jopa ristiriitaista, sillä puhe on menettelyn tärkein elementti äänestyksen ollessa nykyisin toissijaisessa roolissa. Toisin sanoen puhe ja syvälinen keskustelu on juuri se välikysymyksen piirre, joka erottaa sen esimerkiksi muista kysymysinstituutioista. Välikysymysinstituutio saa Suomessa edelleen median huomion, vaikkei sillä alkuperäistä poliittista merkitystä juuri enää olekaan. Vaikka välikysymyksiä on moitittu niiden aikaavievyydestä ja puheiden turhuudesta, pelkästä ääntenkalastelusta ei niissä liene kuitenkaan kyse, sillä lähestyvien vaalien vaikutus välikysymysten esiintyvyyteen on rajallinen (Isaksson & Helander 2001).

Välikysymyskritiikkiä on esitetty myös lehtien palstoilla. Eräs kunnanvaltuutettu totesi mielipidekirjoituksessaan:

”Välikysymykset ovat opposition oikeus keskusteluttaa sen mielestä tärkeästä asiasta; yleensä vastustaakseen hallituksen toimia. Kun välikysymyksiä esitetään lukuisasti, instituutio kärsii inflaation. Muutamaksi päiväksi saadaan keskustelua ja eduskunnassa puhutaan pitkää päivää. Kenenkään ei odoteta muuttavan mielipidettä.” (Voipio, Iikko B, Kymen Sanomat 12.2.2012)

On siis äänestäjillekin selvää, ettei debatin todellisena tarkoituksena ole saada vastapuolta muuttamaan näkemystään asiasta. Keskustelua kyllä käydään eduskunnassa yömyöhään ja puheenvuoroja saatetaan käyttää toista sataa, mutta todellisena yleisönä ei ole muut kansanedustajat vaan kansalaiset. Kritiikissä korostuu jo mainitsemani välikysymysten merkityksen väheneminen, kun kysymyksiä esitetään (liian) usein. Tämä on korostunut myös välikysymysteemojen osalta, kun eurokriisi on ollut toistuvasti välikysymysten aiheena.

Välikysymysten nykyroolia voi lähestyä tarkastelemalla lyhyesti vuonna 2011 alkanutta vaalikautta. Vaikeiden hallitusneuvotteluiden myötä syntyneen Kataisen hallituksen kohdalla sisäisiä näkemuseroja ei ollut vaikea löytää. Vasemmistoliitto erosi hallituksesta huhtikuussa 2014 ja kesäkuussa 2014 Kataisen hallitus vaihtui Stubbin hallitukseksi. Kun syksyllä 2014 vielä vihreät jätti hallituksen ydinvoimahankkeiden vuoksi, kaventui hallituksen enemmistö niukaksi. Ryhdyttiin puhumaan hallituksen toimintakykyisyydestä ja ”jännitettiin” välikysymystä seuraavan luottamusäänestysten lopputulosta.

Hallituskoalitioiden sisäiset ristiriidat ovat otollisia oppositiolle, joka pyrkii löytämään eripuraa ja heikkoja kohtia hallituksen työskentelystä. Osaltaan tästä kertoo myös toimintakyvyltään heikkoina pidetyille hallituksille esitettyjen välikysymysten runsaus. Eurokriisin synnyttämä välikysymysrypäs sattui yksiin eurokriittisten perussuomalaisten nousun ja taloudellisen epävarmuuden kanssa, mikä osoitti opposition käyttävän poliittista kontekstia tietoisesti hyväkseen hallitusta vastaan. Pienestäkin enemmistöstä huolimatta on todennäköistä, ettei hallitus kaadu luottamusäänestyksessä, vaan onnistuu järjestämään äänestämään riittävästi tukea. Näennäistä draamaa tällainen kuitenkin luo, ja muistuttaa välikysymysten alkuperäisestä tarkoituksesta. Erilaiset asetelmanmuutokset eduskunnassa voivatkin elävöittää politiikkaa antamalla lisäarvoa välikysymyksen kaltaiselle välitöntä merkitystään menettäneelle instituutiolle.

Lähempää tarkasteltuna välikysymys näyttäytyy monipuolisempänä parlamentaarisena proseduurina kuin voisi olettaa. Siinä limittyvät instituution alkuvaiheilta periytyvä hallituksen parlamentaarista vastuunalaisuutta korostava elementti ja 2000-luvun mediayhteiskunnan vaatimukset politiikan näkyvyydestä ja julkisuudesta. Muutoksista huolimatta välikysymys on säilyttänyt merkityksensä erityisesti opposition käytössä ja muodostaakin tärkeän väylän tuoda asioita politiikan esityslistalle hallituksen ulkopuolelta. Menettely korostaa keskustelua ja puhumista puolesta ja vastaan ja pitää tällä tavoin yllä parlamentaarisen demokratian keskeistä piirrettä, puheella vaikuttamista. Kansanedustajat työskentelevät puheenvuorojensa välityksellä, ja vaikka eduskuntaa toisinaan arvostellaan todellisten debattien ja vastakkainasettelujen puutteesta, on välikysymys edelleen eräs väylä tuoda esiin puolueiden sekä opposition ja hallituksen välisiä eroja. Demokratian olemassaolo edellyttää hallitusvallan valvontaa, ja juuri sitä tarkoitusta välikysymys edelleen toteuttaa.

6 LÄHTEET

Primäärilähteet

Eduskunnan työjärjestys. 17.12.1999/40 v. 2000.

Eduskunnan täysistuntopöytäkirjat:

PTK 85/2011. 13.12.2011.

PTK 41/2012. 24.4.2012.

PTK 66/2012. 13.6.2012.

Kirjallinen kysymys KK 916/2012 (23.11.2012) Pia Kauma & Ilkka Kanerva: Kyproksen pankkien rahanpesuepäilyihin liittyvät tarkistukset.

Suomen perustuslaki. 11.6.1999/731.

Suomen Sosialidemokraattisen Puolueen viidennen edustajakokouksen pöytäkirja. 1906. [http://www.tyark.fi/lists/sdp_ptk_1906_s105-208.pdf luettu 12.2.2015]

Välikysymykset on lueteltu liitteessä 1.

Kirjallisuus

Anckar, Dag. 1992. Finland: Dualism and Consensual Rule. Teoksessa Damgaard, Erik (toim.): Parliamentary Change in the Nordic Countries. Oslo: Scandianvian University Press, 152–190.

Apunen, Matti ym. 2013. Poliitiikan sekahaku – Mitkä asiat yhdistävät ja erottavat puolueita. Helsinki: EVA. [<http://www.eva.fi/wp-content/uploads/2013/09/Politiikan-sekahaku.pdf>, luettu 12.2.2015]

Bagehot, Walter. 1873. The English Constitution (2nd ed.). London: Kegan Paul. [<http://socserv.mcmaster.ca/econ/ugcm/3ll3/bagehot/constitution.pdf>, luettu 12.2.2015]

Blackburn, Robert & Kennon, Andrew. 2003. Griffith and Ryle on Parliament: Functions, Practices and Procedures (2nd ed.). London: Sweet & Maxwell.

Borg, Sami (toim.). 2012. Muutosvaalit 2011. Helsinki: Oikeusministeriö.

Bryce, James. 1921. Modern Democracies, vol. II.

Chester, D. N. 1962. Questions in Parliament. Oxford: Oxford University Press.

Curzon. 1913. Modern Parliamentary Eloquence. London: Macmillan and Co. [<http://archive.org/details/ModernParliamentaryEloquence>, luettu 12.2.2015]

Damgaard, Eric (ed.) 1992. Parliamentary Change in the Nordic Countries. Oslo: Scandinavian University Press.

- Downs, Anthony. 1957. *An economic theory of democracy*. New York: Harper & Row.
- Green-Pedersen, Christoffer. 2009. Bringing Parties into Parliament: The Development of Parliamentary Practices in Western Europe. *Party Politics* 16 (3), 347–369.
- Helander, Voitto. 1991a. Parlamentaarinen kontrolli Pohjoismaissa. *Politiikka* 33 (1), 50–64.
- Helander, Voitto & Guy-Erik Isaksson. 1994. Interpellations in Finland. Teoksessa Matti Wiberg (toim.): *Parliamentary Control in the Nordic Countries. Forms of Questioning and Behavioural Trends*. Jyväskylä: The Finnish Political Science Association.
- Hidèn, Mikael 2006. Miten eduskunta toimii? Suomen Eduskunta 100 vuotta, 6. osa. Helsinki: Edita.
- Hyytiäinen, Pentti. 1969. Kyselytunnit eduskunnan työskentelyssä vuosien 1966 ja 1967 valtiopäivillä. Tampereen yliopisto.
- Isaksson, Guy-Erik & Helander, Voitto. 2001. *Interpellationer i Norden: Kontroll eller propaganda?* Åbo: Åbo Akademis förlag.
- Jansson, Jan-Magnus. 1993. Hajaannuksesta yhteistoimintaan. Suomalaisen parlamentarismien vaiheita. Helsinki: Gaudeamus.
- Joutsamo, Kari. 1980. Välikysymys parlamentarismien ilmentäjänä Suomessa. Helsinki: Suomalainen lakimiesyhdistys.
- Koivisto, Kari. 2013. Kaikki, minkä tahdotte ihmisten tekevän teille, tehkää te heille. Uskonnollinen argumentointi eduskunnan keskusteluissa 2000-luvulla. Valtio-opin pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto.
- Laaksonen, Vilja. 2011. Poliitiikan markkinapaikka. Parlamentaarisesta retoriikan tyylit ja etiikka eduskunnan kyselytunnilla. Valtio-opin pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto.
- Laclau, Ernesto. 2005. *On Populist Reason*. London / New York: Verso.
- Liikanen, Ilkka. 2003. Kansa. Teoksessa M. Hyvärinen, J. Kurunmäki, K. Palonen, T. Pulkkinen & H. Stenius: *Käsitteet liikkeessä*. Tampere: Vastapaino.
- Nousiainen, Jaakko. 2006. Suomalainen parlamentarismi. Teoksessa Jyränki, A. & Nousiainen, J.: *Eduskunnan muuttuva asema*. 180-335. Helsinki: Edita.
- Paloheimo, Heikki. 2005. Finland: Let the Force Be with the Leader - But Who Is the Leader? Teoksessa T. Poguntke & P. Webb (eds.). *The Presidentialization of Politics. A Comparative Study of Modern Democracies*. Oxford: Oxford University Press, 246-268.
- Palonen, Kari. 2008. Speaking Pro et Contra: The Rhetorical Intelligibility of Parliamentary Politics and the Political Intelligibility of Parliamentary Rhetoric. Teoksessa S. Soininen & T. Turkka (toim.). *The Parliamentary Styles of Politics*. Helsinki: The Finnish Political Science Association, 82–105.

Palonen, Kari. 2012. *Parlamentarismi retorisena politiikkana*. Tampere: Vastapaino.

Pedersen, Helene Helboe. 2011. Policy-seeking parties in multiparty systems: Influence or purity? *Party Politics* 18 (3), 297–314.

Pekonen, Kyösti. 2011. *Puhe eduskunnassa*. Tampere: Vastapaino.

Pekonen, Onni. 2014. Debating “the ABCs of Parliamentary Life”. *The Learning of Parliamentary Rules and Practices in the Late Nineteenth-Century Finnish Diet and the Early Eduskunta*. Valtio-opin väitöskirja. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Persson, Thomas & Wiberg, Matti (eds.). 2011. *Parliamentary Government in the Nordic Countries at a Crossroads. Coping with Challenges from Europeanisation and Presidentialisation*.

Puumala, Tuomo. 2010. *Budjettipuhe valtaa eduskunnan. Kansanedustajien budjettipuheenvuorot vallankäytön välineinä*. Valtio-opin pro gradu, Jyväskylän yliopisto.

Saari, Juho. 2011. Hallitus on aina oikeassa (väärässä). *Eriarvoisuus 2000-luvun välikysymyskeskusteluissa*. *Janus* vol. 19 (4) 2011, 308–325.

Sjölin, Mats. 1991. ”Decline of parliaments” –tesen och den svenska riksdagens makt under 1970- och 1980-talet. *Statsvetenskaplig Tidskrift*, 125-148.

Strøm, Kaare. 1990. A Behavioral Theory of Competitive Political Parties. *American Journal of Political Science*, Vol. 34 (2), 565-598.

Turja, Timo. 2008. *Styles of Parliamentary Speech in the Plenary Sessions of the Parliament of Finland*. Teoksessa S. Soininen & T. Turkka (eds.): *The Parliamentary Style of Politics*. Helsinki: The Finnish Political Science Association, 155-183.

Wiberg, Matti (toim.). 1994. *Parliamentary Control in the Nordic Countries: Forms of Questioning and Behavioural Trends*. Helsinki: Finnish Political Science Association.

Wiberg, Matti. 1995. *Parliamentary Questioning: Control by Communication?* Teoksessa Herbert Döring (toim.): *Parliaments and Majority Rule in Western European Countries*. New York: St. Martin’s Press, 179–222.

Wiberg, Matti. 2011. *Mitä populismi on?* Teoksessa Wiberg, Matti (toim.): *Populismi. Kriittinen arvio*. Helsinki: Edita, 11–21.

Internet-lähteet

Eduskunnan välikysymystilasto (päivittyvä sivusto). 6.2.2014.

[http://www.eduskunta.fi/thwfakta/tilasto/kuvio/kuv_vk_su.htm, luettu 30.1.2015]

Kouvolan Sanomat 28.12.2012. ”Tiilikainen: Välikysymykset pakottivat hallituksen kertomaan suunnitelmistaan”

[<http://www.kouvolansanomat.fi/Online/2012/12/28/Tiilikainen%3A+V%C3%A4likysym>

[ykset+pakottivat+hallituksen+kertomaan+suunnitelmistaan/2012514931815/4](#), luettu 25.11.2014]

Voipio, Iikko B. 12.2.2012. ”Välikysymys olisi kuin katse peruutuspeiliin” (mielipidekirjoitus). Kymen Sanomat.

[<http://www.kymensanomat.fi/Mielipide---Sana-on-vapaa/2012/02/12/V%C3%A4likysymys+olisi+kuin+katse+peruutuspeiliin/2012312908175/69>, luettu 14.1.2015]

7 LIITTEET

LIITE 1: Välikysymykset ja niiden formuloinnit vaalikausilla 1999–2014

VK 1/1999 (23.9.1999) Mauri Pekkarinen (kesk ym.): Kohtuuhintaisen asumisen turvaaminen pääkaupunkiseudulla ("Aikooko hallitus...")

VK 1/2000 (10.3.2000) Mauri Pekkarinen (kesk ym.): Hyvinvointiyhteiskunnan perusrakenteiden turvaaminen ("Mihin toimenpiteisiin hallitus aikoo ryhtyä...")

VK 2/2000 (30.5.2000) Mauri Pekkarinen (kesk ym.): Polttonesteiden hintojen alentaminen ("Mitä hallitus aikoo tehdä...")

VK 3/2000 (15.9.2000) Juha Korkeaoja (kesk ym.): Polttonesteiden hintojen alentaminen ("Mitä hallitus aikoo tehdä...")

VK 4/2000 (29.9.2000) Jouko Jääskeläinen (skl ym.): Vanhenevan väestön palvelujen turvaaminen ("Mitä hallitus aikoo tehdä...")

VK 1/2001 (13.3.2001) Mauri Pekkarinen (kesk ym.): Kansalaisten toimeentulon turvaaminen ("Aikooko hallitus ryhtyä välittömiin toimenpiteisiin...")

VK 2/2001 (20.4.2001) Mauri Pekkarinen (kesk ym.): Kuntien talouden ja palveluiden turvaaminen ("Mihin välittömiin toimenpiteisiin hallitus aikoo ryhtyä...")

VK 3/2001 (13.11.2001) Tanja Karpela (kesk ym.): Lasten ja lapsiperheiden aseman parantaminen ("Onko hallitus tietoinen...")

VK 1/2002 (8.3.2002) Mauri Pekkarinen (kesk ym.): Lääkäripalveluiden turvaaminen ("Mihin välittömiin toimenpiteisiin hallitus aikoo ryhtyä...")

VK 2/2002 (13.9.2002) Matti Vanhanen (kesk ym.): Kansalaisten perusoikeuksien toteutuminen terveydenhuollossa ("Onko hallitus tietoinen...")

VK 3/2002 (24.10.2002) Päivi Räsänen (kd ym.): Lapsiperheiden aseman parantaminen ("Aikooko hallitus ryhtyä vielä tällä vaalikaudella toimenpiteisiin...")

VK 4/2002 (22.1.2002) Erkki Pulliainen (vihr ym.): Harmaan talouden torjunta ("Mihin pikaisiin toimiin hallitus ryhtyy...")

VK 1/2003 (6.5.2003) Ben Zyskowicz (kok ym.): Hallitusneuvotteluissa laaditun asiakirjan julkistamatta jättäminen ("Aikooko hallitus myös jatkossa harjoittaa salailua ja eduskunnan sekä kansalaisten harhaanjohtamista...")

VK 2/2003 (24.10.2003) Suv-Anne Siimes (vas ym.): Kuntatalouden turvaaminen ("Miten hallitus aikoo turvata...")

VK 3/2003 (12.12.2003) Toimi Kankaanniemi (kd ym.): Maatalouden tukiratkaisut ("Mihin pikaisesti toimenpiteisiin hallitus aikoo ryhtyä...")

VK 1/2004 (4.2.2004) Kari Uotila (vas ym.): Palkansaajien työsuhdeturvan parantaminen ("Aikooko hallitus ryhtyä välittömiin toimiin...")

VK 2/2004 (28.4.2004) Irina Krohn (vihr ym.): Hyvinvointiyhteiskunnan rahoitus ja työllisyys ("Miten hallitus aikoo turvata...")

VK 3/2004 (8.9.2004) Jyrki Katainen (kok ym.): Työllisyyden ja hyvinvointipalveluiden turvaaminen ("Onko hallitus luopunut hallitusohjelman lupauksesta...")

VK 4/2004 (5.10.2004) Martti Korhonen (vas ym.): Kunnallisten peruspalveluiden turvaaminen ("Miten hallitus aikoo lähivuosina turvata...")

VK 1/2005 (25.1.2005) Martti Korhonen (vas ym.): Eriarvoisuuden ja köyhyyden poistaminen ("Aikooko hallitus...")

VK 2/2005 (15.4.2005) Päivi Räsänen (kd ym.): Hallitusohjelman kehitysapusitoumuksen toteutuminen ("Aikooko hallitus välittömästi ryhtyä toimenpiteisiin...")

VK 3/2005 (1.6.2005) Jyrki Katainen (kok ym.): Perusopetuksen laadun turvaaminen ("Onko hallitus luopunut hallitusohjelman lupauksesta... / aikooko hallitus... / onko hallitus tietoinen...")

VK 4/2005 (11.10.2005) Janina Andersson (vihr ym.): Joukkoliikenteen kehittäminen ("Miten hallitus aikoo turvata...")

VK 5/2005 (11.11.2005) Martti Korhonen (vas ym.): Fortum Oyj:n kannustinohjelmien kohtuullisuus ("Aikooko hallitus ryhtyä toimiin...")

VK 1/2006 (24.2.2006) Jyrki Katainen (kok ym.): Kunnallisten hyvinvointipalveluiden turvaaminen ("Onko hallitus tietoinen... / aikooko hallitus... / onko hallitus ylipäätään kykenevä...")

VK 2/2006 (21.4.2006) Päivi Räsänen (kd ym.): Vanhustenhoidon laadun ja voimavarojen turvaaminen ("Mihin pikaisesti toimiin hallitus aikoo ryhtyä...")

VK 3/2006 (8.9.2006) Annika Lapintie (vas ym.): Eläkeläisten taloudellisen aseman parantaminen ("Mihin toimiin hallitus aikoo ryhtyä... / aikooko hallitus...")

VK 4/2006 (28.9.2006) Tarja Cronberg (vihr ym.): Lapsiperheiden aseman parantaminen ("Mihin toimenpiteisiin hallitus aikoo ryhtyä...")

VK 5/2006 (9.11.2006) Päivi Räsänen (kd ym.) Alkoholin käytön vähentäminen alkoholiveroa korottamalla ("Mihin pikaisesti toimiin hallitus aikoo ryhtyä...")

VK 6/2006 (24.11.2006) Sari Sarkomaa (kok ym.) Naisten aseman parantaminen työelämässä ("Miksi hallitus ei ole toiminut lupauksensa mukaisesti... / aikooko hallitus

vielä tällä vaalikaudella...”)

VK 7/2006 (12.1.2007) Jyrki Katainen (kok): Ilmastonmuutos ja energiansaannin turvaaminen (”Mihin toimenpiteisiin hallitus aikoo ryhtyä... / millä keinoilla hallitus aikoo turvata...”)

VK 1/2007 (28.9.2007) Tarja Filatov (sd ym.): Hoidon laadun ja ammattitaitoisen työvoiman turvaaminen (”Mihin toimenpiteisiin hallitus aikoo ryhtyä...”)

VK 1/2008 (8.2.2008) Martti Korhonen (vas ym.): Stora Enso Oyj:n tehtaiden lopettaminen ja valtion omistajapolitiikka (”Pitääkö hallitus oikeana ja perusteltuna... / aikooko hallitus ryhtyä toimiin... / miten hallitus aikoo vastedes huolehtia...”)

VK 2/2008 (29.4.2008) Tarja Filatov (sd ym.): Yliopistojen aseman ja toimintaedellytysten turvaaminen (”Miten hallitus aikoo turvata... / miten hallitus aikoo huolehtia...”)

VK 3/2008 (3.10.2008) Päivi Räsänen (kd ym.): Perusterveydenhuollon tason turvaaminen (”Mihin toimiin hallitus aikoo ryhtyä...”)

VK 1/2009 (6.3.2009) Jutta Urpilainen (sd ym.): Hallituksen kannanotto eläkeiän nostosta ja eläkkeiden leikkaamisesta (”Aikooko hallitus...”)

VK 2/2009 (19.5.2009) Tarja Filatov (sd ym.): Työttömyyden kasvun pysäyttäminen ja nuorten työllistäminen (”Aikooko hallitus...”)

VK 3/2009 (18.9.2009) Tarja Filatov (sd ym.): Vanhusten hoidon ja oikeuksien turvaaminen (”Mihin kiireellisiin toimenpiteisiin hallitus aikoo ryhtyä...”)

VK 1/2010 (12.2.2010) Annika Lapintie (vas ym.): Pienituloisten toimeentulon turvaaminen (”Mihin pikaisesti toimenpiteisiin hallitus aikoo ryhtyä... / aikooko hallitus...”)

VK 2/2010 (15.4.2010) Päivi Räsänen (kd ym.): Reumapotilaiden hoidon sekä terveydenhuollon tason turvaaminen (”Mihin toimenpiteisiin hallitus aikoo ryhtyä... / miten hallitus aikoo turvata...”)

VK 3/2010 (7.10.2010) Bjarne Kallis (kd ym.): Jätevesiasetuksen kumoaminen (”Mihin kiireellisiin toimenpiteisiin hallitus aikoo ryhtyä...”)

VK 4/2010 (29.10.2010) Paavo Arhinmäki (vas ym.): Työllisyyden turvaaminen Suomessa (”Mihin tähänastista tehokkaampiin toimiin hallitus aikoo ryhtyä...”)

VK 5/2010 (26.1.2011) Jutta Urpilainen (sd ym.): Tuloerojen kasvu ja verotuksen rakenne (”Aikooko hallitus puuttua...”)

VK 6/2010 (14.3.2011) Paavo Arhinmäki (vas ym.): Hallituksen kannanotot Euroopan talouden vakauttamisneuvotteluissa (”Miten hallitus menetteli...”)

VK 1/2011 (16.9.2011) Mari Kiviniemi (kesk ym.): Kunnallisten lähipalvelujen turvaaminen (”Miten hallitus aikoo turvata...”)

VK 2/2011 (29.11.2011) Timo Soini (ps): Euroalueen taluskriisiä koskevat ratkaisut ("Onko hallitus varautunut... / aikooko hallitus teettää perusteellisen selvityksen / hyväksyykö hallitus")

VK 1/2012 (10.2.2012) Jussi Niinistö (ps): Puolustusvoimien uudistamissuunnitelmista ("Miten hallitus aikoo palauttaa poliittisen päätöksenteon uskottavuuden...")

VK 2/2012 (22.2.2012) Mari Kiviniemi (kesk ym.): Hallituksen kuntauudistus ("miten hallitus aikoo palauttaa... luottamuksen / miten hallitus turvaa... / miten hallitus aikoo ottaa huomioon... / miten hallitus huolehtii...")

VK 3/2012 (9.3.2012) Juha Rehula (kesk): Lapsiperheiden hyvinvoinnin turvaaminen ("Millä käytännön toimenpiteillä hallitus varmistaa... / mitkä ovat hallituksen käytännön keinot... / miten hallitus vahvistaa...")

VK 4/2012 (13.4.2012) Pietari Jääskeläinen (ps ym.): Suomen kokonaisvastuut euroalueen taluskriisissä ("miksei hallitus ole noudattanut omaa ohjelmaansa... / miten hallitus arvioi / miten hallitus aikoo turvata / miten hallitus aikoo selviytyä / mitä hallitus aikoo tehdä parlamentaarisen demokratian turvaamiseksi / miksi hallitus on taipunut / onko hallitus valmis lisäämään... / kuka ministereistä antoi luvan")

VK 5/2012 (8.6.2012) Timo Soini (ps ym.): Hallituksen linja euroalueen taluskriisissä ("Hyväksyykö hallitus / onko hallitus valmis rahoittamaan / onko hallitus varautunut / aikooko hallitus teettää selvityksen...")

VK 6/2012 (12.9.2012) Juha Rehula (kesk): Ikäihmisten hyvä hoiva, monimuotoiset palvelut ja omaishoito ("miten ... hallitus varmistaa... / miten hallitus turvaa / mitä hallitus aikoo tehdä / miten hallitus aikoo huolehtia / milloin hallitus aikoo toteuttaa...")

VK 7/2012 (21.9.2012) Vesa-Matti Saarakkala (ps): Kuntaudistus ja lähipalveluiden turvaaminen ("Miksi hallitus on sysännyt opposition poikkeuksellisesti syrjään / aikooko hallitus tuoda ... julki... / miten hallitus aikoo turvata / miten hallitus perustelee... / onko hallituksella tietoa...")

VK 8/2012 (12.10.2012) Kimmo Tiilikainen (kesk): Sosiaali- ja terveystalouden turvaaminen ("Pystyykö hallitus tuomaan esityksen... / miten hallitus aikoo turvata... / miten hallitus aikoo varmistaa / onko hallitus toimintakykyinen?")

VK 1/2013 (8.2.2013) Jari Lindström (ps ym.): Hallituksen talous- ja teollisuuspolitiikka ("Jatkaako hallitus nykyisellä linjallaan... / mihin toimiin hallitus ryhtyy... / miten hallitus aikoo puolustaa... / onko hallitus valmis turvaamaan... / kykeneekö hallitus...")

VK 2/2013 (8.3.2013) Kimmo Tiilikainen (kesk ym.): Kohtuuhintaisen asumisen turvaaminen ("Miten hallitus aikoo turvata... / millä keinoilla hallitus aikoo lisätä... / miten hallitus aikoo muuttaa... / mitä hallitus aikoo tehdä...")

VK 3/2013 (5.4.2013) Timo Soini (ps): Kyproksen tukeminen osana euroalueen taluskriisiä ("Aiotteko jatkossakin olla täysin piittaamaton... / aikooko hallitus oman

ohjelmansa mukaisesti... / miten Suomen valtiovarainministeri saattoi hyväksyä... / oletteko selvittäneet... / miten olette varmistaneet...”)

VK 4/2013 (13.9.2013) Anu Vehviläinen (kesk): Kotihoidon tukeen tehtävät muutokset (”Millä toimenpiteillä hallitus varmistaa...”)

VK 1/2014 (11.2.2014) Elsi Katainen (kesk. ym.): Hallituksen kuntapolitiikka (”Miksi hallitus ei keskeytä... / aikooko hallitus... / onko hallituksella aikeita... / onko hallitus aikeissa... / miten hallitus huolehtii...”)

VK 2/2014 (4.4.2014) Hanna Mäntylä (ps ym.): Hallituksen perhepolitiikka ja lapsilisien leikkaaminen (”Mitä hallitus aikoo tehdä / onko hallituksella yhteinen näkemys / milloin hallitus tekee / onko hallitus tarvittaessa valmis muuttamaan päätöstä / miten hallitus aikoo varmistaa...”)

VK 3/2014 (30.4.2014) Kimmo Tiilikainen (kesk ym.): Työttömyystilanne Suomessa (”Mihin ... toimenpiteisiin hallitus ryhtyy?”)

VK 4/2014 (4.9.2014) Ismo Soukola (ps): Poliisipalvelujen turvaaminen (”Mihin ... toimenpiteisiin hallitus ryhtyy? / miten hallitus aikoo... turvata / miten hallitus on varautunut... / miten hallitus korjaa tekemänsä virheet”)

VK 5/2014 (10.9.2014) Tuomo Puumala (kesk ym.): Eriarvoistuminen ja pienituloisten toimeentulo (”Mitä hallitus aikoo tehdä... / muuttaako hallitus ... päätöksiään”)

VK 6/2014 (17.10.2014) Jari Lindström (ps ym.): Hallituksen talouspolitiikka ja Suomen talouden kehitys (”Mitä hallitus aikoo tehdä / miten hallitus aikoo varmistaa / tekeekö hallitus uusia päätöksiä / mihin toimiin hallitus aikoo ryhtyä...”)

VK 7/2014 (20.1.2015) Timo Soini (ps.): Eurokriisin hoito ja Kreikan tilanne (”onko Suomi valmis / onko Suomi varautunut / onko hallituksen mielestä..”)